

William Shakespeare

Hamlet

kraljević danski

s engleskoga preveo

Milan Bogdanović

SADRŽAJ

PRVI ČIN	4
DRUGI ČIN	38
TREĆI ČIN	61
ČETVRTI ČIN	91
PETI ČIN	117
RJEČNIK	142

LICA

KLAUDIJE, danski kralj

HAMLET, danski kraljević, sin pokojnoga, a sinovac sadašnjega kralja

POLONIJE, kraljev komornik i glavni državni tajnik

HORACIJE, Hamletov prijatelj

LAERT, Polonijev sin

VOLTIMAND danski poslanici

KORNELIJE norveškom kralju

ROSENCRANTZ nekadašnji Hamletovi

GUILDENSTERN drugovi na sveučilištu

OSRIC, budalast dvorski kicoš

Jedan plemić

Svećenik

MARCEL

BERNARD

časnici na straži

FRANCISCO

REYNALDO, Polonijev sluga

Četiri ili pet glumaca

Dva grobara

FORTINBRAS, norveški kraljević

Norveški kapetan

Engleski poslanici

GERTRUDA, danska kraljica i Hamletova mati

OFELIJA, Polonijeva kći

Plemići, plemkinje, vojnici, mornari, glasnik i pratnja

Duh Hamletova oca

Mjesto radnje: Danska

PRVI ČIN

PRVI PRIZOR

Dvorac u Helsingöru¹. Uska terasa na zidinama; vrata lijevo i desno vode u tornjeve. Ponoć, zima i dubok mrak.

(Francisko na straži, oboružan kopljem, hoda gore-dolje. Iz dvorca dolazi Bernard također s kopljem u ruci; on se trgne, kad čuje Franciskove korake u tami.)

Bernard. Tko ide?

Francisko. Meni ti odgovaraj! Stoj! Kazuj, tko si!

Bernard. Živio nam kralj!

Francisko. Bernard?

Bernard. Ja sam.

Francisko. Dolazite baš u određeno vrijeme.

Bernard. Dvanaest je već izbilo, Francisko. Pođite u postelju.

Francisko. Baš od srca vam hvala

Na izmjeni, jer ljuta studen je,

A ja sam slab.

Bernard. A je l' vam straža prošla

U miru?

Francisko. Nije šušnuo ni miš.

Bernard. Sad laku noć, pa ako s Horacijem

I s Marcelom se sretnete, što sa mnom

Imadu stražit, nek se požure.

(Ulaze Horacije i Marcel.)

¹ Helsingör – kod Shakespearea Elsinore; grad i luka na sjeveroistočnoj obali Danske. U njemu je kraljevski dvorac Kronborg u kojemu je u novije vrijeme Hamlet igran mnogo puta

William Shakespeare: Hamlet

Francisko (sluša). Već mislim da ih čujem. -
Stanite! Hej! Tko ste?

Horacije. Ovoj zemlji prijatelji!

Marcel. I podanici danski!

Francisko. Laku noć!

Marcel. O, zbogom, vrli ratniče! A tko je
Izmijenio vas ovdje?

Francisko. Bernard je
Na mome mjestu. Zbogom!

(Odlazi.)

Marcel. Bernarde!

Bernard. Hej, čujte, je li Horacije ovdje?

Horacije. Dio njega!²

Bernard. Zdravo, Horacije!
Zdravo, Moj Marcel!

Horacije. A je li noćas opet
Pojavilo se ono?

Bernard. Ništa nisam
Ja opazio.

Marcel. Horacije veli,
Da to se nama samo priviđa,
I ne da, da ga vjera prevlada
U strašnu onu pojavu, što dvaput
Već vidjesmo je mi. I zato sam
Zamolio ga, neka s nama pođe,
Da straži u te noćne časove,
Pa ako opet dođe prikaza,
Da potvrdi, što mi smo vidjeli,
I s njom da zbori!

Horacije. Sve koješta! Ne će
Pojaviti se!

Bernard. Sjednimo na časak,
Da učinimo jošte jedan juriš
Na vaše uši, što su tako jako
Utvdile se protiv pričanja * i

² dio njega (engl. a piece of him) - Postoje različita tumačenja: "dio Horacija" je njegova ruka koja se jedina vidi u mraku ili Horacije u šali kaže da je izjeden od hladnoće, tako da je ostao samo njegov dio. Možda se radi o Horacijevoj ironiji u smislu da zbog nekog razloga "nije sav svoj". Po nekim mišljenjima, Horacije ne vjeruje u duhove, pa "dio njega" znači da je prisutan tijelom, ali ne i umom.

O onome, što dvije smo noći mi
Već vidjeli.

Horacije. Pa sjednimo i čujmo,
Što o tome će Bernard pričati.

Bernard. I prošle noći, kad je ona zvijezda
Na zapadu od pola u svom tijeku
Na onom dijelu neba zasjala,
Gdje i sad plamti, tada Marcel i ja,
Baš kad je zvono udarilo jedan -

(Pojavi se duh, od glave do pete u ratnoj opremi; u ruci drži maršalski štap.)

Marcel. Mir! Stani! Gle, i opet dolazi!

Bernard. U liku našeg pokojnoga kralja!

Marcel. Govori s njime, Horacije. Ti si
Latinac.³

Bernard. Horacije, gle, zar nije
Na kralja nalik?

Horacije. Posve nalik. Trnem
Od straha i od čuda!

Bernard. Htio bi,
Da govorimo s njime.

Marcel. Horacije,
Ded zapitaj ga nešto!⁴

Horacije. Tko si ti,
Što ovo noćno doba prisvajaš⁵
S tim ratničkim i lijepim obličjem,
U kojemu je nekad stupalo
Upokojeno veličanstvo Danske?
Nebesa ti, govori! Zaklinjem te!

Marcel. Uvrijedismo ga!

Bernard. Eno odlazi!

Horacije. Stoj! Zbori, zbori! Zaklinjem te, zbori!

(Duh iščezne.)

Marcel. Gle, ode; ne će da odgovara.

³ latinac (engl. scholler) – učen čovjek, školar, koji poznaje latinski; prema tadašnjem vjerovanju duhovi su se najbolje "tjerali" latinskim riječima

⁴ Prema pučkom vjerovanju, duhovi ne mogu govoriti dok im se netko ne obrati.

⁵ prisvajaš (engl. usurpst) - Horacije pretpostavlja da je to ili varalica ili zao duh koji je uzeo lik pokojnog kralja.

Bernard. Ej, Horacije, i vi dršćete

I blijedi ste! Da l' i sad mislite,

Da to se nama samo priviđa?

Horacije. Ne, boga mi, ja ne bih mogao

Da vjerujem, kad ne bi tako jasno

I pouzdano rođene mi oči

Svjedočile.

Marcel.

Zar nije kao kralj?

Horacije. Da, ko što ti si ti. Baš takva je

Na njemu onda bila odora,

Kad borio se s častoljubivim

Norvežaninom. Tako mrštio se

I onda, kad je kralja poljskoga,

Što vozio se na saonicama,

U ljutoj borbi na led bacio.

Baš čudno!

Marcel.

Tako dostojanstvenim

Već dvaput on je prošo korakom

U gluho doba pokraj naše straže.

Horacije. Ja ne znam, koju misao da slijedim,

Al ako sve ih priberem u jednu,

Neobičan se neki potres to

Navješćuje za našu državu.

Marcel. Sad posjedajmo pa nek meni kaže,

Tko znade, zašto svaku božju noć

Te tako oštre, tako budne straže,

Što podanike ove zemlje muče,

I zašto svaki dan se topovi

Od mjedi liju, zašto ratne sprave

U stranom svijetu nabavljaju, zašto

Toliko gone graditelje lađa

Na posao, da njihov mučni rad

Ni nedjelju razlučit ne može

Od radnog dana? Što se priprema,

Da znojna ova žurba čini noć

U radu danu družicom? Tko može

Poučiti me?

Horacije.

Ja. Bar tako čujem

Šaputat. Našeg bivšeg kralja, čiji

Baš sada nam se lik pojavio,

Norvežanin je negda Fortinbras⁶

Na borbu, kako znate, izazvao,

⁶ Ovdje spomenuti Fortinbras je stric mladog Fortinbrasa koji će na kraju tragedije preuzeti dansku krunu, isto kao što je Hamlet spomenut nekoliko stihova niže zapravo Hamletov otac, odnosno duh.

Jer na to ga je zavist ohola
Potakla; al naš Hamlet, koji je
U ovoj strani poznatog nam svijeta
Na glasu bio sa svog junaštva,
U borbi onoj ubi Fortinbrasa.
Po njihovome onda ugovoru,
Što utvrđen je bio pečatima
I svim, što ište viteštvo i zakon,
Sa svojim je životom Fortinbras
Izgubio i svoje zemlje sve
Te dobitniku one pripadoše.
A jednaki je dio i naš kralj
Založio i da je Fortinbras
Navladao ga, zapao bi bio
Taj dio njemu, ko što njegov je
U Hamletovu pripao svojinu
Po istom ugovoru i po smislu
Već spomenutog članka. Ali mladi
Sad Fortinbras, što vatren je i pun
Žestine divlje, zgrnuo je negdje
Na granicama Norvegije četu
Vratolomnih i raspuštenih ljudi
- Za koru hljeba - spremajući nešto,
U čemu je đavolska smionost,
Jer našoj vladi čini se, da on
Tek zatim ide, kako bi nam silom
I oružanom rukom oteo
Sve zemlje, koje otac mu je, rekoh,
Izgubio. I to je, držim ja,
Baš glavni razlog našem spremanju
I ovim našim stražama i tome
Komešanju i žurbi toj u zemlji.

Bernard. Ja mislim, da je to i ništa drugo.
I s tim se slaže, što se na straži
Pojavljuje nam onaj kobni lik,
Toliko sličan kralju, koji bješe
I jeste uzrok tome ratu.

Horacije. To je
Tek prašak, da nam duši pogled smuti.
Za veličine rimske najveće
I slave, kad je moćni Julije⁷
Pred padom bio, grobovi su bili
Bez stanovnika, a mrtvaci su
Po ulicama rimskim skvičali
I jecali, u platno umotani.

⁷ Julije Cezar

Baš takve znake burnih događaja,
Što ko glasnici uvijek stupaju
Pred sudbinom i što su uvod kobnoj
Budućnosti, pokazalo je nebo
I zemlja našem narodu i kraju.
Pojavile se zvijezde ognjenih
Repova, rosa krvava i sunce
Potamnjeno⁸, a ona vlažna zvijezda⁹,
Što moćna je u kraljevstvu Neptuna¹⁰,
Od pomrčine stradaše toliko
Te rekao bi da je sudnji dan.

(Duh se opet pojavi.)

Al tiho! Gle, i opet dolazi!
Zadržat ću ga, pa da me i satre!

(Raširi ruke.)

O stani, varko! Ako imaš glasa
I ako možeš govorom se služiti,
Govori!
I ako mogu kakvim dobrim djelom
Umirit tebe, sebi milost steći,
Govori!
Il' ako znadeš tajnu kob na zemlji,
Da spriječimo je, kad je doznamo,
O, zbori!
Il' ako li si ugrabljeno blago
Za svog života nagomilao
U krilu zemlje - jer zbog toga vele,
Obilazite često u smrti
Vi duhovi -

(Pijetao zakukuriječe.)

Govori o tom! Stani!

Govori! - Marcele! Zadrži ga.

Marcel. Da udarim ga kopljem?

⁸ Kometi, pomrčina sunca i drugi astronomski poremećaji znak su nesreće. Vjerovalo se da "krva-va rosa" također pada s neba, a danas se zna da taj fenomen izazivaju kukci.

⁹ vlažna zvijezda – mjesec; mjesec je vlažan jer upravlja plimom i osekom

¹⁰ kraljevstvo Neptuna – more; Shakespeare misli na djelovanje mjeseca na plimu i oseku

William Shakespeare: Hamlet

Horacije. Ako ne će
Da stane, udri!

Bernard. Tu je!

Horacije. Tu je!

(Duh iščezne.)

Marcel. Ode!
Mi vrijeđamo ga, prijeteći mu silom,
Gdje on je tako veličanstven! Jer
Neranjiv on je ko i zrak, a pusti
Ti udarci su naši zloban rug.

Bernard. Govorit htjede baš, kad pijetao je
Zakukurijekao.

Horacije. A onda se
Sav trgao ko neki teški krivac
Na strašan poziv. Čuo sam, da pijetao,
Što jutarnja je trublja, svojim jasnim
I oštrim grlom boga dana¹¹ budi,
Te onda dusi, što tumaraju
I lutaju, pa bili u vatri
Il' na moru, na zemlji il' u zraku,
Na njegovu se opomenu žure
Svak u svoj stan. Da to je istina,
Dokazuje i ovaj događaj.

Marcel. Izgubio se, kad je pijetao
Zakukurijekao. Neki pričaju,
Da prije onog doba godine,
Kad slavi se rođenje našega
Otkupitelja, ptica jutarnja¹²
Dugovetnu svu pjeva noć, i onda
Ni dusi, vele, ne obilaze
I noći zdrave su i ne može
Da naškodi nam zvijezda nijedna,
A vještice i vile gube moć
Za čaranje; jer tako milosno
I blago to je doba.

Horacije. Čuo sam
A i sam u to nešto vjerujem.
Al' pogledajte kako stupa jutro,
U ružičasti ogrnuto plašt,
Po rosi onog brijega visokog

¹¹ bog dana – Apolon, bog sunca

¹² ptica jutarnja – pijetao; po nekim komentarima ševa

Na istoku. Sad ostavimo stražu
I ako ste me voljni poslušati,
Dojavit ćemo mladom Hamletu,
Što noćas vidjesmo. Života mi,
Taj duh, što nijem je nama, njemu će
Govorit. Da mu dojavimo to?
Jer to nam naša ljubav nalaže
I dolikuje našoj dužnosti.

Marcel. Da, hajdmo k njemu, molim vas. Ja znam,
Gdje jutros ćemo najlakše ga naći.

(Odlaze.)

DRUGI PRIZOR

Vijećnica u dvoru.

(Trublje. Ulaze danski kralj Klaudije, kraljica Gertruda, dvorani, Polonije i njegov sin Laert, Voltimand i Kornelije, svi u svečanom ruhu kao da se vraćaju s krunidbe; posljednji ulazi kraljević Hamlet u crnini, spuštenu pogleda. Kralj i kraljica uzlaze stepenicama na prijestolja.)

Kralj. Iako još je spomen posve mlad
Na Hamleta nam, dragog brata, smrt
I premda bi nam dolikovalo,
Da hodamo sa jadom u srcu,
A kraljevstvo nam cijelo da se skupi
U jedan nabor tuge, ipak je
Toliko razbor svladao nam narav,
Da mislimo sa bolom razumnim
Na njega, al se sjećamo i sebe.
Pa zato mi smo svoju nekad snahu,
A sada kraljicu i kraljevsku
Udovicu te zemlje ratničke
Sa zatomljenom nekom radošću,
Sa jednim jasnim, drugim suznim okom,
S veseljem pogrebnim, sa tugom svadbenom
I istom mjerom mjereć slast i jad -
Za ženu uzeli; i nismo u tom
Odbacili ni mudri savjet vaš,
Već nesmetano on je pratio
Taj posao. Na svemu tome hvala.

Što slijedi, znate: mladi Fortinbras,
Jer ili slabo cijeni našu vrijednost
Il' misli da je naša država
Od smrti dragog pokojnog nam brata
Sva u rasulu i u neredu,
Te sanjajući, kako bi se tim
Okoristio, sve bez prestanka
Dodijava nam poslanicima,
Zahtijevajući, da mu vratimo
Sve one zemlje, koje mu je otac
Izgubio po zakonu i pravu
Na korist našem bratu junačkom.
Toliko o njemu. - Sad o nama
I ovom našem skupu. Evo, što je:
Za norveškog je kralja pismo tu,
Za strica mladog Fortinbrasa. Slab
I nemoćan je on u postelji,
Te jedva čuje za tu namjeru
Sinovca svoga. Mi ga molimo,
Da ne da njemu napredovati,
Jer vojska sva i čete pomoćne
Iz njegovih su podanika sve
Posastavljene. Kornelije dragi
I Voltimande, vas mi šaljemo
Ko nosioce ovog poslanstva
Za staroga vladara norveškog,
A veću vama ne dajemo vlast,
Da više s njime raspravljate nego
Što opseg ovog pisma dopušta,
Gdje potanko je sve protumačeno.
Sad pođite i neka vaša hitnja
Posvjedoči, da vjerni ste.

Kornelije i Voltimand. U svemu
I u tome dokazat ćemo vjernost.

(Kornelije i Voltimand naklone se i odu.)

Kralj. A što je u vas novo, Laerte?
O nekoj molbi ste govorili.
O čemu se to radi, Laerte?
Vi ne možete kralju danskomu
Spomenut ništa, što je razumno,
I potratiti riječi. Što bi ti
Zamoliti htio, a da ne bih ja
Još prije dao nego zaišteš?
Jer glava nije srcu srodnija
Nit ruka većma služi ustima

No tvome ocu dansko prijestolje.
Što želiš, sinko?

Laert. Ištem dopuštenje
I vašu milost, gospodaru moj,
Da mogu se u Francusku povratit,
Odakle sam u Dansku došao
Od svoje volje, želeć svoju dužnost
Izvršiti na vašoj krunidbi,
A sad, gdje ta je dužnost ispunjena,
U Francusku, to moram priznati,
I misli me i želje opet vuku
I čeznu, da im dadete slobodu
I milostivo svoje dopuštenje.

Kralj. A je li vam dopustio i otac?
Što veli na to Polonije naš?

Polonije. Moljakao me i moljakao
I moje tromo dopuštenje silom
Izmamio iz mene, gospodaru,
Te napokon mu želju ispunih
I na tu svoju škrtu privolu
Utvrđih pečat. Zato, molim vas,
Dopustite, nek ide.

Kralj. Laerte,
Posluži tim se časom povoljnim
I upotrebi vrijeme. Neka ga
Vrline tvoje lijepe troše tebi
Na radost. - Sada, dragi Hamlete,
Naš rođače i sine -

Hamlet (za se). Više no
Sinovac, manje nego sin.¹³

Kralj. Što znači,
Da oblaci te uvijek zastiru?

Hamlet. Ne, gospodaru; odveć sam na suncu.¹⁴

Kraljica. O, zbací noćnu boju, Hamlete,
I nek ti oko gleda prijatelja
U danskom kralju. Nemoj vazda vjeđe
Obarati i tražiti u prahu

¹³ Prve Hamletove riječi na sceni su u originalu dvosmislene: A little more than kin, and less than kind. Više sam nego tvoj sinovac (kin = rođak), jer si oženio moju majku pa sam ti postao i pastork, odnosno bliži sam ti, ali ne želim ti biti blizak i biti tvoj sin (kralj ga naziva sinom) jer taj brak svoje majke s bratom njezinog pokojnog supruga smatram grešnim i incestuoznim. Less than kind može značiti i "nisam tvoj" i "ne volim te".

¹⁴ odveć sam na suncu – igra riječi: u engleskome se riječi sun (sunce) i son (sin) isto izgovaraju. Previše sam na suncu tvog kraljevskog sjaja, a i previše me često nazivaš sinom. U engleskoj poslovici "biti na suncu" znači biti bez ičega, što odgovara položaju Hamleta jer je lišen prijestolja.

Svog plemenitog oca. Svatko zna,
Da sve što živi mora umrijeti
I proći preko prirode u vječnost.

Hamlet. Da, gospo. Svatko zna.

Kraljica. Pa zašto onda
Neobično se tako tebi čini?

Hamlet. Ne čini, gospo, nego jest. Ja ne znam
Za "čini se". Jer nikad ne može
Prikazati me vjerno, draga majko,
Ni mrki ovaj plašt, ni obično
Odišlo crne boje svečane,
Ni uzdisanje stegnutoga daha,
Ni obilna mi rijeka u oku,
Ni pokunjeno držanje u licu,
Ni drugo ništa, što je sjen i vid
I slika bola. To je, što se čini,
Jer čovjek može svu tu napravu
I glumiti. Al u meni je nešto,
Od naprave što više znači te,
Jer samo slika tuge to je sve.

Kralj. Za tvoju ćud je dično, Hamlete,
I nježno je, što tim tugovanjem
Toliko častiš oca svojega;
Al treba znati, da je i tvoj otac
Izgubio svog oca, a i njegov
Izgubio je svog; a onaj, što je
Nadživio ga, treba neko vrijeme
U odanom tugovanju da vrši
Sinovlju dužnost. Ali uporno
U žalovanju vijek provoditi
Tvrdočavosti grešne to je znak
I nemuževno to je jadovanje
I dokaz volje nebu prkosne,
Neodgojene, lude pameti
I srca slabo građenog i duše,
U kojoj nema ništa strpljivosti.
Jer zašto da u jetkom otporu
Toliko onim srcem patimo,
Što znademo da mora bit i što je
Od sviju stvari običnih na svijetu
Za ljudski razum najshvatljivije?
Pi! To je grijeh spram neba, grijeh spram mrtvih
I grijeh je protiv prirode i ludost
Spram razuma, što zbori sved o smrti
Otaca i od prvoga mrtvaca
Pa sve do onog, što je danas umro,
Dovikuje nam: "Tako mora biti!"

Odbaci tugu tu beskorisnu
I pomišljaj na mene, molim te,
Ko na svog oca. Neka znade svijet,
Da najbliži si našem prijestolju,
I onu istu plemenitu ljubav,
Što rođeni je otac osjeća
Za sina svoga, ćutim i ja za te.
A što se tiče tvoje namjere,
U Wittenberg¹⁵ da odeš iznova
Na nauke, to nipošto nam nije
Po ćudi, pa se zato promisli
I ostani nam ovdje, molim te,
Gdje naše će te oko hrabriti
I tješiti - naš prvi dvoranin,
Sinovac naš i sin.

Kraljica. O, nemoj, Hamlete,
Da tvoja majka moli uzalud,
Već ostaj kod nas, molim te, ne idi
U Wittenberg.

Hamlet. Da, slušat ću vas, gospo,
Koliko samo budem mogao.

Kralj. Eh, to je lijep i mio odgovor!
U Danskoj i ti sa mnom ostani. -
Sad hajdmo, gospo. Nježni Hamletov
Neprisiljeni pristanak je taj
Sa smiješkom sjeo meni na srce.
U slavu tome veliki će top
Objavit nebu svaku zdravicu,
Što danski kralj je danas napije,
I kad god punu čašu ispije,
Nebesa neka glasno odjeknu
Od te zemaljske tutnjave. - Sad hajdmo.

(Trublje. Odlaze svi osim Hamleta.)

Hamlet. O, raspani se, okaljano meso¹⁶,
Rasplini se, rastopi se u rosu!
O, zašto Vječni zapovijed je dao:

¹⁵ Wittenberg je glasovito njemačko sveučilište, najpoznatije po tome što je ondje djelovao Martin Luther.

¹⁶ okaljano meso – u različitim sačuvanim verzijama teksta Hamleta na ovom su mjestu dvije različite riječi: u drugom quarto-izdanju sullied (okaljano, gnusno), a u folio-izdanju solid (čvrsto). Premda se u novijim izdanjima češće prihvaća solid, prevoditelj se opredijelio za "okaljano", jer Hamlet misli na neprirodnu rodoskvornu udaju svoje majke i strica, a možda i na svoju vezu s Ofelijom. "Čvrsto" meso bi doduše bolje pristajao uz metaforu raspadanja i rastapanja tijela u rosu.

Ne ubijaj se sam? Ah, bože, bože!
Koliko mi je bljutav, nesosan
I ništav život sav na ovom svijetu!
Pi! Gadi mi se! Vrt je to neplijevljen,
Gdje sve u sjeme ide - nakaznim
I bujnim dračem zarastao sav!
Zar dotle dođe? Dva tek mjeseca,
Što umro je - ne, ne toliko, ne dva -
On, tako divan kralj, spram ovoga,
Ko Hiperijon prema satiru.¹⁷
Toliko nježan majci mi, da vjetru
Dopustit nije htio nebeskom,
Da preoštro joj takne obraze!
O, zemljo i nebesa! Zar se moram
Da sjećam toga? Tako bi se k njemu
Privijala, ko da joj požuda
Sve većma raste, što se više hrani -
Pa ipak, mjesec dana! Ne smijem
Ni pomisliti na to. Slabosti,
Ta ime ti je žena! Kratki mjesec!
Još prije nego što je cipele
Iznosila, u kojima je išla
Za mrtvim tijelom bijednoga mi oca,
U suzama ko Nioba!¹⁸ Da, ona,
Baš ona - bože! Zvijer bez razuma bi
Žalostila se duže - pošla je
Za moga strica, brata oca mog,
Što nije više nalik na nj no ja
Na Herkula! Za mjesec dana! Prije
No sol je suza lažnih prestala
Crvenit oči njene otekle,
Već udala se. Hitnjo prokleta,
S tolikom spretnošću i žurbom juriti
U rodoskvrnu postelju!¹⁹ To nije
Nit može biti dobro. Pukni, srce,
Jer moja usta šutjet moraju!

¹⁷ Hiperion je u grčkoj mitologiji jedan od Titana, uzvišeni bog sunca, otac boga sunca Helija (s kojim se ponekad izjednačava), Selene (Mjeseca) i Eje (Zore). Satiri su poluljudi/polubogovi s kozjim nogama i rogovima, groteskni i lascivni.

¹⁸ Nioba – u grčkoj mitologiji tebanska kraljica koja je imala sedmero sinova i sedmero kćeri. Hvalisala se pred Letom, koja je imala samo dvoje, Apolona i Artemidu, pa su joj oni ubili sve sinove i kćeri. Shrvana Nioba je otišla u Malu Aziju i pretvorila se u kamen, a njezine su suze stvorile rijeku Ahel.

¹⁹ U Shakespeareovo vrijeme udaja žene za brata njezinog preminulog muža smatrala se incestom.

William Shakespeare: Hamlet

(Ulaze Horacije, Marcel i Bernard.)

Horacije. Da živi vaša milost!

Hamlet. Radujem se,
Što vidim, da ste zdravi. Horacije -
Il samog sebe ne prepoznajem.²⁰

Horacije. Da, kraljeviću, vazda ubogi
Vaš službenik.

Hamlet. Moj dobri prijatelj;
Taj naziv s vama ću izmijeniti.²¹

(Rukuju se.)

A što vas je dovelo amo čak
Iz Wittenberga, Horacije? - Marcel -

(pruža mu ruku)

Marcel. Da, gospodaru.

Hamlet. Vrlo mi je drago,
Što opet vidim vas.

(Nakloni se Bernardu.)

Dobar večer,
Gospodine. - Al zbilja, što vas čak
Iz Wittenberga amo vodi?

(Vodi Horacija u stranu.)

Horacije. Težnja
Za dokolicom, dragi kraljeviću.

Hamlet. To ne bih ni htio od dušmanina
Da čujem vašeg, niti smijete
Toliko moje uho zlijediti
I htjeti, da bi povjerovalo,
Gdje sami protiv sebe zborite.
Ja znam, da niste dokoni. Al koji
U Helsingör vas vodi posao?

²⁰ Ovo mjesto se tumači tako da se Hamlet previše uzбудio, pa isprva nije prepoznao Horacija.

²¹ Odnosno: ne želim da sebe nazivaš mojim službenikom, zvat ćemo jedan drugoga prijateljem, odnosno i ja sam tvoj sluga premda sam kraljević.

William Shakespeare: Hamlet

Naučit ćemo vas na piće prije
No odete.

Horacije. Ja dođoh, kraljeviću,
Na pogreb vašem ocu.

Hamlet. Molim te,
Da ne šališ se sa mnom, družo. Ti si
Na svadbu mojoj majci došao.

Horacije. Da, kraljeviću, brzo zaista
Usljedilo je jedno za drugim.

Hamlet. Tek štednja, štednja, dragi Horacije,
Jer hladni su kolači pogrebni
Za svadbene još bili stolove.
O, volio bih, da sam najljucjeg
Svog dušmanina sreo u nebu
No taj što dan doživjeh, prijatelju!
Moj otac - ko da vidim oca svog -

Horacije. Gdje kraljeviću?

Hamlet. U oku svog duha,
Moj Horacije.

Horacije. Ja ga jednoć vidjeh;
To bješe divan kralj.

Hamlet. On bješe čovjek
I ako ga sve u svem uzmete,
Ja ne ću više takvog vidjeti.

Horacije. Ja mislim, da sam vidio ga sinoć,
Moj kraljeviću.

Hamlet. Vidio ga? Koga?

Horacije. Pa kralja, vašeg oca, kraljeviću.

Hamlet. Što? Kralja, oca mog?

Horacije. Zatomite
Na časak samo svoje udivljenje
I slušajte me uhom pomnijim,
Da to vam čudo ispričovjedim,
A ova su gospoda mi svjedoci.

(Obraća se Marcelu i Bernardu.)

Hamlet. Za ljubav božju, zborite! Ja slušam!

Horacije: Gospoda ova, Marcel naš i Bernard,
Već dvaput su na straži uzastopce,
U gluho doba mrtve noći, ovo
Doživjeli: Ko vašeg oca lik
Pojavio se njima, potpuno
Od glave pa do pete oružan,

I svečanim je triput korakom
Polagano i dostojanstveno
Pokraj njih prošo, tik pred ukočenim
I prestravljenim očima im, te je
I štapom svojim dohvatit ih mogo.
U drhtalice gotovo se oni
Rastopiše od straha, stojeć nijemi,
I nisu s njime progovorili.
U tjeskobnoj su to tajnovitosti
Ispričali mi sve, a ja sam onda
Stražarit pošo s njima treću noć
I svaka im se riječ potvrdila -
U isti čas je došla prikaza,
U istom liku, kako pričahu.
Poznavao sam oca vašega -
I ove ruke nisu sličnije.²²

Hamlet. A gdje se, gdje to zbilo?

Marcel. Na terasi,
Gdje, gospodaru, mi smo stražili.

Hamlet. Zar niste s njim govorili?

Horacije. Ja jesam,
Al on mi nije odgovorio,
Već jednom ko da digao je glavu
I bio spreman da progovori,
Al jutarnji je uto pijetao
Glasovito zakukurijekao,
I na taj glas je naglo ustuknuo
Te nesta nam ga ispred očiju.

Hamlet. Baš vrlo čudno!

Horacije. Dični kraljeviću,
Životom vam se kunem, istina je -
I držali smo, da je zapisano
U knjizi naše dužnosti, da vama
Sve javimo.

Hamlet. Zacijelo, gospodo,
Al to me vrlo uznemiruje.
A idete li noćas na stražu?

Marcel i Bernard. Da, gospodaru.

Hamlet. Oružan, velite?

Marcel i Bernard. Da, gospodaru, oružan.

Hamlet. Od glave
Do pete?

Marcel i Bernard. Da, od tjemena do nogu.

²² Jedna moja ruka nije sličnija drugoj nego što je duh bio sličan Vašem ocu.

William Shakespeare: Hamlet

Hamlet. Al onda niste vidjeli mu lice.

Horacije. O, jasno, jer mu dignut bješe vizir.

Hamlet. A je li mrko gledao?

Horacije. Ne više

U licu bješe bola mu no gnjeva.

Hamlet. Blijed ili rumen?

Horacije. Ne, ne, vrlo blijed.

Hamlet. Je l' upro oči u vas?

Horacije. Vrlo oštro.

Hamlet. O, da sam bio tamo!

Horacije. Bilo bi vas

Prestravilo.

Hamlet. Zacijelo - da, zacijelo.

A je li dugo ostao?

Horacije. Toliko

Da mogao bih posve udobno

Do sto nabrojiti.

Marcel i Bernard. Duže, duže još.

Horacije. Ne onda, kad sam ja ga vidio.

Hamlet. A je l' mu brada bila prosijeda?

Horacije. Onakva, kakva živa sam ga znao -

Tek progrušana.

Hamlet. Ja ću stražiti noćas

Pa možda će se opet javiti.

Horacije. Zacijelo hoće.

Hamlet. Ako uzme lik

Mog vrlog oca, s njime ću govoriti,

Pa neka zine i sam pakao

I naloži da šutim. Ako ste

Do sada krili, što ste vidjeli,

Nek ostane i odsad zavito

U vašu šutnju - to vas molim sve -

I drugo što se noćas desi, nek vam

Na umu bude, ne na jeziku.

Naplatit ću vam ljubav. Zbogom!

Pohodit ću vas između jedan'est

I dvan'est na terasi.

Svi. Naša služba

Za vašu milost!

Hamlet. Vaša ljubav, ko što

I moja za vas! Zbogom!

(Svi osim Hamleta naklone se i odu.)

Duh mog oca
U oružju? To nije sve u redu.
Ja slutim neku gadnu spletku. O,
Da već je noć! Al dotle miruj, dušo -
Na vidjelo će nedjelo izaći,
Pod zemljom ću ga, ako treba, naći!

(Odlazi.)

TREĆI PRIZOR

Soba u Polonijevoj kući.

(Ulaze Laert i Ofelija.)

Laert. Moj prtljag je na brodu. Zbogom, sestro,
Pa kada vjetar bude povoljan
I zgodna ti se pruži prilika,
Ti nemoj spavat, nego mi se javi.

Ofelija. Zar sumnjaš o tom?

Laert. Što se Hamleta
I ljubavnog ševrdanja mu tiče,
Ti drži, da je sve to samo hir
I igra krvi; da je ljubica
U proljetnoj mladosti prirode,
Što rana je al nestalna, i ljupka
Al netrajna; tek za trenutak miris
I ugodnost - i ništa više.

Ofelija. Ništa,
Već samo to?

Laert. Ne, ništa više, znaj.
Ne napreduje ljudsko tijelo samo
U mišicama i u rastu svom,
Već kao što se hram taj razvija,
I unutrašnja služba uma se
I duše tako širi zajedno.
Da, sad te možda ljubi on i sad je
Bez ljage i bez varke ikakve
Čistoća volje njegov. Al treba

Da čuvaš se, jer ako odvagneš
Svu veličinu njegovu, to nije
Gospodar svoje volje on, već rob je
Rođenja svog te ne može ko čovjek
Bez ugleda da bira po volji,
Jer od tog izbora mu zavisi
I spas i sreća cijele države
Te stoga njegov izbor mora biti
Ograničen i pristankom i glasom
Od onog tijela, kojem on je glava.
Pa ako dakle rekne, da te ljubi,
To dolikuje tvome razumu,
Da tek toliko njemu vjeruješ,
Koliko njegov dopušta mu ugled
I položaj, da može svoju riječ
U djelo on pretvoriti - a to je
U granicama glasa skupnoga
Sve Danske. Zato razmisli, koliki
Gubitak tvoju čast bi mogao
Da snađe, ako pjesmu njegovu
Sa odveć vjere sasluša ti uho
Il ako srce izgubiš il blago
Čistoće svoje otkriješ na silno,
Neobuzdano to salijetanje.
O, čuvaj mi se toga, Ofelija;
O, čuvaj sestro; ostaj ljubavi
U zaleđu, i izvan dosega
Opasnosti što požuda ih stvara.
Najskromnija je djeva rasipna,
Kad mjesečini čar svoj otkriva,
A udarcima kletve ni sama
Vrlina se uklonit ne može.
Crv grize često djecu proljeća,
Dok pupoljci su zatvoreni još,
A kužni dah je najopasniji
U rosno jutro nježne mladosti.
Pa zato strah nek bude čuvar tebi,
Jer mladost pohotna je već po sebi.

Ofelija. Taj dobri nauk tvoj ću čuvat kao
Stražara srca svog. Al nemoj, brate
Da budeš kao grešni propovjednik,
Što u nebo nam put pokazuje
Trnoviti i vrletni, a sam
Ko bezobziran, nadut razuzdanik,
Po cvjetnoj stazi naslade koraca,
Ne mareć za svoj nauk rođeni.

(Uđe Polonije.)

Laert. Ne strahuj za me. - Odveć se zadržah. -
Al evo ide otac. - Dvaput blažen,
Tko dvaput je blagoslovljen. Za novi,
Gle, oproštaj nam zgrade radosne!

(Klekne.)

Polonije. Još ovdje, Laerte? Sramota! Na brod!
Već sjedi vjetar jedru na ramenu
I čekaju te. Blagosloven budi

(Položi ruku na Laertovu glavu.)

I gledaj ovo malo uputa
Zapisati u svoje pamćenje:
Na jezik svoje misli ne stavljaj,
A ni u djelo miso opaku.
Ljubežljiv budi, ali nikad prost.
Kad prijatelja vrsna iskušáš,
Tad čeličnim ga sapni obručem
Za svoju dušu, al ne tupi dlana
Rukovanjem ljuborodnim sa svakim
Goluzdravim žutokljuncem. I pazi,
Da kavgu ne zapodijevaš, al kad se
Upleteš u nju, gledaj protivnika
Naučiti, da on se tebe čuva.
Daj svakom uho, malo kome glas
I primaj mnijenje svačije, al čuvaj
Svoj sud. Koliko dopušta ti kesa,
Skupocjeno odijelo nabavljaj,
Al ne šarovito; i bogato,
Al ne napirlitano; jer se često
Po svom odijelu čovjek poznaje,
A odlični i ugledni Francuzi
Baš u tome imadu plemenit
I biran ukus. Nemoj davati
Ni uzimat u zajam, jer sa zajmom
I prijatelja često izgubiš
A zaimanje tupi štedljivosti
Oštrinu. Ali ovo iznad svega -
Sam prema sebi budi istinit,
Jer zatim slijedi kao noć za danom,
Da nikom lažan biti ne možeš.

Sad zbogom i nek uz moj blagoslov
U tebi sve to sazri.

Laert. Oče moj,
U poniznosti opraštam se s vama.

Polonije. Već zove čas i sluge čekaju -
Otiđi.

Laert. Zbogom, Ofelija; pamti,
Što ja ti rekoh.

Ofelija. Zaključano mi je
U duši, a u tebe ključ je.

(Zagrle se.)

Laert. Zbogom!

(Odlazi.)

Polonije. A što je on ti reko, Ofelija?

Ofelija. Da prostite mi, nešto s Hamletom
U vezi.

Polonije. Dobro sam se sjetio!
Ja čujem, da odskoro vrlo često
Kod tebe svoje vrijeme slobodno
On provodi, a ti, da milostivo
I podašno ga slušaš. Ako je
To istina - a tako su mi rekli
Sa opomenom - treba da ti kažem,
Da sama nisi jasno shvatila,
Što dolikuje mome djetetu
I tvojoj časti. Što je - kazuj mi
Po istini - među vama?

Ofelija. Ah, oče -
Odkora on je dao meni mnogo
Znakova svoje ljubavi.

Polonije. Ph! Ljubavi
Baš govoriš ko ludo djevojče
Neiskusno u tako velikim
Opasnostima. Zar ti vjeruješ
U te mu "znake" - kako ti to zoveš?

Ofelija. Ja ne znam, oče, što da mislim.

Polonije. Ja ću
Da naučim te. Ti si djetešce,
Kad pažnju tu za čisto zlato primaš,
Gdje varav joj je sjaj. Ti čuvaj se

Sa više pažnje ili će te još
- Da prestanem tu riječ natezati -
Prikazat ludom pažnja njegova.²³

Ofelija. Ah, oče, on je tek na pošten način
Salijetao me svojom ljubavi.

Polonije. Da, načinom to zbilja možeš zvati!
Koješta!

Ofelija. Svoju riječ utvrdio je
Svim svetim zakletvama neba.

Polonije. Ha - zamka, da se šljuke hvataju!
Kad krv uzavri, znam, da onda duša
I preobilno jezik zakletvama
Nadjeljuje. Taj plamen, draga kćeri,
Što više daje svjetlosti no žara
- A jedno se i drugo gasi već -
U času, kad se obećanje čini -
Ti ne smiješ za oganj držati.
I zato odsad budi škrtija
U djevičanskom svom drugovanju
I više cijeni svoju dokolicu,
No da na sastanak na zahtjev ideš.
A što se tiče kneza Hamleta,
Toliko samo znaj, da on je mlad
I s više se slobode kretat može,
No što je tebi dopušteno. Riječju -
Kad on se kune, ne vjeruj mu, kćeri,
Jer njegove su kletve svodilje
I nisu čiste, kako ih odijelo
Pokazuje, već posrednice su
Za grešne želje - a da uzmognu
Zaludit lakše, slatko govore
Ko pobožni i sveti zavjeti.
Al prije svega - da ti jasno kažem -
Ja ne ću da od ovoga trenutka
Sramotiš ma i jedan prosti čas
U razgovoru s knezom Hamletom.
Zapovijedam ti - pazi na to! Idi
Sad svojim poslom.

Ofelija. Slušat ću vas, oče.

(Odlaze.)

²³ Višesmisleno mjesto: engleski you'll tender me a fool može značiti i učinit ćeš da ja ispadnem lud (pred svijetom), ali fool znači i "nevino dijete", pa Polonije aludira da bi od Hamletove pažnje mogao dobiti nezakonitog unuka.

ČETVRTI PRIZOR

Terasa na zidinama.

(Hamlet, Horacije i Marcel dolaze iz jednog od tornjeva.)

Hamlet. Baš ljudski štipa zrak - studeno je.

Horacije. Da, ljut je zrak i oštro ujeda.

Hamlet. A koliko je sati?

Horacije. Reko bih,
Da nije dvanaest.

Marcel. Već odbilo je.

Horacije. Zar zaista? Ja nisam ništa čuo.
To onda već se vrijeme primiče,
Kad obično je duh obilazio.

(Trublje. Top grune napolju.)

Što znači to, moj kraljeviću?

Hamlet. Kralj
To noćas budan pijanči i banči,
Teturajuć u divljoj igranci,
A kad god čašu rajnskog iskapi,
Talambasi i trublje odjeknu,
Da zdravice mu bučne razglase.

Horacije. Je l' takav ovdje običaj?²⁴

Hamlet. Dakako,
A ja bih reko - premda tu sam rođen
I odrastao u toj navici -
Da časnije je takav običaj
Prekršit nego držati. Sramota
I zazor nam je od svih naroda
Na istoku i zapadu to glupo
Pijančevanje. Ispičaturama
Nazivaju nas te nam blate ime
Tim gadnim nadimkom, a junačkim
I prejunačkim našim djelima
Oduzimaju srž i jezgru slave.
Baš tako vam se često događa
I pojedincu čovjeku, da ima

²⁴ Neobično je da ovo pitanje postavlja Horacije, koji je Danac, ali Horacije u Hamletu često ima ulogu "dramskog instrumenta" koji prenosi obavijesti gledateljima.

U sebi neku manu prirodnu
Od svog rođenja - kojoj nije kriv,
Jer narav ne može podrijetlo birat -
Il prerastao čudi neki dijel,²⁵
Što razuma mu ruši ograde
I utvrde, il ima navadu
Još neku, što mu oblik vladanja
Dopadljivoga odveć nadima²⁶ -
Da, takav čovjek, velim, noseći
Na sebi pečat nekog nedostatka,
Što priroda il usud mu ga dade -
Nek bude pun vrlina inače,
Ko sunce čistih, a i nebrojenih,
Koliko može čovjek da ih ima,
Zbog jedne one mane jedine
Izvrnut će ih svijet; i mrva zla će
Svu plemenitost bića njegova
U kal i blato sa sobom povući.²⁷

(Pojavi se duh.)

Horacije. Gle, kraljeviću - eno dolazi!

Hamlet. Svi anđeli i službenici božji,
Zaštitite nas! - Bio blažen duh il
Vukodlak ti, donosio nam miris
S nebesa ili kužan dah iz pakla,
A namjere ti bile pakosne
Il milostive - dolaziš u tako
Zagonetnom liku mi, da moram
Govorit s tobom. Čuj me, Hamlete,
O, kralju, oče, uzvišeni Danče,
Odgovaraj i ne daj mi da ginem

²⁵ Il prerastao čudi neki dijel - "Ovaj stih i četiri, što za njim slijede, zadali su više muke prevodiocima, nego komentatorima. Bogdanović ih je u svom prijevodu toliko bio pojednostavnio, da nije ništa ostalo od Shakespeareove misli. - Prema starim pojmovima o fiziologiji, ćud (temperament) zavisio je od kombinacije četiri "humora" u tijelu (sangvinički, malankolički, kolerički i flegmatički). Ako bi jedan od tih sastavnih dijelova "prerastao", nastalo bi poremećenje u ravnoteži. Hamlet očitro misli na hipertrofiju melankolije, koja često dovodi do ludila (Što razuma mu ruši ograde i utvrde)." (Torbarina)

²⁶ il ima navadu / Još neku, što mu oblik vladanja / Dopadljivoga odveć nadima - Neka navada ili običaj, koji je uzrok da se dopadljivo vladanje pričinja pretjeranim ili izvještačenim, tako da ljudi zlobno tumače nešto, što nije ništa drugo nego lična privlačnost (J. Dover Wilson).

²⁷ ... i mrva zla će / Svu plemenitost bića njegova / U kal i blato sa sobom povući. - Ovo je mjesto u originalu jedno od najnejasnijih kod Shakespearea, i to vjerojatno zato što je došlo do tiskarske pogreške. Postoje stotina različitih tumačenja i ispravki, a prevoditelj Bogdanović odlučio se za jednu od njih.

S neznanja, nego reci, zašto tvoje
Blagoslovljene kosti, zavite
U smrtnoj raci, platno razdriješ
I zašto tvoja grobnica, u kojoj
Sahranismo te spokojno, iz teških
I mramornih je svojih čeljusti
Izbacila te opet? Što to znači,
Da ti sad mrtav, sav u čeliku,
Na mjesječinu izlaziš i stravom
Svu puniš noć, a mi ludovi živi
Da razbijamo glavu mislima,
Što duši su nam izvan dohvata?
Govori, zašto? Čemu? Što da radim?

(Duh daje mig Hamletu.)

Horacije. Gle, zove vas, da s njime pođete.
Baš ko da želi nešto kazati
Tek vama samom.

Marcel. Pogledajte, kako
Ljubežljivom vas kretnjom pozivlje
Na osamljeno mjesto; ali ga
Ne poslušajte.

Horacije. Ne, ne - nipošto!

Hamlet. Kad ne će zborit, ja ću za njim poći.

Horacije. Ne, kraljeviću.

Hamlet. Čega da se bojim?
Ni igle nije vrijedan život moj,
A što mi može duši nauditi,
Kad besmrtna je kao i on sam?
I opet zove; hoću s njim da idem.

Horacije. A što će biti, kraljeviću, ako
Do obale vas morske odmami
I na vrh one hridi strahotne,
Što nagnula se stršeć u more,
Pa onda uzme drugi strašan lik
I, otevši vam vlast nad razumom,
U ludilo vas nagna? Razmislite -
Jer samo ono mjesto kadro je,
Bez ikojega drugog razloga,
U svaki mozak bacit očaj lud,
Kad s onolike pogleda visine
I čuje more, kako pod njim hući!

Hamlet. Još sved me zove. - Naprijed, idem
S tobom!

William Shakespeare: Hamlet

Marcel. Ne, gospodaru, ne!

Hamlet. O, k sebi ruke!

Horacije. Ne - slušajte nas, ne smijete ići!

Hamlet. Sudbina zove, svaku žilicu
U ovom tijelu čini snažnijom
Od mišićja u nemejskoga lava.²⁸

(Duh domahuje.)

Gle, još me zove! - Natrag!

(Otme im se iz ruku i trgne mač.)

Boga mi,
Učinit ću ga duhom, tko me smeta!
Otale, velim! - Naprijed, idem s tobom!

(Hamlet i duh odlaze.)

Horacije. Od pustog maštanja u očaj pada.

Marcel. Ne valja da ga poslušamo. Za njim!

Horacije. Da, hajdmo za njim. - Što će od tog biti?

Marcel. U državi je Danskoj nešto trulo.

Horacije. Al nebo će je vodit.

Marcel. Za njim, za njim!

(Odlaze.)

²⁸ snažnijom / Od mišićja u nemejskoga lava - Nemejski lav (Nemeja = mjesto u Argolidi) bio je neravnjiva neman. Ubio ga je Heraklo, a to je bio prvi od njegovih dvanaest mučnih radova, koje je izvršio kralju Euristeju.

PETI PRIZOR

Otvoren prostor podno zidina dvorca.

(Vrata se u zidinama otvaraju; duh izlazi, a za njim Hamlet, koji drži balčak trgnuta mača pred sobom poput križa.)

Hamlet. Kud vodiš me? Govori! - Ne idem dalje.

Duh. O, čuj me!

Hamlet. Hoću.

Duh. Već je blizu čas,
Gdje u muke se ognja sumpornog
Povratit moram.

Hamlet. Jao, bijedni duše!

Duh. O, ne žali me, nego ozbiljnim
Sad slušaj uhom, što ću da ti kažem.

Hamlet. Govori, ja sam spreman da te slušam.

Duh. Kad čuješ, bit ćeš i da osvetiš!

Hamlet. Što?

Duh. Ja sam duh tvog oca, osuđen
Obilaziti noću neko vrijeme,
A danju postit, zatvoren u ognju,²⁹
Dok plamen taj me sveg ne očisti
Od gadnih grijeha, koje za života
Počinih. Da mi nije zabranjeno
Kazivat tajne moga zatvora,
Ispričati bih štošta mogao,
Od čega bi i ponajblaža riječ
Strahotom tebi dušu prožela
I mladu tvoju krv zaledila
I oči ti, ko zvijezde iz putanja,
Izbacila iz duplja njihovih,
A kudrave i guste uvojke
Razmrsila, te svaka bi se vlas
Za sebe sama nakostriješila
Ko bodljike u ljutog dikobraza.
Al otkrivenje takvih vječnih stvari
Ne dolikuje ušima od mesa
I krvi. Slušaj me, o slušaj
Pa ako ikad ljubio si oca -

²⁹ A danju postit, zatvoren u ognju - U vezi s tim J. Dover Wilson citira Dantea (Purgatorio XXIII, 64-9), koji opisuje, kako su neumjerni u jelu i piću osuđeni da trpe glad i žeđu u vatri Čistilišta. To su vjerojatno "gadni grijesi" o kojima duh govori.

Hamlet. O, bože moj!

Duh. Osveti gadno mu
I bezdušno umorstvo!

Hamlet. Ha! Umorstvo!

Duh. Umorstvo već je samo sobom gadno,
Al ovo ti je ponajgadnije
I najgrđe i najbezdušnije!

Hamlet. O, kazuj mi ga bez odlaganja,
Da uzmognem na brzim krilima,
Ko miso ili mašta ljubavna,
Pojuriti na svoju osvetu!

Duh. Ja vidim, da si spreman - al bi bio
Mlohaviji od masnog korova,
Na Letinu što tromo raste brijegu,³⁰
Kad ne bi se na ovo prenuo.
O, čuj me, Hamlete. Razgласišе,
Da zmija me u vrtu ujela,
Gdje spavao sam. Uho cijele Danske
Zaludili su grdno lažnom pričom
O mojoj smrti. Ali dobro znaj,
Ti plemeniti mladiću, da zmija,
Što tvog je oca smrtno ujela,
Sad nosi krunu njegovu.

Hamlet. Moj stric?
O, dušo moja proročka!

Duh. Da, da,
Taj pogani, živinski preljubnik,
Što čarom duha, darom izdajstva
- O, kleti čar i dar, što ima moć
Da tako mam! - predobio je
Za svoje sramne želje kraljicu mi
I drugu, koja naoko je bila
Vrlina sama. Kakav, Hamlete,
To bješe otpad! Otpade od mene,
Što tako sam je sveto ljubio,
Te ljubav mi se vjerno družila
Sa zakletvama dana vjenčanog -
I spade sada na tog ništavca,
Što prirodnim je darovima bijedan
Sram mene bio. Ali ko što krepost
Na stranputicu zaći ne može,
Pa nek se blud u nebeskom joj liku
Ulaguje, baš tako bludnosti će,

³⁰ Leta je bila rijeka u klasičnom Podzemlju. Tko bi se napio iz nje, zaboravio bi sve. Shakespeare zamišlja, da ona uzrokuje mlohavost i tromost u bilju, što raste na njezinim obalama.

Sa čistim da je svežeš anđelom,
Dogrdjeti i rajska postelja,
Te hranit će se strvinom. Al tiho!
Jer ko da mirišem zrak jutarnji,
Pa zato bit ću kratak. Bezbržno sam
U vrtu poslije podne spavao
Ko obično, kad prikrao se stric tvoj
Sa staklom kletog soka bunike,³¹
Od kojega nas guba napada,
Te sasuo u otvor uha mog
Napitak taj, a njegova je moć
Toliko našoj krvi protivna,
Te kao živa projuri kroz vrata
I prolaze nam prirodne u tijelu,
A od sile mu nagle zgruša se
I stine sva nam žitka, zdrava krv
Ko kada ljuta kap u mlijeko kane.
Baš tako je i mene zgromilo.
Za tinji čas me guba popala
Ko Lazara, sa gadnom, gnusnom korom.
I tako u snu bratova me ruka
Života liši, kraljice i krune
I umori me baš u cvijetu grijeha,
Nepripravljena i nepričešćena,
Nepomazana i nepomirena
S nebesima, te otpravi me vječni
Na obračun s krivinom svom na glavi.
Strahovito! Strahovito! O, grozno!
Ne trpi toga, ako srca imaš,
Ne dopuštaj, da krevet kraljevski
U Danskoj bude rodoskvrnilački
I bludni ležaj. Ali kako god
Postupat misliš, nemoj griješit duše
I neka um ti protiv majke ništa
Ne zamišlja, već ostavi je nebu
I trnju, što joj raste u srcu,
Da žaca je i bode. Zbogom sad -
Jer krijesnice mi već pokazuju,
Da primiče se jutro. Njihov plam
Već gubi moć i počinje da blijedi.
Sad zbogom, zbogom, zbogom! Sjećaj me se!

(Duh iščezne; Hamlet izvan sebe od uzbuđenja pada na koljena.)

³¹ Shakespeareov "hebenon" ili "hebona" većina komentatora identificira s bunikom (henbane, *Hyoscyamus niger*), koje se otrovni sok upotrebljavao u medicini.

William Shakespeare: Hamlet

Hamlet. O, sve vi čete nebeske! O, zemljo!
I što da još zazovem? Pakao?
O, gada! Ali miruj, miruj srce,
I ne starite još, vi mišice,
Već uspravno me nosite i čvrsto!

(Ustaje.)

Da sjećam te se! Dokle pamćenje
U smućenoj mi glavi stoluje,
Moj bijedni duše, sjećat ću se tebe!
Da, s ploče svoga pamćenja ću zbrisat
Sve tričave i lude zapise,
Rečenice iz knjiga, slike sve
I dojmove iz prošlosti, što na njoj
Zapažanje i mladost zapisa,
I samo tvoj će nalog živjeti
U knjizi mozga mog, nepomiješan
Sa nižim stvarima - da, neba mi!
O, podla ženo! Huljo, nasmijana
I kleta huljo! Bilježnicu amo,³²
Jer potrebno je, da se zapiše,

(Piše.)

Da netko može smiješit se i smiješit
I biti hulja. Znam, da bar u Danskoj
To može biti. - Tako, striče; tu ste! -
A sada mome gestu, koje veli:
"O, zbogom, zbogom, zbogom! Sjećaj me se!"

(Klekne i položi ruku na balčak mača.)

Sad prisego sam na to!

(Udube se u misli.)

(Horacije i Marcel dolaze iz dvorca i viču u tmini.)

Horacije. Kraljeviću!
Marcel. O, kraljeviću Hamlete!

³² **Bilježnicu amo** - U doba Shakespearea mladići su nosili uza se bilježnice, u koje su zapisivali svoje misli i dojmove.

William Shakespeare: Hamlet

Horacije. Nebesa,
Zaštitite ga!

Hamlet. Tako neka bude!

(Ustaje.)

Horacije. O, kraljeviću - hoj, hoj, hoj!

Hamlet. Hoj, hoj!
Hej, momče, amo - amo, sokole!³³

(Horacije i Marcel spaze Hamleta.)

Marcel. O, kako ste nam, dični gospodaru?

Horacije. Što ima novo?

Hamlet. Čudo neviđeno!

Horacije. O, kažite ga, dragi kraljeviću!

Hamlet. Ne, vi biste ga odali.

Horacije. O, ne bih,
Moj kraljeviću, neba mi.

Marcel. A ni ja
Moj gospodaru.

Hamlet. Ej, što velite?
Bi l' ikad živ to čovjek mislio?
Al vi ćete mi tajnu čuvati?

Horacije i Marcel. Da, kraljeviću, tako nam nebesa!

Hamlet. U cijeloj Danskoj nema lupeža -
Da ne bi bio nitkov prepreden.

Horacije. O, kraljeviću, ne treba da duh
Iz groba dođe da nam kaže to.

Hamlet. Da, istina je - pravo velite.
A sada, držim - bez obilaženja -
Rukovati se valja nam i rastat -
Vi, kud vas puti posao i želja,
Jer svatko ima neki posao
I želju makar kakvu - a ja eto
Siromah idem sad na molitvu.

Horacije. To mahnite i smetene su riječi,
Moj kraljeviću.

³³ Rugajući se, Hamlet odvrća sokolarovim povikom na Horacijevo uzbuđeno "hoj, hoj!"

Hamlet. Žalim od srca,
Što primete ih za zlo - vjere mi,
Baš od srca.

Horacije. O, nema u tom zla
Moj kraljeviću.

Hamlet (Horaciju). Ima, Horacije -
Da, tako meni svetog Patricija³⁴
Još i te kakvog zla. Ali reći ću vam,
Da pošten duh je ona pojava -
No savladajte, kako možete,
Tu želju, da obaznate što ima
Među nama. (Obojici) - A sada, prijatelji
- Jer, prijatelji, ljudi učeni
I ratnici ste - uslišite mi
Još jednu skromnu molbu.

Horacije. Hoćemo -
A što je to?

Hamlet. Da nikad ne ćete
Razglasit, što ste noćas vidjeli.

Horacije i Marcel. Ne, kraljeviću, ne.

Hamlet. Zakunite se!

Horacije. Ne kraljeviću, nikad - kunem se.

Marcel. I ja se kunem, nikad.

Hamlet. Na moj mač!

(Trgne mač.)

Marcel. Pa zaklesmo se, gospodaru, već.

Hamlet. Al svečano, na mač moj, svečano!

Duh (pod zemljom). Zakunite se!³⁵

Hamlet. A; a - momče moj
Zar tako? Tu si, poštenjačino?
Na posao! Da l' čujete toga svata
U podrumu? Zakunite se, dakle!

³⁴ Ovo je vjerojatno aluzija na legendu o tome, kako je irski apostol sv. Patricije (St. Patrick) otkrio u nekoj spilji ulaz u Čistilište. Hamlet sugerira protestantskom "filozofu" Horaciju, koji ne vjeruje u Čistilište, da je duh "pošten" i da dolazi iz Čistilišta, a ne iz Pakla (J. Dover Wilson). Dowden misli, da je sv. Patricije prikladno spomenut nakon pričanja Hamletova oca o tome, kako je njega u vrtu "zmija" tobože ujela i kako ta zmija sada nosi dansku krunu, jer je sv. Patricije prema drugoj legendi prognao zmije iz Irske, a tu legendu Shakespeare spominje i u "Rikardu II".

³⁵ Hamlet se sada obraća svome ocu kao čarobnjaku, koji zaziva zle duhove. Naziva ga "momče", "poštenjačino", "stara krtino", "lagumar". Sve je to u skladu s ondašnjim praznovjerenjem da đavoli ruju pod zemljom kao rudari.

Horacije. Al recite nam, na što, kraljeviću?

Hamlet. Da nikada govorit ne ćete
O onom, što ste vidjeli. Na mač
Zakunite se moj!

(Oni polože ruke na balčak.)

Duh (pod zemljom). Zakunite se!

Hamlet. Hic et ubique! Zatim ćemo sad
Promijenit mjesto. Amo, gospodo!
Na mač moj opet ruke stavite.
Da, nikada govorit ne ćete
O onom, što ste čuli, na moj mač
Zakunite se sad!

Duh (pod zemljom). Zakunite se!

Hamlet. Valjano zboriš, stara krtino!
Zar tako žustro zemlju riješ? Vrstan
Lagumar si! -

(Oni se opet šutke zakunu.)

Još malo dalje, druži.

Horacije. O, dana mi i noći, to je strano!

Hamlet. Stog primite sad to ko dragog stranca.
Moj Horacije, ima više stvari
Na zemlji i na nebesima no što se
I sanja u vašoj filozofiji.
Al - hajdemo - ko i prije, sad ovdje
Zakunite mi se, o, tako vam
Bog pomogo, ma kako čudesno,
Neobično mi bilo vladanje -
Jer možda bude kadgod potrebno,
Da uzmem na se mahnitosti vid -
Pa ako me u takvim časima
Vi spazite, da ne ćete ovako
Prekrstit ruke, niti glavom kimat,
Ni sumnjive izricat riječi, kao:
"Da, da mi znamo", ili "mogli bismo,
Da hoćemo", il "kad bi nam se htjelo
Govoriti", Il "neki bi, da mogu",
Te nejasnim rečenicama takvim
Pokazati, da znate što o meni.
Zakunite se, da to ne ćete

William Shakespeare: Hamlet

Uradit - tako bog vam pomogao
U ponajvećoj vašoj nevolji!

Duh (pod zemljom). Zakunite se!

Hamlet. Miruj, miruj, duše
Uznemireni. -

(Zakunu se treći put.)³⁶

Tako, gospodo.

Svim srcem vam se preporučujem
I što siromah kao Hamlet može
Učiniti, da dokaže vam ljubav
I prijateljstvo, ništa ne će on
Propustiti, sa božjom pomoći.
Sad skupa uđimo i uvijek prst
Na usta, molim. - Raskliman je svijet;
Prokletstvo, što se ikad rodih mlad,
Da u taj nered opet vratim sklad.
Al sada hajdmo zajedno.

(Ulaze u dvorac.)

(Prođe nekoliko tjedana.)

³⁶ Prvi put, da ne će govoriti o onom što su vidjeli; drugi, da ne će govoriti, što su čuli; treći, da ne će izdati istinu o Hamletu, ako on "uzme na se mahnitosti vid".

DRUGI ČIN

PRVI PRIZOR

Soba u Polonijevoj kući.

(Polonije i Reynaldo.)

Polonije. Taj novac mu i pismo predajte,
Reynaldo.

Reynaldo. Hoću, gospodaru moj.

Polonije. Al prije nego pohodite ga,
Reynaldo dragi, vrlo pametno
Učinit ćete, ako raspitate
Za vladanje mu.

Reynaldo. To sam, gospodaru,
I mislio učinit.

Polonije. Vrlo dobro,
Da, vrlo dobro. Čujte, prijatelju.
Ispitajte mi ponajprije kakvi
Iz Danske ljudi žive u Parizu,
Od čega, kako, kakvo im je društvo,
Gdje stanuju i da li mnogo troše -
Pa kada tako okolišaći
Na stranputici doznate, da oni
Mog sina poznaju, vi cilju bliže
Primaknite se no da samo za nj
Raspitujete.³⁷ Vladajte se onda,
Ko da ga i vi iz daleka znate,
I recite im: "Poznajem mu oca

³⁷ vi cilju bliže / Primaknite se no da samo za nj / Raspitujete. - Tj. prestanite jednostavno postavljati pitanja i pokažite, "da ga i vi izdaleka znate".

I prijatelje, a i njega malko" -
Razumijete li me, Reynaldo moj?

Reynaldo. Da, gospodaru, vrlo dobro.

Polonije. "Malko
I njega, ali" - recite - "ne dobro,
No ako to je onaj, kojeg mislim,
To razuzdan je vrlo, a i takve
I takve su u njega sklonosti" -
I onda još natovarite na nj
Izmišljotine, kakve hoćete -
E, al nijednu tako ružnu, da ga
Osramotite - čuvajte se toga -
Već običajne grijehe, nesmotrene
I nerazumne, što su poznati
I dobro znani druzi mladosti
I obijesti.

Reynaldo. Na primjer kockanje.

Polonije. Da - ili piće, dvoboj, kletve, kavge
I skitanje sa lakim ženskima.
Sve dotle vam je dopušteno ići.

Reynaldo. Al to će ga pogrdit.

Polonije. Vjere mi,
Ne, ako bude optužba vam blaga.
I ne morate drugi prijekor bacat
Na njega ko da sklon je bludništvu³⁸ -
To nije meni svrha - ali tako
Ublažiti mu mane gledajte,
Ko da su samo ljage obijesti
Il provala tek čudi vatrene
I divljanje neukroćene krvi,
Što može snaći svakog čovjeka.

Reynaldo. Al, gospodaru dragi -

Polonije. Hoćete
Da znate, zašto to?

Reynaldo. Da, gospodaru,
Da, to bih htio znati.

Polonije. E, pa čujte,
Gospodine, što namjera je moja.
Ja mislim, da to lukava je varka -
Pa ako na mog sina bacite
Te sitne ljage, kao da se radi

³⁸ Polonije razlikuje između "skitanja sa lakim ženskima" (drabbing) i toga, da mu je sin "sklon bludništvu" (open to incontinency), tj. da je okorio razvratnik. Ono prvo, po njegovu mišljenju ne bi pogrdilo Laerta, dok drugo bi.

O nekoj stvari, što se porabom
Uprljala, to znajte, da će onaj,
Što budete ga tako pipali
U razgovoru - ako ikad je
Mladića našeg vidio, gdje koji
Od spomenutih čini grijehova -
Na kraju s vama složiti se i reći:
"Da, družo", ili tako, "prijatelju"
"Gospodine", il kako vole ljudi
U onom kraju zvati i nazivat.

Reynaldo. Da, vrlo dobro, gospodaru.

Polonije. Ako
To učini, gospodine - a hoće -
Što htjedoh reći? Mise mi, ja htjedoh
Da kažem nešto! Gdje sam ono stao?

Reynaldo. Kod "s vama će se složiti i reći" -
Kod "prijatelju" il "gospodine" -

Polonije. Kod "s vama će se složiti i reći" -
Da, da - ovako složiti će se s vama:
"Da, znadem ga, gospodine - i jučer"
Il "neki dan" il "tada ga i tada,
S tim i tim vidjeh - kako rekoste -
Gdje kocka se" - "u piću ga zatekoh" -
Il "gdje Je kavgu on zapodjenuo
U loptanju"³⁹ ili možda "vidjeh, gdje je
U javnu kuću ušao, to jest
U bludilište" i - i tako dalje.
Na meku laži tako, vidite,
Ulovit će se šaran istine
I tako mudri, spretni ljudi često
Obilazeć i okolišeći
Na stranputici pravu stazu nađu.
Po mojoj ćete tako uputi
I pouci i vi mog sina naći.
Razumijete li me?

Reynaldo. Da, gospodaru.

Polonije. A sada zbogom, pratio vas bog!

Reynaldo. Gospodine!

Polonije. U samom sebi
Vi promatrajte njegovo nagnuće.⁴⁰

³⁹ U originalu stoji "at tennis". Ma da bi u hrvatskom prijevodu neobično zvučilo da se u "Hamletu" spominje tenis, ta igra je vrlo stara i naziv "tennis-play" za neku vrstu tenisa, zabilježen je u Engleskoj prvi put g. 1440.

⁴⁰ U samom sebi / Vi promatrajte njegovo nagnuće - To je doslovan prijevod engleskog "Observe his inclination in yourself", a znači: "Ako ti, kao Laertov vršnjak, i prema tome podložan istim isku-

William Shakespeare: Hamlet

Reynaldo. Da, gospodaru; hoću.

Polonije. Neka on
Po svojoj volji gudi slobodno.

Reynaldo. Da, gospodaru.

(Odlazi.)

Polonije. Zbogom!

(Ulazi Ofelija uzbuđena.)

Ofelijo,

Ta što je tebi?

Ofelija. Prepadoh se strašno!
Ah, oče, oče, -

Polonije. Čega, zaboga?

Ofelija. U svojoj sobi dok sam šila, oče,
Odjednom stade preda me knez Hamlet,
U raskopčanom prsluku, gologlav,
A prljave su čarape mu bile
Nepodvezane, srozane do gležnja,
I blijed ko krpa bješe, noge mu
Sve klecahu, a pogled mu je bio
Pun takvog bola, ko da pušten je
Iz pakla i da hoće pričati
O njegovim strahotama.

Polonije. To lud je
Od ljubavi spram tebe.

Ofelija. Ne znam, oče,
Al zaista se bojim.

Polonije. Što je reko?

Ofelija. Za ručni zglob me samo uhvatio
I čvrsto me za njega držao,
A onda se toliko odmakao,
Koliko mu je ruka dugačka,
A drugu ruku digo nad oči,

šenjima, budeš gledao u sebe, lakše ćeš moći promatrati njegova nagnuća i zapaziti njegove griješke". Svi su komentatori i prevodioci ovdje zabrazdili, jer su htjeli pripisati Shakespeareu više nego je on napisao. Prvi je dr. Johnson u XVIII. stoljeću komentirao: "Možda ovo znači: sam, u svojoj vlastitoj osobi, a ne preko uhoda". Ovo tumačenje prihvaća većina engleskih komentatora, pa i J. Dover Wilson. Urednici "Clarendon Press Shakespeare" tumače: "Moguće je da to znači: uskladi svoje vladanje prema njegovu nagnuću". To je tumačenje prihvatio Bogdanović i preveo: "Svoje želje - Udešavajte prema njegovim". (Torbarina)

Ovako - te mi tako pomno stao
Promatrat lice, kao da ga crtat
On želi. Dugo stajao je tako,
A onda malo potreso mi ruku
I do tri puta gore-dolje glavom
Ovako samo kimnuo, a zatim
Ispustio iz grudi tako bolan
I dubok uzdah, kao da mu hoće
Sve tijelo razdrijet i razorit život.
A nakon toga pustio je mene
I glavu preko ramena zabaciv,
Ko da je našo put bez očiju
I bez pomoći njihove izašo
Sve upiruć u mene njihov žar.

Polonije. O, hajde sa mnom. Kralja ću potražiti.

To ljubavna je prava mahnitost,
Što vlastita je vatra proždire
I goni volju očajna na djela
Ko strast nijedna druga pod nebom,
Što narav našu muči. Vrlo žalim -
Da nisi možda riječju nemilom
Uvrijedila ga skoro?

Ofelija. Nisam oče,
Al ne htjedoh - po vašem nalogu -
Da primam pisma njegova i nisam
Dopuštala da mi prilazi.

Polonije. I to je njemu oduzelo pamet!
Da, žalim što ga nisam motrio
Sa više pažnje, s više shvaćanja -
Jer tek se bojah, da se samo igra
I da te misli upropastiti.
Nek prokleta je sumnja! Neba mi,
U našoj dobi prirodna je stvar,
Da varamo se u svom mišljenju,
Baš ko što mladi ljudi obično
Bez razuma postupaju. Al' hajdmo
Do kralja sad - on mora sve da dozna,
Jer ako mu se bude krilo to,
Još veće može roditi se zlo
Od mržnje, koja za to će me snaći,
Što ljubav ta na javu će izaći.

DRUGI PRIZOR

Dvorana za audijencije u dvorcu; u pozadini trijem, zavjese s lijeve i s desne strane ulaza; vrata u pozadini trijema.

(Trublje. Ulaze kralj i kraljica, a za njim a Rosencrantz, Guildenstern i pratnja.)

Kralj. O, dobro došli, dragi Rosencrantz
I Guildenstern! Mi nismo samo zato
S tolikom hitnjom po vas poslali,
Što željeli smo da vas vidimo,
Već služba nam je vaša potrebna.
O Hamletovoj promjeni ste valjda
Već nešto čuli - promjeni, da, da -
Jer nije već ni unutrašnjošću
Ni spoljašnošću sam na sebe nalik,
A ja ne mogu ni da naslutim,
Da l' osim smrti očeve imade
Još nešto teže, te je njemu svijest
O samom sebi tako ugrabilo.
I zato molim vas obojicu,
Što s njim ste od djetinjstva odrasli
I blizu ste mu mladošću i ćudi,
Da boravite neko vrijeme ovdje
Na dvoru našem, da ga svojim društvom
U zabave povučete i onda
Da doznate kad zgoda vam se pruži
Za pabirčenje, da li ga što muči,
Što nama nije poznato, a čemu
Imade lijeka, ako otkrije se.

Kraljica. Da, o vama je često, gospodo,
Govorio i pouzdano znam,
Da nigdje dva ne žive čovjeka,
Što s njim bi bili jače svezani.
Pa ako li ste voljni nam pokazat
Ljubežljivost i prijazan toliku,
Da ostanete u nas neko vrijeme
I naše nade snagom okrijepite,
Vaš pohod će vam takvu donijet plaću,
Da bude na čast našoj kraljevskoj
Zahvalnosti.

Rosencrantz. O, vaša veličanstva
Imadu vlast i moć svu nad nama
Te mogu svoju uzvišenu volju
Zaodjeti u ruho naloga,
A ne u molbu.

William Shakespeare: Hamlet

Guildenstern. Ali mi se oba
Pokoravamo, predajuć se evo
I pripravi sa cijelom svojom snagom
Sve službe svoje vama pred noge
Položiti i slušat naloge.

Kralj. O hvala vama, mili Rosencrantz
I Guildenstern!

Kraljica. O, hvala Guildenstern
I mili Rosencrantz! I ja vas molim,
Da pohodite smjesta sina mog,
Što sav je drugi sad. - Nek pođe netko
I Hamletu gospodu tu odvede.

Guildenstern. Daj bože, da mu prisutnost i rad naš
Na korist i veselje budu.

Kraljica. Amen!

(Rosencrantz i Guildenstern naklone se i odlaze s pratnjom.
Ulazi Polonije i govori nasamo s kraljem.)

Polonije. Iz Norveške se, kralju, poslanici
Povratiše i radosni su vrlo.

Kralj. O, ti si uvijek otac dobrih vijesti.

Polonije. Zar zbilja, gospodaru? Vjerujte,
Da dužnost ko i dušu dajem bogu
I milostivom kralju svom. Ja mislim
- Il mozak mi već ne može onako
Valjano tragom lukavstva da lovi
Kao nekad - mislim, da sam našao,
Gdje Hamletovoj ludosti je uzrok.

Kralj. Govori o tom, to sam željan čuti!

Polonije. Al poslanike prije primite.
Nek moja vijest ko poslastica bude
Na završetku velike te gozbe.

Kralj. Učini čast im i uvedi ih. -

(Polonije izlazi.)

On veli, da pronašao je vrelo
Pometenosti vašeg sina, draga
Gertruda.

Kraljica. Ipak bojim se, da ne će
Bit ništa drugo nego ono glavno:
Smrt očeva i prenagla nam svadba.

Kralj. Ispitat ćemo starca.

(Vrati se Polonije s Voltimandom i Kornelijem.)

Dobro došli,

O prijatelji dragi! Recite,
Moj Voltimande, što nam nosite
Od našeg brata kralja norveškog?

Voltimand. Za želje želje najljepše vam vraća
I pozdrave za pozdrave. I tek što
Izrekosmo, što hoćemo, već on je
Zabranio sinovcu skupljat vojsku -
Jer držao je, da se diže protiv
Poljaka, al kad zagledao je bolje,
Razumio je, da je doista
Na visost vašu on se spremao -
I gnjevan, što ga zavarao lažju
U nemoći, bolesti i starosti,
Odaslao je Fortinbrasu nalog,
A on je smjesta poslušao njega
Te ukor je od kralja primio
I napokon se zakleo pred stricem,
Da nikad više ne će oružje
Na veličanstvo vaše dizati.
Sav radostan je na to stari kralj
Šezdeset tisuć' kruna na godinu
Odredio mu i ovlastio ga,
Da vojsku svu, onako sakupljenu,
Povede na Poljake. Vas pak moli
- Što potanko je ovdje razloženo -
Da slobodan mu prolaz dadete
Kroz svoje zemlje za taj njegov pohod -
A jamstva za vaš mir i bezbrižnost
I njemu za slobodu kretanja
U ovom pismu sva su zapisana.

(Predaje mu pismo, a kralj ga uzima.)

Kralj. Sve to je nama vrlo ugodno.

U zgodno ćemo vrijeme to pročitat
I odgovorit i o stvari toj
Razmišljati - a dotle hvala vam
Na uspješnome trudu vašemu.
Odmorite se, a večeras ćete
Na gozbu s nama. Dobro ste nam došli
U zavičaju.

(Voltimand i Kornelije naklone se i odu.)

Polonije. Taj je posao
Baš dobro svršen. Gospodaru moj,
I gospo draga, da vam razlažem
O veličanstvu, o pokornosti,
I zašto dan je dan i noć je noć,
A vrijeme vrijeme - to bi značilo
Tek tratit noć i dan i vrijeme. Zato -
Kratkoća jer je duša mudrosti,
A tijelo joj i nakit spoljašni
Opširnost - bit ću kratak. Plemeniti
Vaš sin je lud. Ja zovem njega ludim,
Jer pravu ludost opisivati,
Što znači drugo nego biti lud?
Al dosta o tom -

Kraljica. Više sadržine
A manje vještine.

Polonije. Kunem vam se,
Da ne služim se umještinom, gospo.
Da on je lud, to istina je, da. -
Da; istina, to šteta je - i šteta,
Što istina je. To je glupa slika,
Al neka ide zbogom, jer ja ne ću
Da umještinom ikakvom se služim.
Al, uzmimo, da lud je - onda treba
Još naći uzrok tome efektu,
Il bolje uzrok tome defektu,
Jer defektivni taj će efekat
I neki uzrok imati - i to je
Ta potreba, što tu nam jošte treba.
Rasudite: ja imam, znate, kćer
- A imam je, dok god je ona moja -
I ona mi je, jer je pokorna
I poslušna mi, evo ovo dala.
Prosudujte sad i naslućujte.

(Vadi pismo iz prsluka i čita.)

"Idolu moje duše, najdivotnijoj Ofeliji" - to je loša riječ, prosta riječ - "najdivotnijoj", to je prosta riječ. Ali da čujete. Evo:

(Čita.)

"Ovo u njezina divna bijela njedra" itd.

Kraljica. Od Hamleta zar to je dobila?
Polonije. Po istini ću sve vam kazati.

(Čita.)

Ti sumnjaj, da zvijezda treperi,
Ti sumnjaj, da sunašce sja,
Ti sumnjaj o istini, vjeri,
Ali ne, da ljubim te ja.

O mila Ofelija, ja sam slab u građenju takvih stihova. U meni nema vještine, da mjerim svoje uzdahe, ali vjeruj mi, dušo moja, da te svom dušom ljubim. Zbogom.

Tvoj na vijeke, draga gospo,
dok je njegov ovaj stroj⁴¹ -

HAMLET

To kćerka mi je poslušna
Pokazala i povrh toga još
Ispričala mi sve o njegovu
Salijetanju i kada, gdje i kako
Dešava se to.

Kralj. Al kako je
Tu njeg'vu ljubav ona primala?

Polonije. Što mislite o meni?

Kralj. Da ste čestit
I pošten čovjek.

Polonije. Htio bih vam to
Dokazati. Al što bi mislili,
Da vidjeh ljubav tu u poletu
- Jer moram reći, da sam spazio je
Još prije nego rekla mi je kći -
Da, što biste o meni mislili
Il moja mila svijetla kraljica,
Da sve sam znao i tajnovit bio
Il u svom srcu slijep i nijem i gluh
Il neozbiljnim da sam pogledom
Tu ljubav gledao - što bi mislili?
Ne - pravcem pođoh ja na posao
I ovo rekoh gospođici mladoj:
"Knez Hamlet sin je kraljev, izvan tvoje

⁴¹ dok je njegov ovaj stroj - Stroj ovdje znači tijelo. Dowden navodi jedno suvremeno djelo O melanholiji, gdje se narav tijela opisuje kao "stroj" (machine) povezan s "dušom" posredstvom "duha".

Putanje zvjezdane - to ne sm'je biti!"
I onda sam joj dao upute,
Pred pohodima da se njegovim
Zaključava, da ne prima glasnike
Ni darove mu. Tim se naukom
Okoristila ona, na što je,
Odbijen, on - da svršim pričanje -
U sjetu pao, pa u poščjenje,
U besanicu, onda u slaboću
I smućenost i, tako padajući,
U ludilo, u kojem sada bjesni
I koje nas je sve rastužilo.

Kralj. Zar mislite, da doista je tako?

Kraljica. Vjerojatno; to može lako biti.

Polonije. Zar zgodilo se ikad - htio bih
Da znadem - da sam stalno rekao:
"Jest, tako je" - a nije bilo tako?

Kralj. Ne spominjem se toga.

Polonije (pokazuje
glavu i rame). Ovo mi
Odavle skin'te, ako nije tako.
Al ja ću, ako pravi put me vodi,
Iznaći, gdje se krije istina,
Ma krila se i zemlji u srcu.

(Kroz vrata u pozadini trijema ulazi Hamlet⁴² neuredno odjeven čitajući knjigu; kad začuje glasove u dvorani, stane začas uz jednu od zavjesa, ne primijećen od ostalih glumaca.)

Kralj. Al kako ćemo nastaviti kušnju?

Polonije. Vi znate, da kadikad hoda on
Bez prestanka po cijela dva tri sata
U ovom trijemu.

Kraljica. Da, da, zaista.

Polonije. U takav čas ću k njemu pustit kćer,
A mi ćemo se sakrit iza saga,
Pa pripazite, kako će se vladat,
I ako li je ne ljubi i ako
Zbog toga nije s uma sišao,
Oduzmite mi službu državnu,
Da zemlju težim il da vozar budem.

⁴² J. Dover Wilson je prvi u ovom prizoru pomaknuo dolazak Hamleta na pozornicu za 12 stihova unatrag, tako da on pričuje Polonijeve riječi "U takav čas ću k njemu pustit kćer" i dozna za zamku, u kojoj je i Ofelija svjesno ili nesvjesno sudionik. To objašnjava Hamletovo kasnije vladanje prema njoj i prema Poloniju. (Torbarina)

William Shakespeare: Hamlet

Kralj. Pa pokušajmo.

(Hamlet stupa naprijed; oči su mu uprte u knjigu.)

Kraljica. Ali gledajte,
Gdje jadnik tužan dolazi i čita.

Polonije. Uklonite se, molim, oboje,
A ja ću odmah s njim govoriti.
Za dopuštenje molim.

(Žurno izlaze kralj i kraljica.)

Kako knez

Moj dragi Hamlet?

Hamlet. Dobro, hvala bogu.

Polonije. Poznajete li me, kraljeviću?

Hamlet. Vrlo dobro; vi ste prodavač riba.⁴³

Polonije. Nisam, kraljeviću.

Hamlet. Onda bih htio da ste tako pošten čovjek.

Polonije. Pošten, kraljeviću?

Hamlet. Da, gospodine; pošten biti, kakav je sada svijet, znači biti izabran između deset tisuća.

Polonije. Živa istina, kraljeviću!

Hamlet. Jer ako sunce leže crve u mrtvom psetu - a to je meso vrijedno cjelivanja⁴⁴... Imate li vi kćer?

Polonije. Imam, kraljeviću.

Hamlet. Ne dajte joj, da izlazi na sunce. Plodnost je blagoslov, ali ne bi bila, da se vaša kći oplodi.

Pazite, prijatelju!

(Opet čita.)

Polonije (za se). Što kažete na to? Stalno se vraća na moju kćer, a ipak me nije isprva prepoznao. Rekao je, da sam prodavač riba. Daleko je zabrazdio, daleko. Doista, i ja sam u mladosti teško patio od ljubavi - gotovo kao i on. Opet ću govoriti s njim. - Što čitate, kraljeviću?

Hamlet. Riječi, riječi, riječi!

⁴³ "Prodavač riba" (fishmonger) bio je eufemizam za svodnika.

⁴⁴ To je doslovan prijevod engleskog "a good kissing carrion". W. Warbuton je bez potrebe to "emendirao" u "god kissing carrion", što su stariji izdavači i prevodioci prihvatili. Tako je i Bogdanović bio preveo "božanstvo, koje cjeliva strvinu." (Torbarina)

Polonije. O čemu se radi, kraljeviću?

Hamlet. Gdje se radi?

Polonije. Mislim, o čemu radi ono, što čitate?

Hamlet (nastupa prema Poloniju, koji odmiče). Klevete, gospodine; jer taj satirički lupež⁴⁵ veli, da je u starih ljudi sijeda brada, da su im obrazi narozani, da im iz očiju teče sam gusti jantar i šljivina smola i da vrlo obiluju nedostatkom pameti, a pored toga da imaju veoma slaba bedra. Sve ja to, gospodine, doduše tvrdo i čvrsto vjerujem, ali držim, da nije pošteno tako to napisati - jer vi biste, gospodine, sami bili tako stari kao ja, - kad biste mogli ići natraške poput raka.

(Opet čita.)

Polonije (za se). Premda je to ludilo, ipak ima u njemu metode. - Ne ćete li se ukloniti iz ovoga zraka, kneže?⁴⁶

Hamlet. U svoj grob.

Polonije. To je zaista iz zraka! (Za se.) Kako su mu odgovori katkad puni smisla! Tako ludost često sretno pogađa, što razum i zdrava pamet ne bi mogli tako uspješno da rode. Ostavit ću ga i onda ću odmah gledati, kako bi došlo do sastanka između njega i moje kćeri. - Poštovani gospodaru, sad ću vas u najvećoj poniznosti lišiti svoga društva.

Hamlet. Vi me, gospodine, ne možete ničega lišiti, od čega bih se radije rastao - osim mog života, osim mog života!

Polonije. Da ste mi zdravo, gospodaru!

(Duboko se nakloni.)

Hamlet. Te dosadne stare budale!

(Hamlet se vraća svojoj knjizi; ulaze Rosencrantz i Guildenstern.)

Polonije. Vi tražite kraljevića Hamleta - eno ga tamo.

Rosencrantz (Poloniju). Bog vas čuvao, gospodine!

(Polonije izlazi.)

Guildenstern. Poštovani gospodaru!

Rosencrantz. Predragi gospodaru!

⁴⁵ Misli se vjerojatno na rimskog Juvenala, koji u svojoj X. satiri opisuje među ostalima starost, a taj opis podsjeća na Shakespeareov.

⁴⁶ Smatralo se da svježi zrak ne prija bolesnicima. Stoga Polonije sugerira, da je Hamlet bolestan i da bi bilo dobro da se čuva propuha.

Hamlet (digne pogled). Vrli moji dobri prijatelji! Kako, Guildenstern? - (Odloži knjigu.) - Ah, Rosencrantz? Kako ste mi momci dragi?

Rosencrantz. Kao obična djeca zemlje.

Guildenstern. Da, sretni smo, što nismo presretni, Mi nismo dugme na Fortune kapi.⁴⁷

Hamlet. Ni potplati na njenim cipelama?

Rosencrantz. Ni to, kraljeviću.

Hamlet. Onda joj boravite negdje blizu pasa, ili u središtu njene milosti.

Guildenstern. Mi smo joj, vjere mi, prisni prijatelji.

Hamlet. Vi boravite u tajnim predjelima Fortune?

Ah da, pravo velite; ona je bludnica! - A što je novo?

Rosencrantz. Ništa, kraljeviću, nego da je svijet postao pošten.

Hamlet. Onda je blizu sudnji dan. Ali ta vaša novost nije istinita. Nego, da vas malo potanje zapitam. Što ste vi, mili moji prijatelji, skrivili Fortuni, da vas šalje ovamo u tamnicu?

Guildenstern. U tamnicu, kneže?

Hamlet. Danska je tamnica.

Rosencrantz. Onda je i svijet tamnica.

Hamlet. I te kakva! U njoj ima mnogo zatvora, ćelija i kula; a Danska je jedna od najgorih.

Rosencrantz. Mi ne mislimo tako, kraljeviću.

Hamlet. Onda za vas nije tamnica. Jer ništa nije ni dobro ni zlo, a da ga mišljenje ne čini takvim; za mene je ona tamnica.

Rosencrantz. E, onda je vaše častoljublje čini tamnicom; pretijesna je za vaš duh.

Hamlet. O bože, mogao bih biti zatvoren u orahovoj ljuski i držati, da sam kralj beskrajnog prostora; kad samo ne bih imao ružnih snova.

Guildenstern. A ti snovi upravo i jesu častoljublje, jer sama bit častoljubivih i nije ništa drugo nego sjena sna.

Hamlet. I sam je san samo sjena.

Rosencrantz. Zaista; - i ja držim, da je častoljublje tako lake i tako zračne građe, da je samo sjena sjene.

Hamlet. Onda su naši prosjaci tijela, a naši monarsi i ponosni junaci sjene prosjaka.⁴⁸ Hoćemo li u dvor? Jer ja, vjere mi, ne umijem mudrovati.

Rosencrantz i Guildenstern. Mi ćemo biti vaše sluge.

Hamlet. Ne tako, ne bih vas htio pomiješati sa svojim ostalim slugama, jer da vam pravo kažem, moja je posluga upravo strašna. Ali da ostanemo na utrtom putu prijateljstva - što radite u Helsingöru?

Rosencrantz. Došli smo, da vas pohodimo, kraljeviću; nikakvim drugim poslom.

⁴⁷ Fortuna je božica sreće, usuda, slučaja. Zbog njezine nestalnosti Hamlet je zove bludnicom.

⁴⁸ Ako je častoljublje (ambicija) sjena sjene, onda su kraljevi i junaci, kao prototipi častoljublja, također sjene, dok su prosjaci, kao njihova suprotnost, jedini stvarni ljudi (C. H. Herford, J. Dover Wilson).

Hamlet. Kako sam prosjak, ubog sam i hvalom, ali vam zahvaljujem, a moje su, hvale, mili prijatelji, jamačno za groš preskupe. Zar nisu po vas poslali? Zar ste došli od svoje namisli? Zar mi dragovoljno dolazite u pohode? Dete, budite poštteni prema meni, dete, dete, govorite.

Guildestern. Što da kažemo, kraljeviću?

Hamlet. Što bilo, samo da je pravo. Poslali su po vas, i neko je priznanje u vašim pogledima, jer vaša čednost nije dosta lukava, da bi ga mogla zatomiti. Znam da su dobri kralj i dobra kraljica po vas poslali.

Rosencrantz. Zašto, kraljeviću?

Hamlet. To treba vi meni da kažete. Ali ja vas zaklinjem, tako vam naših drugarskih veza, tako vam naše zajedničke mladosti, tako vam svih svetinja naše nikad nepomućene ljubavi, tako vam svega onoga, što vam je još milije i čim bi vas bolji govornik mogao zakleti budite čestiti i iskreni prema meni pa recite, jesu li po vas poslali ili nisu?

Rosencrantz (tiho Guildesternu). Što velite vi?

Hamlet (za se). A, prozreo sam vas! - (Glasno) - Ako me ljubite, ne ustručavajte se.

Guildestern. Poslali su po nas, kraljeviću.

Hamlet. Ja ću vam reći, zašto - pa ću tako preteći vaše priznanje, i vaša šutnja obećana kralju i kraljici ne će biti povrijeđena, ni koliko je pod noktom crna. Ja sam odsokora - ne znam ni sam zašto - izgubio svu svoju veselu ćud i okanio se svih svojih običajnih zabava, a dušu mi je, vjerujte, napala tako teška sjeta, te mi se zemlja, ta lijepa građa, čini kao besplodan morski greben, a zrak, taj prekrasni baldakin, gledajte, taj divni svod, što se diže nad nama, taj veličanstveni krov, urešen zlatnim vatrama - ah, to je za mene samo gomila gadnih kužnih para. Kakvo je remek-djelo čovjek! Kako plemenit umom! Kako neograničen u sposobnostima, u liku i kretnjama! U djelovanju kako izrazit i divan! Kako nalik na anđela u shvaćanju! Kako sličan bogu! Ures zemlje! Uzor svemu živome! Pa ipak - što je meni ta kvintesenca prašine? Za mene nema naslade u čovjeku - ne, ni u ženi, premda to kada hoćete reći svojim smiješkom.

Rosencrantz. To mi nije bilo ni na kraj pameti, kraljeviću.

Hamlet. Pa zašto ste se onda nasmijali, kad sam rekao "za me nema naslade u čovjeku"?

Rosencrantz. Pomislio sam, ako za vas nema naslade u čovjeku, kako će onda glumci u vas mršav doček naći. Prestigli smo ih usput - oni dolaze, da vam ponude svoju službu.

Hamlet. Dobro mi došao onaj, koji glumi kralja! Platit ću danak njegovu veličanstvu. Vitez-pustolov će se služiti svojim mačem i štitom, ljubavnik ne će uzdisati badava, šaljivac će u miru svršiti svoju ulogu, lakrdijaš će nasmijati one, u kojih su škakljiva pluća, a dama⁴⁹ će slobodno otkriti svoje srce, jer će inače stihovi hramati. Kakvi su to glumci?

⁴⁹ Vitez pustolov... ljubavnik... šaljivac... lakrdijaš... dama... - popularni karakteri u ondašnjoj drami.

Rosencrantz. Oni isti, kojima ste se više puta divili - tragedi iz grada.⁵⁰

Hamlet. Pa što ih je nagnalo, da putuju? Bolje bi im bilo - i za ugled i za korist - da ostanu na istom mjestu.

Rosencrantz. Mislim, da ih je u tom smeo skorašnji preokret.⁵¹

Hamlet. Uživaju li još isti ugled kao onda, kad sam ja bio u gradu? Gledaju li ih još toliko?

Rosencrantz. Ne, nipošto.

Hamlet. Kako to? Zar već rđaju?

Rosencrantz. Ne, nimalo nisu sustali u svom nastojanju, ali, gospodaru, pojavio se nakot djece,⁵² malih goluždravaca, što u raspi resko nadvisuju sve ostale, a svijet im za to žestoko pljeska. Oni su sada u modi i tako grde pučke pozornice - kako ih oni zovu - da su se mnogi ljudi, što nose mačeve, prepali gušćjih pera,⁵³ te se jedva usuđuju i zaviriti onamo.

Hamlet. Što, zar su to djeca? Tko ih izdržava? Kakvu plaću imaju? Zar će samo dotle ostati u tom zvanju, dok mogu sitnim glasom pjevati? Zar ne će poslije, ako jednom postanu obični glumci - a to će zacijelo i biti, ako nemaju boljih sredstava - zar ne će reći, da im pisci krivo čine, kad ih gone, da viču protiv svoje rođene budućnosti?

Rosencrantz. Zaista, mnogo je bilo buke na obje strane, a narod drži, da nije grijeh, ako ih draži na kavgu. Bilo je vrijeme kad nitko nije htio da dade novaca za komad, ako se u njemu pjesnik i glumac nisu počupali.

Hamlet. Može li to da bude?

Guildenstern. O, mnogo se na to mozga prosulo.

Hamlet. Odnose li ti dječaci pobjedu?

Rosencrantz. Dakako, kraljeviću - i Herkula i njegov teret.⁵⁴

⁵⁰ Ako je ovo, kao što se pretpostavlja, aluzija na suvremene kazališne prilike, onda se ne radi o Shakespeareovoj družini, koja se do ovog vremena proslavila prikazivanjem komedija, već se radi o družini "Lorda Admirala", u kojoj je bio poznati tragični glumac Edward Alleyn, a na repertoaru je imao tragedije Christophera Marlowea.

⁵¹ Veoma sporno mjesto. Vjerojatno je riječ o zavjeri grofa od Essexu u veljači 1601. "Innovation" kod Shakespearea uvijek znači "politički preokret, prevrat, nered", a ne "novotarija", kako je Bogdanović preveo.

⁵² Ovaj cijeli pasus, do "Herkula i njegov teret", odnosi se na suvremene kazališne prilike. U jesen 1600. osnovano je dječje kazalište, koje je davalo predstave u teatru Blackfriars. Te predstave su uskoro postale tako popularne, da su počele ugrožavati predstave "odraslih" glumaca. U isto vrijeme je došlo do tzv. "kazališnog rata" između Ben Jonsona s jedne strane i J. Marstona i T. Dekkera s druge. Odrasli su se glumci složili s Ben Jonsonovim neprijateljima, a on je za djecu napisao satiričnu dramu "Cynthia's Revels", u kojoj se narugao Dekkeru, Marstonu i njihovim prijateljima glumcima. Tako je počeo "rat", koji je dugo trajao i "mnogo je bilo buke na obje strane".

⁵³ To znači, da se otmjeni ljudi ne usuđuju zaviriti u "pučka" kazališta, jer su ih tako ozloglasila "gušćja pera" pisaca za dječju družinu.

⁵⁴ i Herkula i njegov teret - Aluzija na kazalište "Globe", koje je imalo kao "cimer" Herkula s globusom na ramenima. Shakespeare je bio usko povezan s tim kazalištem od dana, kad je podignuto (1599), do svog povlačenja u Stratford.

Hamlet. Ne čudim se tome mnogo; jer moj je stric danski kralj, a oni koji su se na nj kreveljili, dok je živio moj otac, daju sada po dvadeset, četrdeset, pedeset, pa i po stotinu dukata za jednu njegovu sliku u minijaturi. Boga mi, ima u tom nešto, što je više nego prirodno - samo kad bi filozofija to mogla da iznađe.

(Trublje napolju.)

Guildenstern. Eto glumaca!

Hamlet. Dobro mi došli, gospodo, u Helsingöru. (Nakloni se.) Amo ruke - za lijep doček treba finoće i ugladenosti. Pozdravimo se dakle na taj način (prima ih za ruke), jer biste inače mislili, da ljepše dočekujem glumce nego vas; a njih, znate, moram lijepo primiti. Dobro mi došli; ali moj stric otac i moja strina majka varaju se...

Guildenstern. U čemu, dragi kraljeviću?

Hamlet. Ja sam samo onda lud, kad puše sjevero-sjeverozapadnjak, ali kad okrene južnjak, umijem razlikovati čaplju od čaklje.⁵⁵

(Ulazi Polonije.)

Polonije. Da ste mi zdravo gospodo!

Hamlet (tiho). Čujte, Guildenstern, a i vi - na svako uho po jedan slušač - ovo veliko dijete, što ga ovdje vidite, nije još izašlo iz pelena.

Rosencrantz (tiho). Možda je već po drugi put u njih ušao, jer kažu, da je star čovjek dva puta dijete.

Hamlet. Proričem, da mi dolazi govoriti o glumcima. Pazite! - (Glasno) - Pravo velite, gospodine, - doista, bilo je to u ponedjeljak ujutro.

Polonije. Gospodaru, imam nešto novo da vam kažem.

Hamlet. Gospodaru, imam nešto novo da vam kažem...

Kad je Roscije⁵⁶ bio glumac u Rimu -

Polonije. Glumci su došli ovamo, kraljeviću.

Hamlet. Ta nemojte!

Polonije. Na moju čast...

Hamlet. "Tad svaki glumac na oslu je došo"⁵⁷ -

Polonije. Najbolji glumci na svijetu, bilo u tragediji ili komediji, historiji, pastirskoj igri, pastirskoj komediji, historijsko-pastirskoj igri, tragičnoj historiji, tragično-

⁵⁵ U originalu "I know a hawk from a handsaw", tj. doslovce "razlikujem lopaticu od pile", odnosno "sokola od čaklje". Hamlet kaže, da je on lud samo u jednom pravcu, ali da je pregledao svoje tobožnje prijatelje, koji su zapravo dvije ptice grabilice poslone od kralja.

⁵⁶ Quintus Roscius Gallus (umro 62. prije naše ere) bio je slavan komični glumac. U literaturi je poznat po Ciceronovu govoru "Pro Roscio Comoedo".

⁵⁷ Ovo je vjerojatno stih iz neke izgubljene balade. Ujedno neuljudna aluzija na Polonijeve pret-hodne riječi ("Na moju čast...").

komično-historijskoj pastirskoj igri, bilo s jedinstvom mjesta ili bez ikakvog ograničenja. Seneka ne može biti odveć težak ni Plaut odveć lagan za drame pisane po svim pravilima ili za one slobodno sastavljene. - Oni su jedinstveni.⁵⁸

Hamlet. O Jefto, suče Izraelov,⁵⁹ kakvo li je blago bilo u tebe?

Polonije. Kakvo blago, kraljeviću?

Hamlet. Ej -

"Lijepa kći jedinica
I nada sve ljubljena".

Polonije (za se). Sve samo o mojoj kćeri.

Hamlet. Nemam li pravo, stari Jefto?

Polonije. Ako me zovete Jeftom, kraljeviću - ja imam kćer i nada sve je ljubim.

Hamlet. Ne, to ne slijedi.

Polonije. Nego što slijedi, kraljeviću?

Hamlet. Ej -

"Kocka pade, bog to znade" -

pa onda znate -

"Kako se slutilo, tako se slučilo".

Prvi stih te pobožne pjesme naučit će vas više, jer evo gdje dolaze oni, koji će mi skratiti riječ i vrijeme.

(Ulaze četiri ili pet glumaca.)

Zdravo, gospodo, dobro mi došli svi! - Radujem se što te vidim zdrava. - Dobro došli, dragi prijatelji! - O, stari znanče, kako su ti rese popale lice, otkad te nisam vidio! Zar dolaziš u Dansku da mi bradom prkosiš? - Ej, mlada moja gospo, i gospodarice! Gospe mi, vaše se gospodstvo približilo nebu za visinu ženske pete, otkad sam vas posljednji put vidio. Dao bog, da vam se glas nije izmijenio kao zlatnik napuknut i izvan optičaja.⁶⁰ - Gospodo, svi da ste zdravo! A sad ćemo ravno na posao kao francuski sokolari, koji puštaju sokole na sve, što ugledaju.

⁵⁸ Nijedan klasični pisac nije toliko utjecao na englesku dramu u doba Shakespearea koliko rimski pjesnik Seneka. - Pišući svoju "Komediju zabluda", Shakespeare se ugledao u Plautovu komediju "Menaechmi", koja je i našem Držiću poslužila kao uzor za njegova "Pjerina".

⁵⁹ Biblijska aluzija. I Jiftah se zavjetova Jahvi: "Ako mi predaš u ruke Amonce, tko prvi iziđe na vrata moje kuće u susret meni kada se budem vraćao kao pobjednik iz boja s Amoncima, bit će Jahvin, i njega ću prinijeti kao paljenicu." [...] Kada se Jiftah vratio kući u Mispu, gle, iziđe mu u susret kći plešući uza zvuke bubnjeva. Bijaše mu ona jedinica, osim nje nije imao ni sina ni kćeri". (Suci, 11, 30-31, 34). Ime Jefto (Jefto, Jiftah) Bogdanović je preuzeo iz prijevoda "Svetoga pisma" Đure Daničića; tada, kada je Bogdanović prevodio "Hamleta", 1924, još nije bilo hrvatskog prijevoda "Biblije" koji je objavljen u Zagrebu g. 1968. Povijest Jeftine (Jiftahove) kćeri obrađena je u engleskoj baladi, iz koje Hamlet navodi četiri stiha. (Torbarina)

⁶⁰ Hamlet posebno pozdravlja prvoga glumca i dječaka, koji je, po ondašnjem običaju, igrao glavne ženske uloge. Hamlet se boji da se ovom posljednjem "glas nije izmijenio", tj. da nije prešao mutaciju.

Da čujemo odmah kakav govor. (Prvom glumcu.) Dajte da iskušamo vašu vrsnoću - dajte, kakav govor koji potresa dušu.

Prvi glumac. Koji govor, dragi kraljeviću?

Hamlet. Čuo sam te jednoć, kad si govorio neki govor, ali to se nije nikad glumilo, ili ako jest, bilo je to samo jedanput, jer komad, koliko se sjećam, nije bio svjetini po volji - bio je to kavijar za prost svijet, ali - kako sam držao ja i drugi, koji u tim stvarima mnogo bolje sude od mene - bio je to izvrstan komad, dobro razređen u prizore, napisan s mnogo trijeznosti i vještine. Spominjem se, kako je netko rekao, da u stihovima nema začina, koji bi sadržaj činio sočnim, a ni sadržaja u riječima, koji bi pisca optuživao s afektacije, ali je to ipak nazvao čestitim načinom pisanja, i zdravim i ugodnim, ali mnogo, mnogo više lijepim nego istančanim. Najviše mi se svidio jedan govor u njemu; bilo je to Enejino pričanje Didoni⁶¹ - a osobito ono mjesto, gdje govori o Prijamovu ubojstvu. Ako je taj govor jošte živ u vašem pamćenju, počnite s ovog stiha - čekajte, čekajte -

"A divlji Pir ko zvjere hirkansko"⁶² -

Ne, nije tako - ali se počinje s Pirom.

"A divlji Pir - u mrklom oklopu,
Što crn mu bješe ko i namjera
I nalik baš na onu noć, kad on je
U kobnom konju sakrit ležao -
Užasnijom je sada biljegom
Omastio svoj strašni, crni lik,
Te crven je od glave sav do pete
I stravično je krvlju išaran
Otaca, majki, kćeri i sinova,
Sav oprljan od kuća plamenih,
Što bezdušnom i kletom svjetlošću
Umorstvu svijetle gospodarevu,
Sav ispržen od bijesa i od vatre
I ugrušanom krvlju omazan -
Te očima ko dvjema žeravama
Tek starog djeda traži Prijama
Đavolski Pir".

Tako - nastavite vi.

Polonije. Boga mi, kraljeviću, dobro ste govorili, s valjanim naglaskom i s dobrim shvaćanjem.

Prvi glumac. "I zamalo ga nađe,
Gdje nemoćno na Grke udara,
Jer stari mač mu ruku ne sluša,
Već kud god pane, tu i oстане,
Odupiruć se volji njegovoj.

⁶¹ To je povijest o padu Troje, ispričana u drugoj knjizi Vergilove "Enejide". Premda su u to doba postojale dvije drame o Didoni i Eneji (jedna od C. Marlowea), navedeni stihovi nisu citat, nego originalni Shakespeareovi.

⁶² Hyrcania je bilo drevno ime za divlje predjele južno od Kavkaza; "zvjere hirkansko" je tigar.

U nejednakom tako sukobu
Nasrnuo je Pir na Prijama
I u dalekom luku mahnuo -
Al zvižduk sam i fijuk ljutog mača
Oborio je starca nejakog.
I bešćutni je kanda Ilion⁶³
Oćutio taj Pirov udarac
I plamenu je glavu sagnuo
Do podnožja i strašnom lomnjavom
Zarobio je uho Pirovo,
Te mač mu, gle, što već se spuštao
Na mliječnu glavu časnog Prijama,
U zraku stade kao prikovan.
I tako Pir ko silnik naslikan
Tu stajaše - i ne mogavši volju
U čin pretvorit, ne učini ništa.
Al ko što često vidiš prije bure
Tišinu na nebesima i mir
U oblacima, drski vjetrovi
Bez glasa stoje, a zemaljska kugla
Sva tiha dolje kao smrt - al tada
Odjednom razdre nebo strašni grom,
Baš tako je i Pira poslije tog
Oklijevanja i opet osveta
Probudila i nagnala na djelo -
I nikad nije čekić Ciklopa
Oborio se s manje milosti
Na Martov oklop, sakovan za vječnost,
No Pirov krvav mač na Prijama.
O, ne bilo te, bludnice Fortuno!⁶⁴
Vi bozi svi u vijeću skupnome,
Oduzmite joj moć, polomite
Sve žbice joj i naplatke na kolu,
A okruglu joj onda glavinu
Skotrljajte sa nebeskog visa
Do paklenih dubina".

Polonije. To je predugačko.

Hamlet. Pa će s vašom bradom brijaču. - Molim te nastavi - on bi volio kakvu lakrdijašku
ili prostačku pjesmu, jer će inače zaspati. Nastavi, ono o Hekubi.

Prvi glumac. "Ali tko je -
O, tko je kraljicu zakukuljenu
Tad vidio -"

⁶³ Ilion je drugo ime za Troju. Ovdje vjerojatno znači Prijamovu palaču u Troji.

⁶⁴ Aluzija na Fortunu, božicu sreće i slučaja, koja se obično prikazuje gdje zavezanih očiju okreće kolo, simbol nestalnosti i prevrtljivosti.

Hamlet. "Zakukuljenu kraljicu?"

Polonije. To je dobro; "zakukuljenu kraljicu" je dobro!

Prvi glumac. "Gdje trči amo-tamo
Bosonoga - i slijepa gotovo
Od plača prijeti ognju suzama,
A glava joj je krpom zavita,
Gdje malo prije kruna stajaše,
A bokovi joj suhi, izmučeni
Od porođaja, mjesto haljine
Pokrivalom, što zgrabila ga negdje
U divljem strahu - tko je gledao to,
Zacijelo bi u otrov jezik svoj
Umočio te izdajničkom kletvom
Pogrdio bi vlast Fortuninu.
I bozi sami da je vidješe,
Ko ona što je Pira gledala,
Gdje bezbrižno se zabavlja i mačem
Gdje mužu njenom kida udove,
Već prvi njezin ljuti vrisak - ako
Za ljudske jade srca imaju -
Orosio bi bio žarke oči
Nebesima i bogove bi bio
Ucvilio".

Polonije. Pogledajte, nije li se sav promijenio u licu i nisu li mu se oči suzama zalile? - Molim vas, stanite!

Hamlet. Dobro je, ostatak ćeš mi poslije reći. - Dragi gospodine, gledajte, da glumci budu dobro podvorenjeni. Čujte, nastojte, da se s njima lijepo postupa, jer oni su izvadak i kratka kronika vremena. Bolje bi vam bilo, da poslije smrti dobijete loš grobni natpis, nego da oni o vama loše govore, dok živite.

Polonije. Postupat ću s njima, kako zaslužuju, kraljeviću.

Hamlet. Trista mu, mnogo bolje, čovječe! Ako sa svakim čovjekom postupite kako zaslužuje, tko će izbjeći batinama? Postupajte s njima po svojoj časti i dostojanstvu. Što manje zaslužuju, to će veća biti zasluga u vašoj darežljivosti. Odvedite ih.

Polonije. Hajdemo, gospodo. (Ide prema vratima.)

Hamlet. Pođite za njim, prijatelji. Sutra ćete nam glumiti.

(Zadrži prvog glumca.)

Čuj me, stari prijatelju, možete li vi glumiti Gonzagovo umorstvo?

Prvi glumac. Možemo gospodaru.

Hamlet. Onda ćete nam ga glumiti sutra uvečer.

A možete li za nevolju naučiti govor od kojih desetak ili dvanaest stihova, koji bih ja napisao i umetnuo?

Prvi glumac. Da, gospodaru.

William Shakespeare: Hamlet

(Izlaze Polonije i glumci.)

Hamlet. Vrlo dobro. Pođite za onim gospodinom i nemojte s njim šalu zbijati.

(Izlazi prvi glumac; Hamlet se obraća Rosencrantzu i Guildensternu.)

Dragi prijatelji, sad ću se s vama rastati do večeri. Dobro ste mi došli u Helsin-
göru.

Rosencrantz. Dobri kraljeviću. (Opraštaju se.)

Hamlet. Onda zbogom!

(Izlaze Rosencrantz i Guildenstern.)

Sad sam sâm.

O, rđa sam i nitkov kukavan!
Zar nije strašno, što je glumcu tom
Tek priča pusta, tašta slika bola
Toliko mogla dušu zanijeti,
Te od ganuća njenog mu je lice
Pobljedito, orosile se oči
I sav je smućen bio, glas mu je
Malaksao, a držanje mu cijelo
Sa zanosom se tim podudaralo!
A sve to ni za što - za Hekubu!
Jer što je njemu Hekuba il što je
On Hekubi, da tako za njom plače!
A što bi tek uradio, da ima
Za bol toliko razloga ko ja?
Svu pozornicu on bi suzama
Potopio i uho svačije
Strahovitom bi razdro besjedom,
U ludilo bi krivca nagnao,
A nevinoga u strah, zbunio
Neupućenog i pobrko sve,
Što oko vidi i što uho čuje.
A ja - budalast, gadan mlitavac,
Ja kunjam tu ko neki drijemalo
I ne hajem za svoju stvar i ne znam
Da kažem ništa; ni za kralja, kome
Opačina je kleta zatrla
Sve blago i dragocjeni mu život.
Ta zar sam ja kukavelj? Tko me zove
Nitkovom? Tko mi glavu razbija?
I tko mi čupa bradu pa mi je

U lice baca? Tko me za nos štipa?
I tko me u laž ugoni i tjera?
Ej, tko mi čini to? Ha, bora mi,
I to bih podnijet morao, jer valjda
Golubinje sam jetre, nemam žuči,⁶⁵
Da njome svoju patnju zagrčim,
Jer inače bih bio nebeske
Sve jastrebove lešem toga gada
Nahratio! O huljo krvava
I pogana! O bezdušna i bludna
I opaka i izdajnička huljo!
O osvetu! Zar nisam magarac?
Divota! - Ja, što sin sam oca svog
Ubijenog, a nebo me i pako
Potakoše na osvetu, ja moram
Da skidam riječma teret sa srca
Ko bludnica i upadam u psovke
Ko prava drolja, ko sudopera!
Pi na to! Pi! Na djelo, mozgu moj!
Hm - slušao sam o zločincima,
Da, gledajući glumu, bjehu tako
Potreseni u duši glumačkom
Vještinom, te su smjesta priznali
Zločinstva svoja teška. Jer umorstvo,
I ako u njem nema jezika,
To ipak zbori glasom čudesnim.
I zato neka glumci nešto glume
Pred stricem ko umorstvo oca mog,
A ja ću njemu motrit poglede -
Do živog ću ga mesa kušati,
Pa ako tek se trgne - znadem, što ću.
Jer duh, što ja sam vidio ga, može
I đavo bit, a đavo ima moć,
Da uzme na se lik zamamljivi,
I možda on se mojom slabošću
I sjetom služi - jer je vrlo moćan
U takvih ljudi - pa me vara, da me
Upropasti. Ja hoću stvarnije
Da imam razloge - i zato valja
U glumi ščepat savjest grešnog kralja.

(Izlazi.)

(Prođe jedan dan.)

⁶⁵ Vjerovalo se da golubinja jetra ne izlučuje žuč, stoga biti "golubinke jetre" znači biti blag.

TREĆI ČIN

PRVI PRIZOR

Predvorje dvorane za audijencije; po zidovima draperije; stol u sredini; s jedne strane klecalo s raspelom.

(Ulaze kralj i kraljica u pratnji Polonija, Rosencrantza i Guildensterna; Ofelija dolazi nešto iza njih.)

Kralj. Zar nikakvom se doskočicom ne da
Namamiti, da kaže, zašto sad
On glumi ovu smućenost i zašto
Toliko kini svoje mirne dane
Tim opasnim i divljim ludilom?

Rosencrantz. Da smeten je, to i sam priznaje,
Al nikako da kaže nam, od čega.

Guildenstern. I ne dâ da ga mi ispitujemo
Već mahnitošću nekom lukavom
Sve izmiče, kad htjeli bismo ga
Navesti, da nam prizna istinu.

Kraljica. A je l' vas lijepo primio?

Rosencrantz. Ko plemić.

Guildenstern. Al na silu je bio dobre volje.

Rosencrantz. Škrt pitanjima, al je podašno
Na pitanja nam odgovarao.

Kraljica. A jeste li ga nagovarali
Na zabave?

Rosencrantz. Da. Zgodilo se, gospo,
Te usput neke glumce stigismo,
I o tom smo mu pripovijedali,
A njemu kanda bješe vrlo drago,
Kad to je čuo. Oni su u dvoru

William Shakespeare: Hamlet

I, mislim, nalog imaju, da još
Večeras pred njim glume.

Polonije. Tako je;
I mene je zamolio, da ja
Pozovem još i vaša veličanstva,
Da gledaju i slušaju tu stvar.

Kralj. O, od sveg srca. Baš se radujem,
Gdje čujem, da je tako dobre volje.
A vi ga, draga gospodo, još više
Sokolite, podbodite mu duh
Na takve rasonode.

Rosencrantz. Hoćemo,
Naš gospodaru.

(Izlaze Rosencrantz i Guildenstern.)

Kralj. Ostavi nas i ti,
Gertrudo mila, jer smo poslali
Po Hamleta - što on i ne sluti -
Da Ofeliju kao slučajno
Tu sretne. Ja i otac ćemo njen
Ko uhode poštene tamo stati
I neviđeni njih promatrati,
Da uzmognemo posve slobodno
Po njihovu prosudit sastanku
I po tom, kako vladat će se on,
Da l' to su jadi ljubavni ili nisu,
Od čega tako pati.

Kraljica. Poslušat ću.
A vama želim, Ofelija, neka
Ljepota vaša bude sretan razlog
Toj mahnitosti našeg Hamleta,
Jer onda ću se moći nadati,
Da vaša će vrlina njega opet
Na običnu dovesti stazu - vama
I njemu na čast i na diku.

Ofelija. To je
I moja želja, gospo.

(Kraljica ode.)

Polonije. Ofelija,
Ovuda hodaj. - Molim, svijetli kralju,
Uklonimo se. - (Ofeliji) Čitaj ovu knjigu,

(Uzima knjigu sa klecala.)

Da dadeš takvom vježbom tobožnjom
Samoći svojoj neki ljepši vid;
Jer prečesto se tako događa
- I zato bi nas grdit valjalo -
Da pobožnim i svetim obličjem
I vladanjem i samog đavola
Uljepšavamo.

Kralj (za se). Živa istina!
O kako ljut je bič ta besjeda
Za moju savjest. Lice bludnice,
Kad mazanjem se vješto ukrasi,
Pod svojom bojom nije ružnije
Od čina mog pod riječju himbenom.
O teški terete!

Polonije. Uklonimo se,
Jer čujem ga, gdje ide, gospodaru.

(Kralj i Polonije sakriju se iza draperije; Ofelija klekne na klecalo; ulazi Hamlet duboko potišten.)

Hamlet. Bit ili ne bit - to je pitanje!
Je li' dičnije sve strelice i metke
Silovite sudbine u srcu
Podnositi ili zgrabiti oružje,
Oduprijeti se i moru jada kraj
Učiniti? Umrijeti - usnut, ništa više!
I usnuvši dokončati srca bol
I prirodnih još tisuć potresa,
Što baština su tijelu. To je kraj,
Da živo ga poželiš: umrijeti
I usnut! Usnut, pa i snivati možda!
Da, to je smetnja sva. Jer snovi, što
U smrtnom tomu snu nas mogu snaći,
Zemaljske kada muke stresemo,
Da - to je, što nam ruku ustavlja,
I to je razlog, što je nevolja
Dugovječna. Jer tko bi inače
Podnositi htio svijeta bičeve
I poruge i silu tlačitelja
I rug i podsmjeh ljudi oholih
I bol, što kuni ljubav prezrenu
I tromost pravde, naprasitost vlasti
I prezir, što ga vrijednost strpljiva
Od nevrijednika trpi - kada može
Da samim bodežom svoj račun smiri?

I tko bi tovar nosio u znoju
I stenjao pod teretom života,
Kad ne bi volju mutio nam strah
Od nečeg poslije smrti, neka zemlja
Neotkrivena, kojoj nijedan
Sa granica se putnik ne vraća,
Te volimo podnositi sva ta zla
No pobjeći u nepoznata? Tako
I savjest od nas kukavice čini,
Te srčanosti boja prirodna
Izblijedi sva od tužnog mozganja,
A važne i goleme zamisli
Iz tijeka svoga zato izlaze
I gube ime djela. - Tiho sad!
Gle Ofelije lijepo. - Draga nimfo,
Spomeni se u svojoj molitvi
Svih mojih grijeha.

Ofelija (ustaje). Kako, kraljeviću,
Sve ovo dugo vrijeme vaša milost?

Hamlet. O, hvalim smjerno, dobro, dobro, dobro.

Ofelija. Ja imam od vas nekih poklona
I dugo već ih želim, kraljeviću,
Povratiti vam. Uzmite ih, molim.

Hamlet. Ne, ja vam nisam nikad ništa dao.

Ofelija. Da jeste, vi to dobro znate, kneže
Moj poštovani, pa i s riječima
Miloduhim, što te su darove
Učinile još dragocjenijima.
Al sad ih natrag uzmite, gdje miris
Izgubiše - jer plemenitoj duši
I bogat poklon biva ubog, kada
Darovatelju srce otvrdne.
Evo kraljeviću.

(Iz njedara vadi dragulje i postavi ih preda nj na stol.)

Hamlet (sjeti se spletke). Ha, ha! Jeste li kreposni?

Ofelija. Kraljeviću?

Hamlet. Jeste li lijepi?

Ofelija. Što misli vaše gospodstvo?

Hamlet. Mislim - ako ste kreposni i lijepi, da vaša krepost ne bi smjela dopustiti nikakvo
općenje s vašom ljepotom.

Ofelija. Pa zar bi ljepota, kraljeviću, mogla imati bolje društvo od kreposti?

Hamlet. Dakako, jer će moć ljepote prije pretvoriti krepost u svodilju, nego što snaga kreposti može ljepotu učiniti sebi sličnom. To je nekada bio paradoks, ali u naše je doba zaista tako. Ja sam vas jednoć ljubio.

Ofelija. Zaista, kraljeviću, tako ste se vladali, da sam u to vjerovala.

Hamlet. Niste mi smjeli vjerovati, jer staro se naše deblo ne može tako nakalamiti vrlinom, da nam od njega ne bi ostao trag. Nisam vas ljubio.

Ofelija. To sam većma bila prevarena.

Hamlet (pokazuje klecalo). Idi u samostan!⁶⁶ Zašto da rađaš grešnike? Ja sam sâm prilično pošten, ali bih ipak mogao sebe optužiti za koješta, te bi bilo bolje, da me mati nije rodila. Vrlo sam ohol, osvetljiv, častoljubiv, i više je grijeha spremno na moj mig, nego što imam misli da ih zamislim, mašte, da im dadem oblik, i vremena, da ih izvršim. Zašto da takvi ljudi, kakav sam ja, plaze između neba i zemlje? Svi smo mi prepredene hulje - ne vjeruj nijednomu od nas. Idi svojim putem u samostan. (Naglo.) Gdje vam je otac?

Ofelija. Kod kuće, gospodaru.

Hamlet. Zaključavajte za njim vrata, da ne uzmogne nigdje glumiti ludu doli u svojoj kući. Zbogom! (Odlazi.)

Ofelija (klekne pred raspelo). Pomozite mu, o nebesa blaga!

Hamlet (vrati se kao bezuman). Ako se budeš udavala, dat ću ti ovu kletvu u miraz. Bila ti čista kao led i bijela kao snijeg, kleveti ne ćeš uteći. Idi u samostan - Idi, zbogom. (Hoda gore-dolje.) Ili ako hoćeš svakako da se udaš, pođi za budalu, jer pametni ljudi znaju predobro, kakve vi nakaze⁶⁷ od njih pravite. U samostan - idi, i to brzo. Zbogom! (Jurne napolje.)

Ofelija. Izliječite ga, moći nebeske!

Hamlet (opet se vrati). Znam i to, kako se mažete, predobro znam. Bog vam je dao jedno lice, a vi sebi pravite drugo - gegate se, skakućete i šušcate i izvlaćate imena božjim stvorovima⁶⁸, a u požudi se gradite nevješte. Idi, dosta je - od toga sam poludio. Ne ćemo, velim, više da znamo za ženidbu. Oni, koji su već oženjeni, neka žive - svi osim jednoga⁶⁹ - a drugi neka ostanu, kako jesu. - U samostan - idi!

(Odlazi.)

Ofelija. O, kako divan um je slomljen tu!

Vojnika mač i oko dvoranina
I jezik umnika i pravi cvijet
I nada ove lijepe države,
Ogledalo i uzor vladanja
I ugled svakom pogledu - sav satrt!

⁶⁶ "Samostan" (nunnery) bio je eufemizam za javnu kuću. Čini se da Hamlet ima u vidu i ovo značenje.

⁶⁷ nakaze - tj. rogonje.

⁶⁸ izvlaćate imena božjim stvorovima - Gradite se nevješte, a nazivate stvari nečednim imenima.

⁶⁹ Tj. svi osim kralja, za koga Hamlet zna, da u tom času prisluškuje.

A ja od žena ponajbjednija
I najprezrenija, što sisah med
Sa zakletava slatkih njegovih,
Ja vidim sada uzvišeni taj
I divni um ko razgođeno zvono
Sav opor, tvrd - a neisporedivi
Taj lik i oblik cvjetne mladosti
Od mahnitosti skršen. Jao meni,
Što vidjeh ono, što je bilo tada
I moram gledat ovo, što je sada!

(Ofelija se moli; kralj i Polonije izlaze polako iz skrovišta iza draperije.)

Kralj. Ne, - nije ljubav, što mu dušu svu
Obuzimlje, a to, što govori,
Doduše jeste nekud neskladno,
Al nije ludost. Nešta mu se leže
U duši, jer mu sjeta na njoj sjedi,
I ne sumnjam, da neka će opasnost
Odatle se izleći i prokljuvat.
A to da spriječim hitno nešto smislih,
I evo što je moja namjera:
U Englesku će smjesta poći on,
Da ište danak naš zaostali,
Pa možda će mu more, druge zemlje
I promjena u svemu iz srca
Izagnati, što u nj se zasjeklo
I što mu tako mozak ubija,
Te posve ga biću rođenom
Otuđilo. Što o tom mislite?

(Ofelija se primiče.)

Polonije. Da, to je dobro, ali ipak mislim,
U prezrenoj je ljubavi početak
I vrelo svega jada njegova. -
Ej, Ofelijo! Ne morate reći,
Što kraljević je Hamlet kazao,
Jer sve smo čuli. - Gospodaru moj,
Po svojoj volji radite, al ako
Držite, da je zgodno, poslije glume
Nek zamoli ga mati kraljica,
Da otkrije joj svoje nevolje.
Nek otvoreno s njime govori,
A ja ću onda, ako vam je pravo,
Da slušam čitav njihov razgovor

Iz prikrajka. Pa ako li ga ona
Ne iskuša, pošaljite ga tada
U Englesku il stavite u zatvor,
Gdje vaša mudrost misli, da bi bilo
Najzgodnije.

Kralj. Da, tako neka bude -
Jer mahnitost u velikoga svijeta
Bez paske sama ne smije da šeta.

(Odlaze.)

DRUGI PRIZOR

Dvorana u dvorcu; sjedala poredana desno i lijevo kao za predstavu; u pozadini podij sa zavjesama, koje zatvaraju unutrašnju pozornicu.

(Kroz zavjese izlaze Hamlet i tri glumca.)

Hamlet (prvom glumcu). Govorite, molim vas, taj govor onako, kako sam ga ja vama izrekao. Treba da vam lako teče s jezika, jer ako budete vikali s punim ustima, kako to čine mnogi od vas glumaca, mogao sam isto tako uzeti gradskog bubnjara, da govori moje stihove. I nemojte odviše rukama piliti zrak - ovako, nego budite u svemu čedni, jer i u samoj bujici, oluji i - kako da kažem - u vihoru svoje strasti morate gledati da steknete i pokažete neku umjerenost, koja će je ugladiti. O, vrijeđa me do dna duše, kad čujem nekog nezgrapnog klipana s vlasuljom na tikvi, kako razdire strast u krpe, u prave dronjke, da rascijepi uši gledaocima u parteru,⁷⁰ jer većina od njih ne shvaća ništa do nerazjašnjivih pantomima i galame. Takvog bih čovjeka mogao išibati, što hoće da nadbije i Termaganta. To nadmašuje i samog Heroda⁷¹ - klonite se toga.

Prvi glumac. Neka bude vaša milost bez brige.

Hamlet. Ali ne budite ni odveć pitomi, već neka vam razum bude učiteljem. Kretnje neka vam odgovaraju riječima, a riječi kretnjama, no ponajviše morate paziti, da ne prekoračite granice prirodne umjerenosti, jer sve, što se pretjeruje, protivi se svrsi

⁷⁰ Parter je u Shakespeareovu kazalištu, po publici, odgovarao našoj galeriji. U njemu je stajala (ne sjedila) najmanje kritička publika. Ulaznina za parter bila je samo jedan penny.

⁷¹ Aluzija na pretjeranu glumu srednjovjekovnih prikazanja. Termagant je imaginarno božanstvo, za koje se u Srednjem vijeku držalo da ga obožavaju muslimani. U crkvenim prikazanjima bio je žestok i silovit. To isto vrijedi i za judejskoga kralja Heroda.

glume. Njezin je cilj bio uvijek, a jest i sada, da u neku ruku drži prirodi ogledalo, tako da pokaže vrlini njene prave crte, ludosti njenu vlastitu sliku, a samom vije-ku i ljudskom društvu njegov lik i otisak. Ako se dakle u tom pretjeruje ili mlita-vo glumi, možete doduše nasmijati svijet, ali pametni se ljudi mogu samo ozlovo-ljiti - a njihov sud treba da vam kud i kamo više vrijedi nego puno gledalište onih prvih. O, ima glumaca, koje sam vidio, gdje glume - a čuo sam kako ih drugi hva-
le, i to visoko - dok oni, blago rečeno, nisu govorili kao kršćani i nisu se držali ni kao kršćani ni pogani ni uopće kao ljudi, nego su se tako kočoperili i tako su rika-
li, te sam mislio, da su ih načinili neki nadničari prirode i to vrlo loše - toliko su nečovječno imitirali čovječanstvo.

Prvi glumac. Ja držim, da smo mi to kod sebe prilično popravili.

Hamlet. O, popravite to sasvim! A oni, koji kod vas glume lude, neka ne govore više nego je za njih napisano, jer ima i takvih, koji se sami smiju kako bi natjerali na smijeh i gomilu jalovih gledalaca, premda bi u isto vrijeme trebalo obratiti pažnju na koji važan dio glume. To je neukusno i pokazuje vrlo žalosnu težnju za slavom u tak-
vih lakrdijaša. Idite, spremite se! -

(Glumci se povuku iza zavjese; ulazi Polonije s Rosencrantzom i Guildensternom.)

Dakle, gospodine, hoće li kralj da čuje to remek-djelo?

Polonije. Da, i kraljica i to odmah.

Hamlet. Recite glumcima, neka se požure.

(Polonije se nakloni i izađe.)

Hoćete li i vas dvojica pomoći, da ih malo potjerate?

Rosencrantz i Guildenstern. Hoćemo, kraljeviću.

(Rosencrantz i Guildenstern izlaze za Polonijem.)

Hamlet. Ej, Horacije!

(Ulazi Horacije.)

Horacije. Na službu vašu, dragi kraljeviću.

Hamlet. Najvrliji si čovjek, Horacije,
Što ikad sam ga sreo za života.

Horacije. O kraljeviću dragi -

Hamlet. Ne misli,
Da laskam ti; jer kakvoj koristi
Od tebe bih se mogo nadati,
Gdje dobra ćud je jedino ti blago,
Od kojega se odijevaš i hraniš?

I čemu ja siromahu da laskam?
Nek slatki jezik liže glupi sjaj
I nek se svija ropsko koljeno,
Gdje puzanje dobitak donosi.
O čuješ li me? Otkada mi duša
Gospodari nad svojim izborom
I razlikovat ljude umije,
Zapečatila ona te je za se;
Jer ti si čovjek koji trpeć sve
Ne trpi ništa, koji s jednakom
Zahvalnošću i udarce sudbine
I nagrade joj prima. Blago onim!,
U kojih krv se tako s razumom
Pomiješala te nisu svirala
Fortunina, da daju glasove
Na tipke, koje njeni prsti taknu.
Pokaži meni čovjeka, što nije
Rob strasti, pa ću nasred srca ga,
Baš u srcu svog srca nositi
Ko tebe. Ali dosta o tome. -
Večeras će se glumit neki komad
Pred kraljem, a u njemu ima prizor,
Što nalik je na zgodu, koju sam
O očevoj ti smrti pričao.
Kad prizor taj u igri ugledaš,
Svom snagom duha motri, molim te,
Mog strica. Ako grijeh mu skroviti
Ne izađe iz jazbine u jednom
Govoru, onda paklen duh se nama
Ukazao i moja priviđenja
Sva garava su kao kovačnica
Vulkanova. Al pazi oštro na nj,
Jer ja ću svoje oči zakvačiti
Za lice njemu, a na kraju ćemo
Nas dvojica sjedinit svoje misli
I držanje prosudit njegovo.

Horacije. Da, kraljeviću, ako išta nam
Ukrade, dok se bude glumilo,
Te ostane skriveno, ja ću sam
Svu krađu platit.

(Čuju se trublje i bubnjevi.)

Hamlet. Evo dolaze
Na glumu. Sada moram biti lud.
Potraži sebi mjesto.

William Shakespeare: Hamlet

(Ulaze kralj i kraljica, za njima Polonije, Ofelija, Rosencrantz, Guildenstern i drugi dvorani; kralj i kraljica i Polonije sjednu na jednu stranu, Ofelija s Horacijem na drugu.)

Kralj. Kako živi naš sinovac Hamlet?

Hamlet. Sjajno, vjere mi - od hrane kameleonske.⁷² Jedem zrak, nakljukan obećanjima. Kopune ne možete tako pitati.

Kralj. Taj odgovor nema veze sa mnom, Hamlete. Te riječi nisu moje.

Hamlet. Ni moje više - (Poloniju) Gospodine, vi ste jednom glumili na sveučilištu, zar ne?⁷³

Polonije. Jesam, kraljeviću, i smatrali su me za dobra glumca.

Hamlet. A što ste glumili?

Polonije. Glumio sam Julija Cezara. Bio sam ubijen na Kapitolu - Brut me je ubio.

Hamlet. To je bilo brutalno, što je tamo ubio tako kapitalno tele. Jesu li glumci spremni?

Rosencrantz. Da, kraljeviću; čekaju, da ih pozovete.

Kraljica. Dođi amo, dragi Hamlete, sjedni do mene.

Hamlet. Ne, draga majko, ovdje je magnet, koji više privlači. (Krene prema Ofeliji.)

Polonije (tiho kralju). Oho! Čujete li? (Oni šapuću i motre Hamleta.)

Hamlet. Gospođice, smijem li leći u vaše krilo?

Ofelija. Ne, kraljeviću -

Hamlet. Mislim, da položim glavu u vaše krilo.

Ofelija. Da, kraljeviću.

(Hamlet legne do Ofelijinih nogu.)

Hamlet. Zar mislite, da sam htio reći nešto ružno?

Ofelija. Ja ne mislim ništa, kraljeviću.

Hamlet. Ništa? To je lijepa misao, ležati između djevojačkih nogu.

Ofelija. Što je lijepa misao, kraljeviću?

Hamlet. Ništa.

Ofelija. Vi ste veseli, kraljeviću.

Hamlet. Tko ja?

Ofelija. Da, kraljeviću.

⁷² Kameleon može dugo biti bez hrane, stoga se mislilo da živi od zraka. I Bokčilo u Držićevu "Dundu Maroju" (I. 1.) zna za "kamilionte, koji se jajerom hrane".

⁷³ Sveučilišne predstave na engleskome i na latinskome, igrale su važnu ulogu u razvoju engleske drame. Na naslovnoj strani drugog quarto-izdanja "Hamleta" navodi se, da je igran "u oba sveučilišta, u Cambridgeu i u Oxfordu".

Hamlet. O, bože, ta ja sam vaš jedini lakrdijaš. Pa što da radimo nego da budemo veseli? Ta pogledajte, kako je u moje majke radosno lice, a nisu još ni dvije ure, što mi je umro otac.

(Kraljica se okreće i šapuće s kraljem i s Polonijem.)

Ofelija. Ne - dvaput po dva mjeseca, kraljeviću.

Hamlet. Zar toliko? - E, onda neka đavo nosi crninu, jer ja ću obući odijelo od samurovine.⁷⁴ O nebesa! Umro prije dva mjeseca i još nije zaboravljen! Onda ima nade, da uspomena velika čovjeka može za pola godine da nadživi njegov život - ali, gospo mi, treba onda da gradi crkve ili ne će nitko na nj misliti i bit će mu kao drvenom konju,⁷⁵ koji ima ovaj grobni natpis:

"Jer ojl! Jer ojl! Zaboravljen je drven konjl!"

(Odjeknu trublje, zavjese se razmaknu u stranu i otkriju unutrašnju pozornicu na kojoj se prikazuje Pantomima:

Ulaze kralj i kraljica, vrlo se nježno grle. Ona klekne i kao da mu se zaklinje na ljubav. On je pridigne i nasloni joj glavu na rame, a onda sjedne na cvjetni busen. Ona, videći da je usnuo, ode od njega. Odmah zatim dođe neki čovjek, skine kralju krunu s glave, poljubi je, uspe mu otrov u uho i ode. Kraljica se vrati, nađe kralja mrtva i pravi se vrlo žalosna. Otrovnik se vrati s dva-tri nijema lica i kao da nariče s njom. Mrtvo tijelo odnesu. Otrovnik prosi kraljicu darovima, ona se isprva nećka i ustručava, ali napokon prihvati njegovu ljubav. Zavjese se zatvaraju.

Za vrijeme cijele pantomime Hamlet je uzbuđen i pogledava kralja i kraljicu, koji se stalno razgovaraju s Polonijem.)

Ofelija. Što to znači, kraljeviću?

Hamlet. E, to je podmuklo djelo - znači nesreću.

Ofelija. Možda je u toj igri glavni sadržaj glume.

(Pred zavjesama se pojavi glumac; kralj i kraljica okrenu se da slušaju.)

Hamlet. Doznat ćemo od ovog momka. Glumci ne umiju čuvati tajnu, nego će sve izbrbljati.

Ofelija. Hoće li nam reći, što je značila ona igra?

⁷⁴ Tj. toplo odijelo, prikladno za starce. Hamlet u šali kaže, da je prošlo toliko vremena od smrti njegovog oca, da on osjeća, kako je ostario.

⁷⁵ treba onda ... drvenom konju - Tj. tko želi da mu ostane svježija uspomena poslije smrti, mora da gradi crkve, jer pobožni puritanci postaju jedina vlast u zemlji i zabranjuju nedužne stare zabave, kao što su majske igre i moreške (morris-dance), za koje je simbol bio "drveni konj". To je bio lik konja, pričvršćen o pas plesača, kojemu su noge bile sakrivene suknjom.

William Shakespeare: Hamlet

Hamlet. Da - ili bilo koja igra, koju ćete mu vi pokazati. Ne stidite se, da mu je pokažete, pa se ne će ni on stidjeti, da vam kaže, što ona znači.

Ofelija. Vi ste zločesti, vi ste zločesti - ja hoću da čujem komad.

Glumac. Za se i za glumu tu
Molimo gospodu svu,
Strpljivo sad čujte nju.

(Ode.)

Hamlet. Je li to prolog ili spomen na nekom prstenu?⁷⁶

Ofelija. Kratko je, kraljeviću.

Hamlet. Kao ženska ljubav.

(Pojave se na podiju dvoje glumaca: kralj i kraljica.)

Glumac-kralj. Već triest put su kola žarkog Feba
Obašla krug zemaljski preko neba
I dvanest je mjeseci blijedim sjajem
Već triest put nad ovim sjalo krajem,
Što ljubav srca, Himen ruke naše
U bračnu vezu svetu povezaše.

Glumica-kraljica. I mjesecu i suncu doć će kraj
Al ljubavi nam nestat ne će sjaj.
Al tvoje srce neku tugu krije
I nisi vedar, ko što bješe prije.
Sva strepim za te, al sa strepnje moje
Nek ne jađuje, mužu, srce tvoje,
Jer strah u žene s ljubavlju korača
I to je veći, što je ona jača.
Kolika mi je ljubav, dobro znaš,
A i moj strah je, mužu, tolik baš.
Tko silno ljubi, silan strah ga mori,
A strah kad raste, jače ljubav gori.

Glumac-kralj. O, naskoro ću ostavit te draga,
Jer sva mi gine tjelesna već snaga,
A ti na svijetu sama ćeš žrtvovat -
Al svatko će te ljubiti i štovat -
I drugi muž -

Glumica-kraljica. O nemoj, dušo mila -
Ta to bi gadna izdaja mi bila.

⁷⁶ U drugoj polovici XVI. i u XVII. stoljeću bila je moda da se kakav motto ureže na unutrašnju stranu prstena. Taj motto je bio nužno kratak.

Jer drugog muža može tek da ljubi
Prokletnica, što prvog muža ubi.

Hamlet. To je pelin, pelin!

Glumica-kraljica. Na drugi brak nas tjera samo težnja
Za bogatstvom, a ne iz srca čežnja.
Svog mrtvog muža ja bih ubila,
Kad s drugim bih se mužem ljubila.

Glumac-kralj. Ja vjerujem, da sada misliš tako,
Al svaki naum prekrši se lako,
Jer nakana je pamćenju nam rob
I čim se rodi, kopa sebi grob.
Ko plod je, što se zelen drži grane,
A kada dozri, sam sa stabla pane.
Što sami sebi dužni smo mi ljudi,
Zaboravljamo, jer smo takve čudi.
Što zamislimo u žestini strasti,
Kad mine strast, u zaborav će pasti.
Žestina burna radosti i jada
Od sebe same gubi se i pada.
Gdje radosti su obijesne i bučne,
I patnje jada teške su i mučne.
Zbog malih stvari jad se raduje,
A radost opet brzo jaduje.
I ko što sve na svijetu prestaje,
I ljubavi sa srećom nestaje.
I ovo još ispitat mnogo vrijedi,
Da li sreću ljubav vodi ili slijedi.
Kad moćan čovjek izgubi svoj sjaj,
I prijateljstvu brzo bude kraj,
A kada sreća male snađe ljude,
Od dušmanina prijatelj im bude.
U obilju ćeš imat prijatelja,
Gdje za njima i ne mori te želja,
A tko u bijedi kuša druga svoga,
Taj dušmanina steče velikoga.
Al sad ću svršit, kako počeh prije:
Što volja nam je, to nam udes nije,
I namjere su naše slabe sve,
Jer naum naš je, ali uspjeh ne.
Sad misliš ti, da drugog ne ćeš htjeti,
Al ta će miso s prvim mužem mrijeti.

Glumica-kraljica. Ni zemlja nek mi hrane ne daje,
Ni sunce božje nek mi ne sjaje,
Bez radosti mi svaki bio danak
I ne znala za blagi noćni sanak
I svaka nada me iznevjerila
I tamnica mi tijesna domom bila,

Sva zla, od kojih gine ljudska radost,
Nek unište mi svaku slast i sladošć
I kroz sve muke vječne neka prođem,
Za drugog muža ako ikad pođem.

Hamlet. A što će biti, ako prekrši riječ?

Glumac-kralj. Ta zakletva je teška. Pođi sad,
Jer umoran je duh mi, te bih rad
Zaludit sankom ovaj mučni dan.

(Usne.)

Glumica-kraljica. Razblažio ti dušu slatki san
I nikada, za cijeloga nas vijeka
Nek ne stigne sudbina zla i prijeka.

(Ode.)

Hamlet. Gospo, kako vam se sviđa taj komad?

Kraljica. Rekla bih da kraljičina zakletva odveć obećaje.

Hamlet. O, ali ona će održati riječ.

Kralj. Jeste li čuli sadržaj?⁷⁷ Da ne bi bilo kakve uvrede u njemu?

Hamlet. Ne, ne, oni se samo šale - i truju u šali, ni trunka uvrede.

Kralj. Kako se zove taj komad?

Hamlet. Mišolovka. Kako to? U slici. Taj komad prikazuje neko umorstvo, koje se dogodilo u Beču. Vojvodi je ime Gonzago, a njegovoj ženi Baptista. Vidjet ćete odmah - to vam je pravi nitkavluk - ali što zato? Vašeg veličanstva i nas, koji smo čista srca, ne tiče se to. Koga svrbi, neka se i češe - naša su leđa zdrava. -

(Ulazi prvi glumac kao Lucijan, odjeven u crn pršnjak s malom staklenkom u ruci; on prilazi usnulom glumcu-kralju, krevetli se i prijeti mu.)

To je Lucijan, kraljev sinovac.

Ofelija. Vi ste dobar tumač, kraljeviću, kao kor u tragediji.⁷⁸

Hamlet. Mogao bih biti tumač između vas i vašeg ljubavnika, kad bih mogao vidjeti kako lutke igraju.⁷⁹

Ofelija. Oštri ste, kraljeviću, oštri.

Hamlet. Stalo bi vas stenjanja, da otupite brid moje želje.

Ofelija. Sve bolje i sve gore.

⁷⁷ Ovo kraljevo pitanje dokazuje, da on nije gledao Pantomimu i zato nije reagirao na "uvredu" u njoj.

⁷⁸ U šekspirskoj tragediji kor nije bio zbor, kao u grčkoj, nego pojedinac, koji je tumačio radnju drame (npr. u "Henriku V." i "Zimskoj priči").

⁷⁹ Tumač je na pozornici pratio kretnje lutaka prikladnim dijalogom i objašnjavao radnju.

Hamlet. Tako vi varate svoje muževe. (Pogleda na podij.) - Počni, krvniče! Do bijesa, prestani se tako gadno kreveljiti i počni! Naprijed - "grakćući riče gavran za osvetom!"⁸⁰

Lucijan. Sad otrov ljuti vješta ruka sprema
U zgodan čas, jer nigdje nikog nema.
O, gorko piće, svareno od trava,
U gluho doba brânih, kad sve spava,
I Hekatinom kugom okuženih
I triput njenom kletvom udarenih,
Na stravično se sad pripremi djelo,
Da provališ u ovo zdravo tijelo.

(Uspe otrov u uho kralju, koji spava.)

Hamlet. Truje ga u vrtu, da mu otme krunu. Ime mu je Gonzago - priča je sačuvana i napisana je sjajnim talijanskim jezikom. Odmah ćete vidjeti, kako ubojica zadobiva ljubav Gonzagove žene.

(Kralj veoma blijed nesigurno ustaje.)

Ofelija. Kralj ustaje.

Hamlet. Što? Zar se prepao od lažnog požara?

Kraljica. Što je, mužu moj?

Polonije. Prekinite igru.

Kralj. O, svjetlosti mi dajte! - Otale! (Jurne iz dvorane.)

Polonije. Svjetlosti, svjetlosti, svjetlosti!

(Odu svi osim Hamleta i Horacija.)

Hamlet. Jelen ranjen suze lije,
Ali igra, dok je zdrav -
Netko spava, netko bdije,
Takav nam je život sav.⁸¹

Ne bi li to, gospodine, sa čitavom šumom perjanica - da me inače u svemu sreća na cjedilu ostavi - ne bi li mi to sa dvije provenske ruže⁸² na izreskanim cipelama, pribavilo mjesto u kakvoj glumačkoj družini, gospodine moj?

⁸⁰ Citat iz jedne krvave drame o "Rikardu III." Hamlet ironično bodri glumca da počne bombastično deklamirati u stilu apsurdnih drama o osveti ("revenge drama").

⁸¹ Ovo je strofa neke izgubljene balade.

⁸² Tragični glumci nosili su perjanice. "Provenske ruže" bili su ukrasi u obliku ruža na cipelama. Ime potječe od grada Provins na sjeveroistoku Francuske, koji je grad bio na glasu sa svojih ruža.

Horacije. Da, i polovicu dijela u dobitku.⁸³

Hamlet. Čitav dio, jer dragi Damone, ti znaš -

Otkako u zemlji toj
Presta vlada Jupitrova,
Postaviše kraljem njoj
Pravog, pravog baš - pauna.

Horacije. Mogli ste svršiti sa srokom.

Hamlet. O moj Horacije, okladio bih se o tisuću funti na duhove riječi. Jesi li vidio?

Horacije. Vrlo dobro, kraljeviću.

Hamlet. Kad je bio govor o trovanju?

Horacije. Vrlo sam ga pomno motrio.

(Vrate se Rosencrantz i Guildenstern.)

Hamlet. Ha, ha! (Okrene im leđa.) Amo, glazbo!

Amo, svirale!
Jer ako kralju ne sviđa se gluma
E - onda njemu - ne sviđa se gluma.
Amo, glazbo!

Guildenstern. Dragi kraljeviću, dopustite mi nekoliko riječi.

Hamlet. Čitavu pripovijest, gospodine.

Guildenstern. Kralj, gospodaru -

Hamlet. Ej, gospodine, što je s njim?

Guildenstern. - povukao se u svoju sobu i vrlo mu je zlo.

Hamlet. Zar od pića, gospodine?

Guildenstern. Ne, kraljeviću, nego od žuči.

Hamlet. Onda bi trebalo da pokažete više pameti, pa da to javite njegovu liječniku, jer -
jer ako ga ja stanem čistiti, mogao bih ga još jače žučju zaliti.

Guildenstern. Dragi kraljeviću, zaodijevajte svoje riječi u neko skladnije ruho i ne zastra-
njajte tako divlje od onoga, što vam imam reći.

Hamlet. Ja sam pitom, gospodine - govorite.

Guildenstern. Kraljica, vaša majka, poslala me k vama u velikom uzbuđenju duše.

Hamlet. Dobro mi došli!

Guildenstern. Ne, dragi kraljeviću, to nije iskrena ljubežljivost. Ako ste mi voljni dati pa-
metan odgovor, izvršit ću nalog vaše majke - ako pak ne ćete, zamolit ću vas za
oproštenje, pa ću se vratiti - i moj će posao biti svršen. (On se nakloni i odvrti se od
Hamleta.)

Hamlet. Ne mogu, gospodine.

Rosencrantz. Što, kraljeviću?

⁸³ Zakupnici kazališta teško su eksploatirali glumce. Da bi se od njih zaštitili, glumci su postajali dioničari u družinama.

Hamlet. Dati vam pametan odgovor. Moja je pamet bolesna, ali kakav odgovor mogu da vam dadem, takvim ću vam poslužiti, ili bolje svojoj majci, kako kažete. Zato dosta o tom i pređimo na stvar. Moja majka, velite -

Rosencrantz. Poručuje vam dakle, da se od vašeg vladanja zapanjila i zaprepastila.

Hamlet. O čudesni sine, što tako možeš zapanjiti svoju majku! Ali zar se nije tome majčinom zaprepaštenju ništa za pete uhvatilo? Kazujte!

Rosencrantz. Želi govoriti s vama u svojoj sobi, prije nego pođete spavati.

Hamlet. Pokorit ćemo se, pa da nam je i deset puta mati. Imate li nam još štogod da kažete?

Rosencrantz. Kraljeviću, vi ste me jednoć voljeli.

Hamlet. I sad vas jednako volim, tako mi ovog tatskog oruđa. (Pokazuje svoje ruke.)

Rosencrantz. Dragi kraljeviću, što je razlog vašoj smućenosti? Ta vi zatvarate sami vrata svojoj slobodi, ako prijatelju tajite svoje jade.

Hamlet. Gospodine, htio bih da budem veći i moćniji, a ne mogu.

Rosencrantz. Kako bi to moglo biti, kad vam je sam kralj dao riječ, da ćete ga naslijediti na danskom prijestolju?

Hamlet. E, gospodine, ali - "dok trava raste...",
poslovica je nešto otrcana.⁸⁴

(Ulazi nekoliko glumaca sa sviralama.)

A - svirale! Pokažite mi jednu. (Uzima jednu sviralu i vodi Guildensterna u stranu.)
Da se malo na samo porazgovorimo. - Zašto nastojite, da mi stanete sa strane vjetra, kao da me želite natjerati u mrežu?⁸⁵

Guildenstern. O, kraljeviću, ako sam odveć smion u pokornosti, odveć sam neuljudan u ljubavi.

Hamlet. To mi nije posve jasno. Ne biste li zasvirali u ovu frulu?

Guildenstern. Ne mogu, kraljeviću.

Hamlet. Molim vas!

Guildenstern. Vjerujte mi, ne mogu.

Hamlet. Ali kad vas lijepo molim!

Guildenstern. Ne poznajem ni jednog zahvata, kraljeviću.

Hamlet. Pa to je lako kao i lagati. Pokrivajte ove rupice prstima i palcem, pušite u frulu ustima, pa će vam progovoriti najrječitijom glazbom. Evo gledajte, ovo su tipke.

Guildenstern. Ali ja ih ne mogu nikako natjerati, da daju skladne glasove; nemam za to vještine.

⁸⁴ Kraj poslovice glasi: "često ugine konj". Hamlet misli: dok ja čekam da naslijedim kralja na danskom prijestolju, mogu i umrijeti.

⁸⁵ Metafora je uzeta iz lova. Ako se tko primakne jelenu "sa strane vjetra", vjetar će ponijeti miris, a jelen će krenuti u protivnom smjeru, u mrežu.

William Shakespeare: Hamlet

Hamlet. Ah, vidite li sada, kako ništavu stvar od mene pravite? Htjeli biste na meni svirati, htjeli biste tobože poznavati moje tipke, htjeli biste iščupati srce moje tajne, htjeli biste me iskušati od najnižega glasa do vrha moje skale, a ovdje u ovoj maloj spravi ima obilje glazbe i divnoga glasa, pa ipak je ne možete nagnati, da progovori. Do bijesa, zar vi mislite, da se na meni može lakše svirati, nego na fruli? Nazovite me kakvim god glazbalom - rasrditi me možete, ali ne možete na meni svirati.

(Ulazi Polonije.)

Bog vas blagoslovio, gospodine!

Polonije. Kraljeviću, kraljica bi htjela s vama govoriti, i to odmah.

Hamlet. Vidite li onaj oblak, što ima gotovo oblik deve?

Polonije. Mise mi, zaista je nalik na devu.

Hamlet. Rekao bih, da je nalik na lasicu.

Polonije. Leđa su mu kao u lasice.

Hamlet. Ili kao u kita?

Polonije. Baš kao u kita!

Hamlet. Onda ću doći svojoj majci, začas. - (Za se.) Tjeraju me u ludilo - tako su mi već napeli luk i strpljivost. (Glasno.) - Doći ću za čas.

Polonije. Javit ću joj.

(Odlaze Polonije, Rosencrantz i Guildenstern.)

Hamlet. Za čas je lako rečeno. Ostavite me, prijatelji!

(Odlaze ostali.)

U ovo noćno doba sablasno,
Kad groblje zja i pakao kad sam
Svoj kužni dah na ovaj riga svijet,
I vrelu krv bih mogo piti sad
I tako mrska djela činiti,
Od njihova da pogleda bi dan
Zastrepio. Al tiho! Sada k majci.
O nemoj, srce, gubit čovječnost
I ne daj, da se ikad nastani
Neronov duh u ovim prsima.
Nek budem krut, al ne neprirodan -
Govorit ću o bodežima njoj,
Al ne mislim se njima služiti.
Nek bude himben jezik mi i duša
I ma koliko grdio je rječju,

Nek nikada mi ne da srce moje,
Da potvrdim i činom riječi svoje!

(Odlazi.)

TREĆI PRIZOR

Predvorje sa klecalom, kao prije; kroz otvor vidi se dvorana za audijencije.

(Kralj, Rosencrantz i Guildenstern.)

Kralj. Ne trpim ga i nismo bez brige,
Dok puštamo, da ludost njegova
Tumara. Zato spremajte se na put,
A ja ću smjesta sastavit vam nalog.
U Englesku on mora s vama poći,
Jer protivno je dobru države,
Da bude blizu i da s njegova
Mahnitanja nam svaki dan sve veća
Opasnost prijeti.

Guildenstern. Mi ćemo se spremit;
A strah je taj i svet i duševan
Da zašтите se mnoge, mnoge duše,
Što život svoj i hranu primaju
Od vašeg veličanstva.

Rosencrantz. Svatko je -
I pojedinac čovjek dužan da se
Svom snagom svoje oružane duše
Od štete čuva - kudikamo više
Još onaj duh, u čijoj sreći je
I oslon sav i potpora i temelj
Života mnogih ljudi. Veličanstvo
Ne umire vam samo, već ko vrtlog
Sve, što je blizu, sa sobom povuče.
I ono vam je ko golemo kolo
Na najvišem vrhuncu utvrđeno,
A njemu je za žbice prikovano
I prikvačeno deset tisuća
Malenih stvari, pa kad ono pane,
Dodatke sve i sitne pripatke
Strahovit ponor čeka. Nikada

William Shakespeare: Hamlet

Još nije vladar uzdisao sam -
Sav narod jeca s njime.

Kralj. Molim vas,
Požurite se na svoj hitri put,
Da sapnemo u verige taj strah,
Što sada odveć slobodno se kreće.

Rosencrantz. Pohitjet ćemo, kralju.

(Rosencrantz i Guildenstern izlaze; ulazi Polonije.)

Polonije. Ide već
U sobu svoje majke, gospodaru -
A ja ću stati iza zastora,
Da čujem, što će biti. Jamčim vam,
Da ona će iskarati ga svojski
I kako rekoste - a mudro je
Rečeno bilo - zgodno je da više
Svjedoka sluša riječi njegove
Iz prikrajka, jer srce majčino
Od prirode je slijepo. Zbogom, kralju -
Još prije nego spavat pođete,
Očekujte me, da vam ispričam,
Što budem znao.

Kralj. Hvala, prijatelju.

(Polonije ode; kralj se šeta gore-dolje.)

Moj grijeh je gnusan, smrdi do neba
I kletva je na njemu prastara -
Umorstvo brata! - Molit se ne mogu,
Ma da je živa želja mi i volja,
Jer namjeru mi jaku jača krivnja
Uništava - te stojim kao čovjek,
Što vezan je za dvostruk posao
Kolebajuć se, gdje da prije počne,
Te tako oba zanemaruje.
Što? Da je ova ruka prokleta
Sva oblijepljena krvlju bratovom,
Zar nebo blago nema dosta kiše,
Da opere je, pa da bude bjelja
Od snijega? Čemu milost božja služi
No da se bori sa opačinom?
I nisu l' moći dvije u molitve,
Da prije pâda štit nam pribavi,
A oproštenje, kada panemo?
Pa dobro - ja ću gledat u visine

I grijehu bit će kraj. Al kakva bi
U mojoj zgodi mogla molitva
Da pomogne? "Oprosti gadno mi
Umorstvo?" Ne, to ne može da bude,
Dok uživam sve one plodove,
Za koje sam počinio umorstvo:
I krunu, čast i kraljicu. Zar možeš
Da zadobiješ oprostjenje grijeha
I da zadržiš grijeha plodove?
U pokvarenom svijetu može grijeh
Zatomit pravdu pozlaćenom rukom
I često vidiš kako baš dobitkom
Opačine se zakon kupuje.
Al gore nije tako. Tamo himbe
Ne poznaju i tamo svako djelo
U pravoj svojoj stoji prilici,
Te moramo svjedočiti u lice
I u oči svim svojim grijesima.
Pa što ću onda? Što mi ostaje?
Da pokušam, što može kajanje.
Što ono ne može? O vaj - što može,
Kad nisi kadar da se pokaješ?
O bijedo! Grudi crnje nego smrt!
O dušo ti u mrežu zapletena,
Što, trzajući se, da se izbaviš,
Još većma zapplećeš se! Anđeli,
Pomozite! Učini pokušaj,
O sagni mi se, tvrdo koljeno,
A vi, mog srca žile čelične,
Umekšajte se ko u djeteta,
Što tek se rodilo. - Još može sve
Da bude dobro.

(Kralj klekne; Hamlet ulazi u dvoranu za audijencije i zastane, kad spazi kralja, zatim se polako primakne ulazu u predvorje.)

Hamlet. Gledaj, moli se!
Ha, - sad je zgodna, sad bih mogao!
I hoću, (trgne mač) pa nek ode u nebo!
A ja ću biti osvećen. Al ne -
Jer ako dobro razmislim, to znači,
Da netko mi je oca ubio,
A onda ja baš, sin mu jedini,
Nitkova toga šaljem u nebo!
To plaća je, a nije osveta!
On smače oca mog u raskošju,
U sitosti, u majskom cvijetu grijeha

I samo nebo njegov račun zna,
A kako mi na svijetu mislimo,
To ne će njemu tamo dobro biti -
I dal' bih onda bio osvećen,
Da smaknem njega, kada dušu čisti
I kad je spreman na svoj polazak?
Ne? Natrag, maču moj, u korice,
Pa čekaj zgodu mnogo strašniju -
Kad pijan zaspi, kad ga zgrabi bijes,
U rodoskrvnoj slasti postelje,
U kletvi, kockanju il takvom činu,
Što nema baš ni trunka svetosti -
Da, onda tu mu nogu podmetni,
Da prema nebu pete ispruži
I da mu duša bude prokleta
I crna kao pako, kud će poći.
Al majka moja čeka. - Ovaj lijek
Tek bolesni produžuje ti vijek.

(Prolazi dalje.)

Kralj (ustane). O, riječ se diže, al miso gmiže,
A riječ bez misli teško k nebu stiže.

(Odlazi.)

ČETVRTI PRIZOR

Kraljičina soba; naokolo draperije; na jednom zidu slike kralja Hamleta i Klaudija;
sjedala i postelja.

(Kraljica i Polonije.)

Polonije. Već dolazi. Izgrdite ga svojski
I recite mu, da su odveć drske
Te ludorije, a da bi se mogle
Podnositi, i da je vaša milost
Ko štit se između njega stavila
I ljutog bijesa. Tamo nijem ću stajat.
Govorite mu otvoreno, molim.

William Shakespeare: Hamlet

Hamlet (napolju). O majko, majko, majko!

Kraljica. Ne bojte se
I za me nek vas briga ne tare.
Uklonite se, jer ga čujem već,
Gdje dolazi.

(Polonije se sakrije iza draperije; ulazi Hamlet.)

Hamlet. Ej, što je, majčice?

Kraljica. Uvrijedio si oca, Hamlete.

Hamlet. Uvrijedili ste oca, majčice.

Kraljica. Odgovaraš mi ludim jezikom.

Hamlet. Vi pitate me zlobnim jezikom.

Kraljica. Što znači to?

Hamlet. Što hoćete od mene?

Kraljica. Pa zar si me zaboravio?

Hamlet. Nisam
Ne, krsta mi - jer vi ste kraljica
I bratu svoga muža žena ste
I - o da niste! - vi ste moja majka.

Kraljica. E - onda ću ti nekog poslati,
Tko znade, kako valja zboriti. (Hoće da pođe.)

Hamlet (pograbi je za ruku).
Ej, amo, amo - ne ćete umaći
I ne ćete otići odavle,
Ogledalo dok pred vas ne stavim,
Da do dna svoje duše zagledate.

Kraljica. Što hoćeš? Valjda ne misliš me ubiti?
Hej, u pomoć!

Polonije (iza draperije). Hej, u pomoć! Hej! Hej!

Hamlet (trgne mač). Što? Štakor? Mrtav! Da, za dukat mrtav!

(Rine mač kroz zastor.)

Polonije (padne). O - ubi me!

Kraljica. O jao meni, što si
Uradio!

Hamlet. Ja ne znam; zar je kralj?

(Podigne zastor i otkrije mrtva Polonija.)

Kraljica. O, krvav to je čin i nesmotren.

Hamlet. Da, krvav. Tako ružan gotovo
Ko ubit kralja pa se udati
Za brata njegova.

Kraljica. Ko ubit kralja?⁸⁶

Hamlet. Da, gospo - baš sam tako rekao! -

(Mrtvom Poloniju.)

O jadna ludo ti, nametljiva
I nesmotrena, zbogom! Držah te
Za nekog većeg. Primi svoju kob.
Sad vidiš, da je malo opasno,
U službi kad smo odveć revnosni. -

(Spusti zastor i obraća se kraljici.)

Ta prestanite lomiti rukama,
Već mirujte i sjednite, a ja ću
Da lomim srce vaše, ako je
Od takve građe, da se može probiti,
I ako nije tako otvrdnulo
Od klete navike, te bedem je
I tvrđa protiv svakog osjećanja.

Kraljica. A što sam ja učinila, da smiješ
S tolikim bijesom na me vikati?

Hamlet. Što? Takvo djelo, koje kalja nježnost
I rumen stida, koje nazivlje
Vrlinu himbom, koje kida ružu
S bezazlenoga čela ljubavi
I stavlja tamo čir. Po djelu tom su
Sve prisega u braku lažljive
Ko kletve kockarske i djelo to
Iz tijela bračne zajednice dušu
Svu iskida, a sveti bračni obred
U zbrku riječi pretvara. Nebesa
Zaplamte sva, a ova čvrsta, čvrsta
Zemaljska građa sva se rastuži,
Te sumorna je ko na sudnji dan
Od toga djela.

Kraljica. Jao - kakvo je
To djelo, da već uvod sam u priču
O njemu s takvom grmljavinom urla?

⁸⁶ Kraljičino začuđeno pitanje dokazuje, da ona nije znala da je kralj Hamlet umoren.

Hamlet (vodi je prema slikama na zidu).⁸⁷

O pogledajte sliku tu - i ovu,
Što dva su lika braće rođene,
I pogledajte kakva je milina
Odsijevala sa ovog obličja.
To uvojci su Apolonovi
I čelo samog Jupitra a oči
Ko Martove, što nalažu i prijete,
A stas ko u glasnika Merkurija
Baš u trenutku, kad je sletio
Na brdinu, što nebo cjeliva,
I njegov lik je složen zaista
Na takav način, da je svaki bog
Na njega biljeg udario svoj,
Da dadu svijetu pravog čovjeka.
To b j e š e muž vam - a sad gledajte,
Što slijedi. Ovo j e s t e sad vaš muž -
Ko snjetljiv klas, što zdravog brata svog
Uništava. O - imate li oči?
I zar ste mogli ostaviti pašu
Na ovom divnom brijegu pa se tovit
U močvari? Ha - imate li oči?
To ne možete nazvat ljubavlju,
Jer u vašoj je dobi pitom bijes
U krvi, sluša razum pokorno,
Al gdje je razum, što bi mogao
Od ovog pr'jeći k ovom. Osjećanja
Zacijelo imate, jer inače
U duši ne bi pokreta vam bilo,
Al osjećanje bit će uzeto,
Jer tako ludost ne može zabasat
I nikad ne bi mogla mahnitost
Zarobit tako osjećaj, da ne bi
Preostalo bar nešto razuma,
Da toliku raspozna razliku.
O - koji vas je đavo zavarao
U igri žmure? Tako nesvijesno
Postupat ne bi mogle niti oči
Bez osjećaja, niti osjećaj
Bez vida, niti sluh bez opipa
I vida, niti njuh bez svega toga
Ni bolestan ostatak prave ćuti.

⁸⁷ Tradicija je u kazalištu, da Hamlet poređuje minijaturnu sliku svog oca, koja mu visi o vratu, s isto takvom slikom kralja Klaudija, koja visi o vratu njegove matere. Čini se, da je J. Dover Wilson u pravu, kad misli, da se tu radi o slikama na zidu. To se izričito kaže u suvremenoj njemačkoj verziji Hamleta "Der Bestrafte Brudermord", a opis lika Hamletova oca ("A stas ko u glasnika Merkurija") uvjetuje portret u naravnoj veličini, a ne u minijaturi. (Torbarina)

O, stide, stide, gdje je tvoja rumen?
O buntovnički pakle, ako možeš
Pobunit se u udima matrone,
Nek onda krepost vreloj mladosti
Ko vosak bude, da se rastopi
Od ognja rođenog. Ne zborite
O stidu, kada divlji plamen bukti,
Dok sami led toliko živo plamti
I dok je pamet želji svodilja!

Kraljica. O, ne govori više, Hamlete,
Jer u dušu mi oči okrećeš,
A u njoj vidim tako crne ljage,
Da ničim se ne dadu istrti
Ni isprat.

Hamlet. Ne - već treba ležati
U gadnom znoju gnusne postelje
I parit se u truležu i grlit
I ljubiti se u smradnom brlogu!

Kraljica. O stani, stani - tvoje riječi mi
Ko bodeži u uho prodiru!
Moj Hamlete, sad stani!

Hamlet. Ubojica
I hulja, niti dvadesetina
Od desetoga dijela vašega
Upokojenog muža! Kralj za prostu
Lakrdiju i kradikesa vlasti
I kraljevine, koji s police
Skupocjenu je krunu ukrao
I u svoj džep je onda stavio.

Kraljica. O prestani!

Hamlet. Kralj dronjaka i krpa -

(Pojavi se duh.)⁸⁸

Zaštitite me i zakrilite,
Vi moćne straže nebeske! - Što želi
Tvoj sveti lik?

Kraljica. O jao - on je lud!

Hamlet. Zar nisi došo lijenog sina svog
Da izgrdiš, gdje zatekao si ga
U zgodnom času i u ljutom bijesu,

⁸⁸ Prema scenskoj uputi u prvom quarto-izdanju, duh se ovdje ne pojavljuje u ratnoj opremi nego u "kućnoj haljini" (nightgown).

A ipak ne će on da izvrši
Tvoj veliki i strašni nalog? Zbori!

Duh. O ne zaboravljaj me! Dodoh tek,
Da naoštrim tvoj naum, što je mal'ne
Otupio. Al gledaj, kako strava
Obuzimlje ti majku! U pomoć joj
Priteci u toj borbi duševnoj,
Jer mašta ponajjače djeluje
U slabu tijelu. Zato, Hamlete,
Govori s njome.

Hamlet. Što je vama, gospo?

Kraljica. O jao - što je t e b i , Hamlete,
Da oči u prazninu upireš,
Bestjelesnom da zraku govoriš,
A duh ti divlje zvjera iz oka
I kao što vojnici usnuli
Na uzbunu svi skoče na noge,
Baš tako tvoja kosa polehla
Ko živa strši u vis. Mili sinko,
Poškropi hladnom strpljivošću žar
I plamen uzbuđenja svog. Kud gledaš?

Hamlet. O - njega, njega! Kako blijedo bulji -
O pogledajte! Da se njegov lik
Ujedini sa jadom njegovim
I pripovijedat počne kamenju,
I ono bi se ganut moralo!
O ne gledaj me tako - inače
Još mogao bi lik tvoj turobni
Ublažiti žestinu djela mog
I onome, što valja mi uradit,
Oduzet boju, te bih mjesto krvi
Prolijevo suze!

Kraljica. Kome ti to zboriš?

Hamlet. Zar ništa tamo ne vidite?

Kraljica. Ništa -
A ipak vidim sve, što jest.

Hamlet. Zar niste
Baš ništa čuli?

Kraljica. Ništa - samo tebe
I sebe.

Hamlet. Eno tamo gledajte!
O gledajte ga, gdje se krade već -
Moj otac, kakav hodao je živ!
O gledajte - baš odlazi - na vrata!

(Duh iščezne.)

Kraljica. O, to je samo tvoga mozga stvor,
Jer ludost je u takvom stvaranju
Bestjelesnom vrlo vješta.

Hamlet. Ludost?
O, moje bilo bje ko i vaše
Baš isto tako umjerenim taktom
I isto takvu zdravu glazbu čini.
Ne, što sam reko, nije ludilo.
Ponovit ću vam - kušajte - riječ po riječ,
A u tome zastranila bi ludost.
O ne mažite, majko - vječnog vam
Života - dušu mašču laskavom,
Da moja ludost govori, a ne
Vaš grijeh, jer to će tankom kožom tek
Prevući čir, a gadni trulež će
I neviđen sve iznutra razarat
I trovat. Nebu se ispovjedite
I kajte se za prošlost, čuvajte se
Budućnosti i ne sipajte đubre
Po korovu, jer još će jače bujat.
Oprostite mi tu vrlinu moju -
U sipljivo i tusto ovo doba
Vrlina sama mora molit porok
Za oproštenje - da, i puzati
I dopuštenje iskati, da smije
Učiniti mu dobro.

Kraljica. Hamlete,
Rascijepio si na dvoje mi srce!

Hamlet. Odbacite mu onda gori dio,
Da uzmognete živjet čistije
Sa drugom polom. Sada laku noć -
Al ne idite u krevet stricu mom
I gradite se vrli, ako niste. -
Jer običaj, ta grdna nakaza,
Što svaku svijest o navikama zlim
Uništava, u tom je anđeo
Što jednako i lijepim činima
I dobrim daje plašt il odoru
Što lako se i prikladno navuču.
Uzdržite se noćas - to će vam
Za drugi put lakoću neku dati
I lakše će vam bit unapredak,
Jer navika je kadra gotovo
Promijenit biljeg ljudskoj prirodi,
Ukrotit đavla il ga čudnom snagom

William Shakespeare: Hamlet

Izbaciti. Još jednom, laku noć,
A onda, kad se sami blagoslova
Zaželite, tad vas ću ja zamolit
Za blagoslov. -

(Pokazuje Polonijevo tijelo.)

Ja žalim ovoga
Gospodina - al htjela su nebesa
Da kazne mene njim, a njega mnome,
Te moram biti njima bič i sluga.
Sahranit ću ga sad i odgovarat
Za prijeku smrt, što zadadoh je njemu. -
Sad laku noć vam. - Moja duša mora
Bit okrutna, da može biti meka.
Početak loš je, al još gore čeka. -

(Krene da pođe, ali se vrati.)

Još, gospo, samo jednu riječ.

Kraljica. Što treba
Da uradim?

Hamlet. Ne ono - nikako -
Što velim ja. Nek nabuhli vas kralj
U postelju i opet k sebi mami,
Nek požudno vam štipa obraze
I nazivlje vas mišićem, a vi -
Za nekoliko sramnih cjelova,
Za milovanje prstiju mu kletih
Po vašem vratu svu ćete mu stvar
Razmrsiti i reći mu, da nisam
U zbilji lud, već tek iz lukavosti.
Da, to bi bilo dobro njemu reći -
Jer kako da bi lijepa, ozbiljna
I mudra kraljica zatajit mogla
Baburači i šišmišu i mačku
Toliko vrijednu stvar? O tko bi to
Učinit mogo? Protiv razuma
I tajnosti vi skin'te košaru
Sa vrha kuće pa ispustite
Sve ptičice, nek lete slobodno,
I kao slavni majmun⁸⁹ pokušaj

⁸⁹ Priča o tom slavnom majmunu nije sačuvana, ali može se rekonstruirati iz Hamletovih riječi: majmun odnese kavez ("košaru") s pticama na krov kuće i slučajno ih pusti da odlete. Zamišlja, da će i on moći da poleti, ako uđe u kavez, a zatim opet izađe. Posljedica je, da sebi skrha vrat.

Učin'te pa se u tu košaru
Uvucite i šiju slomite!

Kraljica. Znaj, ako li su naše riječi dah,
A dah je život, nemam ja života,
Da dahnem ono, što si sad mi reko.

Hamlet. A znate li, u Englesku da idem?

Kraljica. O jao - to sam s uma smetnula!
Da, smišljeno je tako.

Hamlet. Pismo se
Već pečati, a dva mi školska druga,
U koje se ko u dvije ljutice
Pouzdam, imadu odnijet nalog
I krčiti mi put i vodit me
U lupeštinu. Ali neka bude,
Jer zabavno je, kad lagumar sâm
Odleti u zrak od svog baruta.
I bit će teško, al ću kopati
Još sežanj ispod njenog laguma
I otpuhnut ih čak do mjeseca!
Divota je, kad lukavštine dvije
U jednome se pravcu sastanu.
Taj čovjek će mi pospiješiti put.
U susjednu ću sobu trbušinu
Odvući sada. Majko, laku noć.
Da - savjetnik je ovaj zaista
Sad posve šutljiv, tih i ozbiljan,
A živ je bio blesast brbljavac.
Da svršimo nas dva, gospodine!
Sad, majko, laku noć!

(Hamlet vuče Polonijevo tijelo iz sobe; kraljica se baci jecajući na postelju.)

ČETVRTI ČIN

PRVI PRIZOR

Pozornica ostaje ista.

(Prizor se neposredno nadovezuje na prethodni; kraljica jeca na postelji; nakon kratke stanke ulazi kralj sa Rosencrantzom i Guildensternom.)

Kralj (pridiže kraljicu). U jecanju i uzdisanju tom⁹⁰
Skriveno nešto leži, što nam moraš
Objasnit, jer je dobro da to znamo.
Gdje sin je tvoj?

Kraljica (Rosencrantzu
i Guildensternu). Vi ostavite nas
Na kratak čas.

(Rosencrantz i Guildenstern odlaze.)

O dragi mužu moj,
Da znaš, što noćas sam doživjela!

Kralj. A što, Gertruda? Kako Hamlet?

Kraljica. Lud
Ko more i ko vjetar, kad se rvu
I nadmeću. U divljem ludilu
I čuvši, gdje se iza zavjese
Pomaklo nešto, trgao je mač
I viknuv: "Štakor, štakor!" - starca je

⁹⁰ Iz originala je jasno, da se radi o jecanju i uzdisanju kraljice i da se prema tome "prizor neposredno nadovezuje na prethodni". Da bi naglasio prekid između III. i IV. čina, kojega kod Shakespeare-a uopće nema, Bogdanović je bio prisiljen pripisati "to jecanje" (these sighs) Hamletu ("u uzdasima teškim njegovim"). (Torbarina)

Umorio u ludoj opsjeni,
I ne znajući, tko je.

Kralj. Strašan čin.
Da bjesmo tamo, nama bi se to
Dogodilo. Sloboda njegov
Opasnost nam je teška - tebi, nama
I svakome. O jao, kako ćemo
Da opravdamo čin taj krvavi?
Jer nama će ga bacati na leđa,
Što nismo bili dosta oprezni
Te ludoga mladića obuzdali
I podalje uklonili od ljudi.
Al naša ljubav bila je tolika,
Te nismo htjeli shvatit, što bi bilo
Najzgodnije, već kao neki ružan
Bolesnik bolest svoju tajili
I puštali, da ona izjeda
Baš moždinu života našega.
A kud je pošo?

Kraljica. Odvuko je tijelo
Ubijenog, a ludost njegov
Sad blista kao tanka zlatna žila
U rudniku od proste kovine
I plače nad njim sa svog nedjela.

Kralj. Gertruda, hajdmo. Sunce ne će prije
Dotaći goru, nego na brod ga
Ja otpremim. A ovo sramno djelo
Ispričat valja sad i opravdati
Svom spretnošću i čašću kraljevskom. -
Hej, Guildenstern!

(Vraćaju se Rosencrantz i Guildenstern.)

O dragi prijatelji,
Povedite još nekog sa sobom.
U ludilu je Hamlet Polonija
Umorio i onda odvukao
Iz majčine ga sobe. Idite,
Potražite ga, lijepo s njim govor'te
I mrtvo tijelo tad u kapelicu
Odnosite - al hitro, molim vas. -

(Rosencrantz i Guildenstern odlaze.)

Gertruda, hajdmo. Sazvat ćemo sad
Sve najmudrije svoje prijatelje

I reći im, što nažalost se zbio
I što uradit sada mislimo.
Jer tako zao glas će, čiji šapat
Sa jednog kraja svijeta na drugi
U pravcu kao top ka cilju
Svoj otrovani metak prenosi,
Zacijelo naše ime minuti
I zgodit samo zrak bestjelesni.
O hajdmo sada - moja duša plaha
Već sva je puna meteža i straha.

(Odlaze.)

DRUGI PRIZOR

Druga soba u dvorcu.

(Ulazi Hamlet.)

Hamlet. Dobro je pohranjen.

Rosencrantz i Guildenstern (napolju). Hamlete, kraljeviću Hamlete?

Hamlet. Al tiho! Kakva je to buka? Tko

To zove Hamleta? A - evo ih!

(Ulaze žurno Rosencrantz i Guildenstern sa stražom.)

Rosencrantz. Što ste od mrtvog tijela, kraljeviću,
Uradili?

Hamlet. Pomiješo sam ga s prahom,
Jer s njim je srodan.

Rosencrantz. Recite nam, gdje je,
Da možemo ga uzet odande
I odnijeti u kapelicu.

Hamlet. Ne vjerujte toga.

Rosencrantz. Što da ne vjerujem?

Hamlet. Da ja mogu slušati vaše savjete, a da ne mogu čuvati svoje tajne. Osim toga, kakav odgovor da dade kraljev sin, kad ga spužva pita?

Rosencrantz. Zar me držite za spužvu, kraljeviću?

Hamlet. Da, gospodine, ona siše kraljevu naklonost, njegove nagrade i njegovu moć. Ali takvi službenici čine kralju najbolju službu tek na kraju. On ih drži kao jabuku u kutu svoje čeljusti⁹¹ - prve ih stavlja u usta, da ih posljednje proguta. Kad mu treba ono, što ste kojekuda pabirčili, samo vas izažme - i, spužvo, bit ćeš opet suha.

Rosencrantz. Ne razumijem vas, kraljeviću.

Hamlet. To mi je drago. Lopovska riječ spava u budalastom uhu.⁹²

Rosencrantz. Kraljeviću, morate nam reći gdje je mrtvo tijelo, i poći s nama kralju.

Hamlet. Mrtvo je tijelo kod kralja, ali kralj nije kod mrtvog tijela.⁹³ Kralj je nešto -

Guildestern. Nešto, kraljeviću?

Hamlet. Ili ništa. Odvedite me k njemu. - Sakrij se, lijo,⁹⁴ i svi za njom!

(Jurne napolje, ostali za njim.)

TREĆI PRIZOR

Predvorje u dvorcu, kao prije.

(Kralj sjedi za stolom na podiju sa dva ili tri državna savjetnika.)

Kralj. Po njega ja sam poslao - i tijelo
Da pronađu. O, kako opasno je,
Što taj se čovjek šeće slobodno!
Al nipošto se ne smijemo na nj
Oborit svom oštrinom zakona,
Jer smušena ga voli svjetina,
A ona ne zna ljubiti razumom,
Već samo očima - a gdje je tako,
Tu kazna tek se važe krivčeva,
A nikad krivnja. Sve da glatko prođe,
To činiti se mora, da je on

⁹¹ Shakespeare očito misli na proste gledaoce u stajaćem parteru, koji su za vrijeme predstave grickali i glodali jabuku. Na taj običaj on jasnije aludira u "Henriku VIII." (V. 4. 63-4). Ovo je jedina moguća interpretacija teksta drugoga quarto-izdanja ("like an apple"). U foliju stoji samo "like an ape" (kao majmun), bez objekta. Većina urednika i prevodilaca, među njima i Bogdanović, slijede tekst prvoga quarto-izdanja: "as an ape doth nuts" (kao što majmun drži orahe).

⁹² Hamlet zapravo želi reći, da su njegove riječi budalaste, a da je Rosencrantz lopov.

⁹³ "Mrtvo je tijelo, tj. Polonije, na drugom svijetu s kraljem, mojim ocem, ali onaj drugi kralj, moj stric, još mu se nije tamo pridružio" (J. Dover Wilson).

⁹⁴ sakrij se, lijo - Povik iz dječje igre, poput naših "skrivača". "Lija" je ovdje Polonijevo tijelo.

William Shakespeare: Hamlet

Tek nakon trijeznog nam razmišljanja
Odavle tako hitro odaslan.
Jer bolest, kad naraste očajno,
I očajnim se lijekovima liječi
Il nikako.

(Ulaze Rosencrantz, Guildenstern i drugi.)

Ej, što se zbilo?

Rosencrantz. Nismo
Od njega mogli doznat, gospodaru,
Kud spremio je tijelo.

Kralj. Ali gdje je
On?

Rosencrantz. Napolju pod paskom, gospodaru,
I želi čuti, što je vaša želja.

Kralj. Dovedite ga pred nas.

Rosencrantz. Hej, dovedite kraljevića!

(Ulazi Hamlet pod stražom.)

Kralj. Dakle, Hamlete! Gdje je Polonije?

Hamlet. Na večeri.

Kralj. Na večeri? Gdje?

Hamlet. Ne gdje on jede, nego gdje njega jedu. Neka skupina državnčkih crvi skupila se upravo oko njega. Crv vam je pravi car, što se tiče hrane. Mi tovimo sva druga stvorenja, da utovimo sebe, a sebe tovimo za crve. Debeo kralj i mršav prosjak samo su dvije razne podvorbe, dva jela, ali za jedan stol - to je kraj.

Kralj. Jao, jao!

Hamlet. Čovjek može pecati ribu crvom, koji je jeo kralja, i jesti ribu, koja je pojela toga crva.

Kralj. Što hoćeš time da kažeš?

Hamlet. Hoću samo da vam pokažem, kako kralj može poći na svečano putovanje kroz prosjačka crijeva.

Kralj. Gdje je Polonije?

Hamlet. U nebu. Pošaljite onamo po njega. Ako ga vaš glasnik ondje ne nađe, potražite ga sami na onom drugom mjestu.⁹⁵ Ali ako ga ne nađete ni za mjesec dana, onda ćete ga nanjušiti, kad budete uzlazili uza stepenice na trijem.

Kralj (nekima od pratnje). Potražite ga tamo.

⁹⁵ Tj. u paklu, drugim riječima: "nek vas đavo nosi!" Taj smisao nije bio jasan u Bogdanovićevu prijevodu ("potražite ga sami gdje god drugdje"). (Torbarina)

William Shakespeare: Hamlet

Hamlet. Čekat će, dok ne dođete.

(Odu neki od pratnje.)

Kralj. Čuj Hamlete, sigurnosti zbog tvoje
- Za koju mi se brinemo, baš ko što
I tvoje djelo ljuto žalimo -
Taj čin tvoj tebe vatrenom brzinom
Odavle goni. Zato sad se spremaj,
Jer brod je gotov, povoljan je vjetar
I druzi čekaju i sve je spremno
Za Englesku.

Hamlet. Za Englesku?

Kralj. Da.

Hamlet. Dobro.

Kralj. I jeste, kad bi namjeru nam znao.

Hamlet. Vidim kerubina, koji nju vidi. - Ali hajdmo u Englesku! (Nakloni se.) - Zbogom,
draga majko.

Kralj. Ja sam tvoj otac, koji te ljubi, Hamlete.

Hamlet. Moja majka. Otac i majka su muž i žena, muž i žena jedno su tijelo - dakle, moja
majko. - (Obraća se svojim stražarima.) - Hajdmo u Englesku! (Odlazi sa stražom.)

Kralj. (Rosencrantzu i Guildensternu.)
Sve uzastopce za njim pođite,
Namamite ga hitro na lađu,
Ne odgađajte - Hoću, da još noćas
Odavle ode! Sve je gotovo,
Zapečaćeno, što se puta tiče.
Požurite se!

(Odlaze svi osim kralja.)

Kralju Engleske!
O, ako išta cijeniš moju ljubav,
A o njoj može moja silna te
Poučit moć - jer još crvena je
I još te peče brazgotina tvoja
Od danskog mača, te u dobrovoljnoj
Pokornosti i strahu čast nam daješ -
Te ne možeš sa hladnim prezirom
Da dočekaš naš nalog vrhovni,
Što svečano u pismu zahtijeva
Od tebe brzu Hamletovu smrt.
Učini to nam, kralju Engleske,
Jer on mi kao ljuta groznica

U krvi bjesni, a na tebi je,
Da izliječiš me. Dok ne dočujem,
Da svršeno je, radovat se ne ću,
Ma kakvu jošte drugu našo sreću.

(Odlazi.)

ČETVRTI PRIZOR

Ravnica blizu neke luke u Danskoj.

(Ulazi kraljević Fortinbras s vojskom u maršu.)

Fortinbras. Do kralja danskog sada pođite
I pozdrav'te ga lijepo, kapetane,
I recite, da tu je Fortinbras
I da ga moli, neka dopusti
Po obećanju prolaz slobodan
Kroz svoju zemlju vojsci njegovoj.
Al ako hoće veličanstvo što god
Govorit s nama, znate, gdje je mjesto
Za sastanak i mi ćemo mu tamo
U lice svoju čast iskazati -
To recite mu.

Kapetan. Hoću gospodaru.

(Kapetan krene u jednom pravcu.)

Fortinbras (vojnici). Vi lagano produžite svoj put.

(Fortinbras i vojnici nastavljaju svoj put u drugom pravcu; kapetan se sastane s Hamletom, Rosencrantzom, Guildensternom i stražom, koji dolaze na svom putu prema luci.)

Hamlet. Gospodine, odakle te su čete?

Kapetan. Iz Norveške, gospodine.

Hamlet. A kuda

To idu sada, molim vas?

Kapetan. Na Poljsku.

Hamlet. A tko je vođa njihov?

Kapetan. Fortinbras,
Sinovac starog kralja norveškog.

Hamlet. A idete li protiv cijele Poljske
Il protiv jednog mjesta graničnog?

Kapetan. Po istini i pravo da vam kažem,
Mi idemo da osvojimo mali
Komadić zemlje, koji sam po sebi
Ne vrijedi ništa - osim imena -
I ja ga ne bih uzeo u zakup
Ni za pet ciglih dukata i ne bi
Obilniji dobitak donio
Ni norveškom ni poljačkomu kralju
Da nekome se u svojinu proda.

Hamlet. E, onda ga Poljaci ne će braniti?

Kapetan. O, već su tamo čete njihove.

Hamlet. Dv'je hiljade momaka ne mogu
Sa dvaest tisuć' zlatnih dukata
Dokončat borbom tričavu tu stvar.
To čir je prevelikog obilja⁹⁶
I mira, koji prepukne iznutra,
A spolja ničim ne pokazuje,
Od čega čovjek gine. - Smjerno hvalim
Gospodine.

Kapetan. A vas nek prati bog.

(Odlazi.)

Rosencrantz. A ne bismo li pošli, kraljeviću?

Hamlet. Za časak. Malo naprijed pođite.

(Odlaze svi osim Hamleta.)

Sve prilike me, gle, optužuju
I potiču mi tromu osvetu!
O - što je čovjek, ako mu je glavni
Života cilj i blago najveće
Da spava i da jede? Samo stoka
I ništa drugo. Onaj, što nas je
S tolikom uma snagom stvorio

⁹⁶ Misao je sasvim jasna: Od prevelikog obilja i mira dolazi do stagnacije i nezdravih "unutrašnjih sekrecija", koje dovode do rata. Bogdanoviću ovo mjesto "nije posve razumljivo, jer je jamačno sačuvano u okrnjenom ili iskvarenom obliku"; ali to ne stoji. (Torbarina)

Te unatrag i naprijed vidimo
Zacijelo nije tu vrsnoću nam
I taj božanski um dodijelio,
Da u nama bez svrhe pljesnivi.
Je l' sve to tek živinski zaborav
Il kukavičko neko obaziranje
Što odveć podrobno na ishod misli?
- A miso ako razglobimo tu,
Tek jedan dio pameti je u njoj,
A tri su dijela kukavičluka.
Ja ne znam, zašto živim još da kažem:
"To treba da se uradi" - gdje imam
I razloga i volje, sredstava i snage,
Da to izvedem. Mene primjeri
Opipljivi ko zemlja potiču.
Svjedoči silna vojska ta i skupa,
Što kraljević je vodi blag i nježan,
Častoljubljem božanskim nadahnut
I ishodu nevidljivom se ruga,
Te izlaže sudbini jezivoj
I smrti sve što smrtno je na njemu
I ranjivo - za ljusku jajinju!
Uistinu bit velik ne znači
Bez velikog se dizat razloga,
Već držati, da vrijedno se je borit
Za slamku, ako čast je na kocki.
Pa što sam onda ja, gdje otac mi je
Ubijen, majka mi osramočena,
I gdje me krv i razum potiče,
A ipak puštam sve u drijemežu
I gledam tu na svoju porugu,
Gdje tisućama ljudi prijeti smrt,
Što tek za hir i slavu tričavu
Put groba idu ko u postelju
I bore se za sitan dijelak zemlje,
Na kojemu ni stati ne može
Toliki broj, što za njegov vojuje;
Gdje nema mjesta dovoljno ni groba,
Da svi se mrtvi pod njim sakriju.
Nek misli su mi odsad krvi žedne,
Il inače da nisu ništa vrijedne!

(Odlazi.)

Razmak od nekoliko tjedana.

PETI PRIZOR

Helsingör. Soba u dvorcu.

(Kraljica s dvorskim gospođama, Horacije i jedan plemić.)

Kraljica. Ne, ne ću s njom govoriti.

Plemić. Sva smućena je i nestrpljiva
I treba žaliti njezin jad.

Kraljica. Što hoće?

Plemić. O ocu mnogo govori i veli,
Da čuje kako svijet je himbe pun
I uzdiše i u prsi se bije
I svaku slamku gnjevno udara,
A riječi su joj vrlo nejasne
I samo pola smisla imaju,
Te njezin govor ništa ne znači. -
Al zamušenost njegova na razna
Nagađanja slušača navodi,
Te njene riječi po svom mišljenju
Prekrajaju - jer takvim kretnjama
I pokretima prati svoje riječi,
Te zaista se može slutiti -
Doduše ništa sasvim pouzdano,
Al ipak neka teška nevolja.

Horacije. Govoriti bi dobro bilo s njom,
Jer ona može uliti kobne misli
U duše, koje snuju zlo.

Kraljica. Nek uđe!

(Plemić odlazi.)

(Za se.) Mom bolnom srcu - prirodno je to -
Sitnica svaka znači teško zlo,
A grijeh je sumnjiv nespretno i lud,
Da, krijući se, otkriva se svud!

(Vraća se plemić s Ofelijom; ona je bezumna; u ruci drži lutnju, a kosa joj pada na ramena.)

Ofelija. A gdje je lijepo veličanstvo Danske?

Kraljica. Što je, Ofelija?

Ofelija (pjeva). Kako tvog ću dragog ja
Da prepoznam sad?

Štap i kostrijet nosi on,
Pokornik je mlad.

Kraljica. Što znači vaša pjesma, gospođice?

Ofelija. Što velite? Ne - molim, slušajte.

(Pjeva.)

On je gospo, mrtav sad,
On je mrtav, znam -
Čelo glave zelen bus,
A do nogu kam.
O, ho!

Kraljica. Ali, Ofelija -

Ofelija. Molim, čujte.

(Pjeva.)

Pokrov bijel mu kao snijeg -

(Ulazi kralj.)

Kraljica. O jao, gledaj, mužu!

Ofelija (pjeva). Cvijećem obasut,
Kiša suza prati njegov
Na taj vječni put.

Kralj. Kako vam je lijepa gospođice?

Ofelija. Dobro, bog vam naplatio! Vele da je sova bila pekareva kći.⁹⁷ Gospodaru, mi znamo, što jesmo, ali ne znamo, što možemo biti. Bog vam blagoslovio jelo!

Kralj. Mašta o ocu.

Ofelija. Molim vas, ne govorimo o tom, ali ako vas tkogod zapita, što znači recite:

(Pjeva.)

Da, sutra j' Sveti Valentin⁹⁸ -
U rane zore sat,
Na prozor tvoj ću doći ja
I ljubav svu ti dat.

⁹⁷ Aluzija na narodnu pripovijetku iz grofovije Gloucester: Isus moli kruha kod nekog pekara; pekareva kći mu škrto udijeli, a Isus je nato pretvori u sovu (F. Douce 1887). Ofelija želi reći: Ja sam se preobrazila, ali ne u sovu kao pekareva kći.

⁹⁸ Aluzija na običaj da se prva djevojka, koju momak ugleda u zoru toga dana (14. II), smatra njegovom dragom (Halliwell).

William Shakespeare: Hamlet

A kad je djevu pustio
Od sebe momak mlad,
Njen djevičanski bješe cvijet
Uvenuto već tad.

Kralj. Mila Ofelijo!

Ofelija. Zaista, bez zakletve, završit ću.

(Pjeva.)

O mladi momci, svakog vas
Nek bude stid i sram.
Jer svak će to u zgodan čas
Učinit isto, znam.
Ona mu reče:
U zagrljaju reko si:
"Ja muž ću biti tvoj!"
On joj odgovara:
I bio bih, da nisi ti
U krevet pala moj.

Kralj. Otkad je takva?

Ofelija. Nadam se da će sve biti dobro. Moramo biti strpljivi, ali ja mogu samo plakati, kad pomislim, da su ga položili u hladnu zemlju. Moj brat mora to da dozna i ja vam hvalim na vašem dobrom nauku. - Moja kola amo! - Laku noć, gospođe, laku noć. Drage gospođe, laku noć, laku noć.

(Odlazi.)

Kralj. Potecite i stražite je dobro!

(Odlaze za njom Horacije i plemić.)

O to je otrov ljute nevolje,
Iz očeve što smrti izvire.
Gertruda, o Gertruda,
Kad jadi nadodu, ne dolaze
Ko usamljene predstraže, već grnu
U četama. Njoj ubili su oca
A onda je i sin tvoj otišao,
Što začetnik je sam siloviti
Svog pravednog progonstva. Narod je
Sav smućen i tajnovit, opasan
U svojoj misli i u šaptanju
O smrti našeg dobrog Polonija -
I nismo zrelo mi postupali,
Što potajno smo njega ukopali, -

A Ofelija bijedna sebe je
Izgubila i zdravi razum svoj,
Bez kojega smo samo kipovi
Ili puke zvijeri. Napokon, a to je
Od svega jošte najgore - njen brat
Iz Francuske se krišom vratio
I mračnom sumnjom sav je obuzet,
A imat će i dosta doušnika,
Da okuže mu uši otrovnim
Naklapanjem o smrti očevoj.
A kako nema stvarnih dokaza,
U nuždi ne će plašiti se oni,
Pa dizat će i na nas optužbe
Od uha k uhu. O Gertruda draga,
Ko top pun sačme to me pogađa
Na mnoga mjesta, zadajući mi smrt
Bez potrebe.

(Buka napolju.)

Kraljica. Ah, kakva buka?

Kralj (zove).

Straža!

(Ulazi glasnik.)

Gdje Švicari su moji?⁹⁹ Neka stanu
Na vrata! Što je?

Glasnik. Izbavite se,
O gospodaru! Kad se prelije
Okean silni preko obale
Ne guta nizi bješnjom hitnjom nego
Što mladi Laert četom buntovnom
Poplavljuje sad vaše službenike.
Vladarem već ga zove gomila
I kao da je svijet tek nastao,
Starina sva je ko zaboravljena,
A običaji stari nepoznati,
Što svaku riječ utvrđuju i brane -
Te viču: "Izbor! Laert budi kralj!"
A kape, ruke, jezici im lete
Do oblaka u odobravanju -
"Nek Laert bude kralj, da, Laert kralj!"

⁹⁹ Tj. gdje je moja tjelesna straža. Švicarci su od davnine bili poznati kao vojnici plaćenici. Još su i danas papina tjelesna straža.

William Shakespeare: Hamlet

(Buka napolju sve jača.)

Kraljica. Na nepravome tragu oštro laju!

Zastranili ste, gadni danski psi!

Kralj. Razvalili su vrata.

(Laert oružan provali u sobu, iza njega Danci.)

Laert. Gdje je kralj taj?

Vi ostanite, molim, napolju!

Danci. Ne - i mi ćemo s vama!

Laert. Molim vas,

Dopustite mi, gospodo.

Danci. Pa dobro,

Pa dobro!

(Povlače se kroz vrata.)

Laert. Hvala. Čuvajte mi vrata! -

O podli kralju, daj mi moga oca!

Kraljica. Polagano, moj dragi Laerte!

Laert. O, svaka kap polagane mi krvi
Kopilanom proglasila bi mene
I nazvala mi oca rogonjom,
A vjernu mater mi baš između
Neokaljanih, čistih obrva
Obilježila žigom bludnice!

(Primiče im se; kraljica mu se ispriječi na put.)

Kralj. A što je razlog, Laerte, da tako
Gorostasna je tvoja pobuna? -
O pusti ga i ne plaši se za nas,
Gertruda, jer božanstvo štiti kralja,
Te izdaja tek škilji na svoj plijen
Iz prikrajka i malo uradi
Od onog, što je njena namjera.
A što si tako bijesan, Laerte?
O kazuj mi - Gertruda, ostavi ga -
Govori, sinko.

Laert. Gdje je otac moj?

Kralj. Pa - mrtav.

Kraljica. Ali ne po njemu.

Kralj. Neka
Do mile volje on ispituje.

Laert. Al kako umrije? Ja se ne dam varat.
U pako vjernost i do crnog đavla
Sve prisege, a savjest i vrlina
U ponor najdublji! Ja prkosim
Prokletstvu vječnom. Dotle dotjerah,
Da prezirem i ovaj svijet i onaj
I ni za što već ne marim - tek želim
Osvetit ljuto oca svojega.

Kralj. A tko je, što vas u tom ustavlja?

Laert. Ni čitav svijet, već samo moja volja.
A što se tiče mojih sredstava,
Sa štednjom ću se njima služiti
I s malim ću daleko doći.

Kralj. Dragi
Moj Laerte, kad pouzdano vi
Želite doznat, kako umro je
Vaš dragi otac - je li zapisano
U knjizi vaše osvete, da jednim
Oborit ćete mahom prijatelja
I dušmanina, nekriva i kriva?

Laert. Ne, dušmanina samo njegov.

Kralj. A hoćete li onda znati, tko je?

Laert. Ovako ja ću raširenih ruku
Sve prijatelje primit njegove,
Ko pelikan, što život žrtvuje,
Napojit ću ih krvlju svojom.

Kralj. Ej -
Sad govorite kao dobar sin
I pravi plemić. Da sam nekriv ja
Umorstvu vašeg oca, to će vam
S jasnoćom takvom prodrijet u dušu
Ko zrake sunca u oko.

Danci (napolju). Nek uđe!
Nek uđe! Pustite je!

Laert. Što je to?
I kakva je to buka napolju?

(Vraća se Ofelija sa cvijećem u rukama.)

O žarka žego, mozak mi isuši,
A suze, slane sedmerostruko,
Ispalite mi vid u očima! -

Naplatit ja ću tvoje ludilo,
Nebesa mi, po takovoj težini
Da naša zdjela vagu prevrne.
O majska ružo, mila djevice,
O sestro blaga, nježna Ofelija!
O bože! Zar je smrtan djevojački
Um kao život stara čovjeka?
Sinovlja ljubav nježna je toliko
Da pošalje za onim, koga ljubi,
Dragocjen neki dio same sebe.¹⁰⁰

Ofelija (pjeva). Na golom odru njega nose -
Hej, nina, ninani, nena,
A gorke suze grob mu rose.
Zbogom, golube moj!

Laert. Da imaš pamet i nastojiš
Na osvetu nas nagovoriti,
Toliko ne bi ganuti nas mogla.

Ofelija. Morate pjevati: "Dolje, dolje", ako mislite da je pao. Ah, kako taj pripjev dobro pristaje!¹⁰¹ Nevjerni je upravitelj ukrao kćer svome gospodaru.¹⁰²

Laert. To ništa jeste više nego nešto!

Ofelija. Evo ružmarin, to je za spomen - molim vas, ljubavi moja, spomenite se. A ovo su maćuhice - to je za misli.¹⁰³

Laert. To nauk je u mahnitosti - misli
I spomen - kako se to dobro slaže.

Ofelija (kralju). Evo za vas kopra i kandilke. (Kraljici.) Evo za vas rutvice, a i za mene malo; mogle bismo je nazvati travom nedjeljne milosti - O, vi morate iz drugih razloga nositi svoju rutvicu. Ovo je krasuljak - dala bih vam ljubica, ali su sve pove-nule, kad mi je umro otac. Vele, da je dobro svršio.

(Pjeva.)

Jer dragan moj je sva mi slast.

Laert. O, - jad i tugu, bol i pako sam -
Sve u milinu ona pretvara.

¹⁰⁰ U ovom slučaju Ofelija je za mrtvim Polonijem poslala najdragocjeniji dio sebe: svoj um.

¹⁰¹ Pripjev je "Dolje, dolje", a dobro pristaje Polonijevu stanju.

¹⁰² Očito aluzija na neku priču ili baladu, ali nitko joj nije našao izvora.

¹⁰³ Svaki cvijet ima svoje značenje, i Ofelija ga daje onomu, kome najbolje pristaje. Ružmarin, koji se nosi na vjenčanjima i sprovodima, daje Laertu; za sebe drži maćuhice, koje znače misli (pansy, pensée), osobito ljubavne misli. Kopar (laskanje) i kandilku (simbol rogonje) daje kralju. Rutvicu, kao simbol tuđe, čuva za sebe, a kraljici, koja je mora nositi "iz drugih razloga", daje ju kao simbol pokajanja. Krasuljak (pretvaranje) čuva za sebe kao opomenu. Ljubica (vjernost) ne može dati nikome, jer ih više nema.

Ofelija (pjeva). Zar vratit se ne će on?

Zar vratit se ne će on?

Ne, mrtav je već,

U grob pođi leć',

Ah, vratit se ne će on.

Gle brada mu kao snijeg,

A kosa mu kao lan -

Ne, mrtav je sad

I zalud nam jad -

O blažen mu bio san.

I svim kršćanskim dušama, zato se molim Bogu. - Bog bio s vama!

(Odlazi.)

Laert. O vidiš li to, bože?

Kralj. Ja moram s vašim jadom, Laerte,

Govoriti i to mi ne smijete

Odreći pravo. Sada pođite,

Izaberite od svojih prijatelja

Po svojoj volji ponajmudrije,

A oni onda neka slušaju

I neka sude nama dvojici.

Pa ako nađu da smo ili glavom

Il izdaleka u to upleteni,

I svoje ćemo dati kraljevstvo

I krunu svoju, život svoj i sve,

Što nazivljemo svojim, da se vi

Zadovoljite. Ali ako nismo,

Umirite se i pritrpite,

A onda ćemo složno raditi,

Da vašoj duši damo zadovoljstvo.

Laert. Pa dobro. Način smrti njegove,

Tajnovit pogreb i što nema grba

Ni mača iznad kosti njegovih¹⁰⁴

Ni spomenika - što je ukopan

Bez svečanog i sjajnog obreda,

To više, da se kanda od neba

Do zemlje čuje - i ja moram to

Istražiti.

Kralj. I hoćete - a onda,

Kad saznate, gdje krivac jeste pravi,

Tek njemu ćete raditi o glavi.

A sada hajdmo, molim vas.

¹⁰⁴ Kad bi kakav odličnik bio pokopan u crkvi, iznad njegova groba objesili bi njegov šljem, mač i grb.

(Odlaze.)

ŠESTI PRIZOR

Pozornica ista.

(Ulaze Horacije i pratnja.)

Horacije. Tko hoće to da sa mnom govori?

PlemiĆ. Mornari, gospodine; vele, da imaju pisma za vas.

Horacije. Neka uđu.

(Jedan od prijatelja odlazi.)

(Za se.) Ja ne znam, s kojeg kraja svijeta bi
Taj pozdrav bio, osim Hamletov.

(Pratilac uvede mornare.)

Prvi mornar. Pomoz bog, gospodine.

Horacije. I tebi pomogao.

Prvi mornar. Hoće, gospodine, ako mu se sviđi. Evo pisma za vas, gospodine - šalje vam ga poslanik što je imao da ide u Englesku - ako vam je ime Horacije, kako mi rekoše.

Horacije (okrene se u stranu i čita.) "Horacije, kad ovo pročitaš, gledaj, da ovi ljudi dođu do kralja; oni imaju pisma za nj. - Još nismo bili ni dva dana na moru, kad se dade za nama u potjeru neki gusarski brod, koji je bio ratnički opremljen. Naša su jedra bila odveć polagana, pa nam nije bilo druge, nego da se junački borimo. U okršaju skočio sam ja na njihov brod, ali u isti se čas oni nekako otkinuše od naše lađe i tako sam ja jedini pao u njihovo sužanjstvo. Postupali su sa mnom kao milostivi lupeži, ali su znali, što rade - i tu im ljubav moram naplatiti. Gledaj, da kralj dobi pismo koje mu šaljem, i dođi k meni - tako brzo, kao što bi bježao od smrti. Imam, da ti kažem na uho nešto, od čega ćeš onijemiti, a ipak su mi riječi odveć slabe za težinu same stvari. Ovi će te dobri ljudi k meni dovesti. Rosencrantz i Guildenstern jedre u Englesku. O njima ti imam mnogo da pričam.

Onaj za koga znaš da je Tvoj
HAMLET."

Sad hajdmo, da vas onamo povedem,
Gdje pismo ćete predati, i to
Što brže, da me možete odvesti
Do onoga, što s njim vas amo šalje.

(Odlaze.)

SEDMI PRIZOR

Pozornica ista.

(Vrate se kralj i Laert.)

Kralj. Sad morate po duši s mene svu
Krivicu skinut i ko prijatelja
U svoje srce mene primiti -
Jer vještih uhom čuli ste; da onaj,
Što dičnog vam je oca ubio
I meni je o glavi radio.

Laert. Da, to je jasno - al mi recite,
Zbog čega niste protiv djela tih
Postupali, toliko opakih
I takvih, da zaslužila su smrt,
A snažno vas je poticala mudrost
I briga za vaš mir i drugo sve.

Kralj. Dva posebna su tome razloga,
Što vama će se možda slabi činit,
Al za me su valjani. Kraljici
I materi mu sav je život skoro
U pogledima njegovim, a ja sam
- Pa bila to vrlina il prokletstvo -
Toliko za nju privezan životom
I dušom svom, te ko što zvijezda se
U svome samo krugu okreće,
Baš tako ja tek po njoj živjet mogu.
A drugi razlog, zašto nisam smio
Postupati pred sudom javnosti,
Jest prevelika ljubav svjetine,
Što osjeća je prema Hamletu,
Te sve bi ona grijeha njegove

Utopila u svojoj ljubavi;
I ko što voda drvo promeće
U kamenje,¹⁰⁵ u odličja bi tako
I lisičine oni njegove
Pretvorili¹⁰⁶ - a moje strelice,
Što odviše su slabo građene
Za tako ljuti vjetar, vratile bi
U moj se luk i ne bi zgodile
Svoj cilj.

Laert. I tako plemenitog oca
Izgubih ja, a sestra mi je pala
U očaj ljuti. Ako hvalit je
Unazad mogu,¹⁰⁷ njena je vrlina
Na vrhu našeg vijeka stajala,
Da javlja svijetu njeno savršenstvo. -
Al još će doći moja osveta!

Kralj. To ne smije razbijati vam sne
I ne mislite, da smo tako trome
I teške građe pa da puštamo,
Da za bradu nas poteže opasnost,
I mislimo da to je zabava.
Još više ćete čuti zamalo.
Ja ljubljah vašeg oca, a i sebe
Mi ljubimo - i to će, nadam se,
Naučit vas, da shvatite -

(Ulazi glasnik s pismima.)

Što nosiš?

Glasnik. Od Hamleta dva pisma, gospodaru,
Za kraljicu i za vas, veličanstvo!

Kralj. Od Hamleta? A tko je donio ih?

Glasnik. Mornari, vele, gospodaru. Ja ih
Sam ne vidjeh, jer primio sam pisma
Od Klaudija,¹⁰⁸ a on je dobio ih
Od onog, koji ih je donio.

¹⁰⁵ Shakespeare misli na neke izvore u Engleskoj (npr. Knaresborough u Yorkshireu) s visokim sadržajem vapnenih soli. Tamo ljudi postavljaju pod vodu, koja prokapljuje, razne drvene predmete, koji se u razmjerno kratko vrijeme oblože kamenom naslagom.

¹⁰⁶ Tj. svjetina bi smatrala njegove lisičine (da smo ga dali zatvoriti) kao čast za njega (J. Dover Wilson).

¹⁰⁷ Ako mogu hvaliti nju, kakva je nekad bila.

¹⁰⁸ Čudnovato, da je Shakespeare izabrao ime skoro identično s kraljevim (Claudius i Claudio). U prijevodu su oba imena nužno posve identična.

Kralj. I vi ih čujte, Laerte. - Otidil!

(Glasnik ode; kralj čita.)

"Veliki i moćni kralju! Treba da znate, da sam gol izbačen na obalu vaše kraljevine. Sutra ću zamoliti za dopuštenje, da smijem stupiti pred vaše kraljevsko lice, a onda ću vas najprije zamoliti, da vam ispričam, kako se dogodilo, te sam se tako iznenada i - što je još više - tako čudno vratio.

HAMLET".

Što ima to da znači? Zar su se
Svi vratili? Il to je neka varka,
A nije zbilja?

Laert. Zna li tu ruku?

Kralj. Da, Hamletovo je to pismo. "Gol!",
A u dodatku ovdje veli: "Sam!"
O recite mi, što da radimo?

Laert. Zbunilo me svega, gospodaru -
Al neka dođe. To je melem blag
Mom bolnom srcu, da ću u brk mu
Doviknut: To si ti uradio!

Kralj. E, ako li je tako, Laerte -
Al kako bi to moglo biti tako?
A opet, što bi drugo moglo biti?¹⁰⁹ -
Da l' hoćete, da ja vam budem vodič?

Laert. Da, gospodaru, al me ne smijete
U krilo mira vodit.

Kralj. U krilo
Tvog mira. Ako se sad vratio,
I ako mu je omrznuo put
Te ne će da se više daje na nj
Navesti ću ga ja na takav čin,
Od kojega on mora propasti,
A ne će niti vjetrić prikora
Zadunuti zbog smrti njegove -
I majka će mu sama našu spletku
Ispričati i slučajem je nazvat.

Laert. Da, gospodaru, hoću - vodite me!
I najvolim, da udesite tako,
Da ja sam budem vaše oruđe.

Kralj. I bit će tako. Otkad odoste,
Govorilo se mnogo o vama

¹⁰⁹ Ako se zbilja vratio... Ali kako se mogao vratiti, kad smo ga tako sigurno otpremili... A ipak, tu je njegovo pismo, dakle mora da se vratio.

- Pred Hamletom - o nekoj vam vrsnoći,
U kojoj, kako kažu, sjajete.
Sve druge vam vrline zajedno
Ne mogoše toliko zavisti
Probudit u njem' ko ta jedina,
A najniža po mome mišljenju
U vrijednosti.

Laert. A kakva to je, kralju,
Vrlina?

Kralj. Trak na kapi mladosti,
Al potreban je on, jer mladosti
Ne dolikuje manje lagano
I nemarno odijelo, što ga nosi,
No staroj dobi samur, tamno ruho,
Ozbiljnost što ga zahtijeva i briga
Za zdravlje. Dva su mjeseca što bješe
Tu neki plemić iz Normandije -
To sâm sam vidio i poznajem
Francuze, jer sam vojevao s njima,
I svi su oni vješti konjanici,
Al taj je junak baš čarovit,
Jer upravo se srastao sa sedlom
I konja svoga takva na čudesa
Navodio, ko jedno da su tijelo
I ko da gotovo je iste ćudi
S tom ponosnom životinjom. I on je
Toliko moje očekivanje
Nadmašio, te ja - izmišljajući
Majstorije i kretnje - mnogo sam
Zaostao za onim, što je on
Uradio.

Laert. Normandijac je bio?

Kralj. Normandijac.

Laert. Života mi - Lamord!¹¹⁰

Kralj. Baš on.

Laert. Da, znam ga, on je pravi biser
I alem kamen cijelog naroda.

Kralj. Vrsnoću vašu on je priznao
I tako je opisao vještinu
I spretnost vašu svu u oružju,
A ponajviše u rapirima,
Te kliknuo je: "Kakav divan prizor,
Da ogleda se s borcem njemu ravnim!"

¹¹⁰ Vjerojatno aluzija na neko određeno lice. U vezi s tim C. E. Browne spominje ime Pietra Monte, instruktora u jahanju na dvoru francuskog kralja Luja VII.

I kleo se, da borci njihovi
Ni napadati nisu umjeli
Ni branit se, već bili su ko slijepi,
Kad s vama su se gdje sukobili,
I taj je opis takvom zavišću
Svu Hamletovu dušu otrovao,
Te nije ništa drugo želio,
No da se vi što brže vratite
I da se s njime pobijete. Eto,
Odatle -

Laert. Što odatle, gospodaru?

Kralj. Je l' otac bio drag vam, Laerte?
Il tek ste kao neka slika bola -
Lik bez srca?

Laert. Što pitate me to?

Kralj. Ja ne mislim, da niste ljubili
Svog oca, nego znam, da ljubav je
Za vrijeme vezana, a život mi
Dokazuje da vrijeme gasi žar
I vatru njenu. Ima neki gar
Il fitilj u plamenu ljubavi,
Što hoće da ga oslabi, i ništa
Na svijetu nema uvijek istu snagu,
Jer kad se snaga odviše razbuja,
Od rođenoga gine obilja.
Što hoćemo uradit, valjalo bi
Uradit smjesta, čim i hoćemo,
Jer naše htijenje mijenja se i slabi
I odgađa toliko, koliko je
I prilika i jezika i ruku,
I onda riječi "valjalo bi" jesu
Ko dubok uzdah, koji blažeć zlijedi.
Al sad u živac čira. Hamlet je
Na povratku - što mislite uradit
Valjanim da se sinom pokažete
Svog oca, više djelom nego riječju?

Laert. U crkvi ću mu grkljan prerezati!

Kralj. Da - nigdje ne sm'je biti granica
Za osvetu! Al ako, Laerte,
To hoćete učinit, ostajte
U svojoj sobi.¹¹¹ Kad se Hamlet vrati,
Nek dozna, da ste tu, a mi ćemo
Podbosti one, što imadu vašu

¹¹¹ Kralj nikako ne želi, da se Laert sada sastane s Hamletom, jer se boji da bi među njima moglo doći do izmirenja.

Vrsnoću slaviti, neka dvostruku
Na onu hvalu stave pozlatu,
Što Francuz ju je vama priznao.
A onda ćemo skupa svesti vas
I na vaše se glave okladiti.
Toliko on je plemenit, bezazlen
I slobodan od sviju spleta,
Te ne će niti ogledat rapire
I lako ćete ili s nešto varke
Odabrat mač nezatupljen i vješto
Ubosti ga te za svog oca mu
Naplatiti.

Laert. I zato svoj ću mač
Omastiti. Od nekoga vračara
Toliko smrtnu mast sam kupio,
Da treba samo nož zamočiti u nju,
I gdje god on zasiječe do krvi
Na svijetu nema melema od sviju
Na mjesečini trava nabranih,
Da izbavi od prijeke smrti onog,
Tko samo se ogrebe nožem tim.
Svoj rt ću tim dotaći otrovom,
Pa neka ga tek malčko okrzne,
Već može umrijet.

Kralj. Razmišljajmo još,
Odvagnimo i zgodan čas i sredstva,
Da uzmognemo dobro svoju igru
Dovršiti. Jer ako promašimo
I ako li bi naša namjera
Provirila kroz glumu rđavu,
To bolje je, da i ne počinjemo.
I zato treba naša osnova
Da ima neku potporu i pomoć,
Pa ako nam se ovo izjalovi,
Da u nje traži zaklon. Stanite -
Da vidim! - Znam već. Na vještinu vašu
Učinit ćemo okladu, pa kada
Ožednite u borbi ugrijani
- A zato treba žestok boj da bude -
I kada on zaželi piti, ja ću
Već imat pehar, za tu svrhu spremljen,
Pa ako iz njega samo srkne on,
Izvršit će se naša osnova,
I ako vaš ga mine udarac
Smrtonosni. - Al kakva to je buka?

(Ulazi kraljica u suzama.)

William Shakespeare: Hamlet

Al uzalud, jer takva nam je ćud
I priroda se drži navike
Te ne mari, što stid prigovara.
Al kada mine to, izaći će
Iz mene žena.¹¹³ - Zbogom, gospodaru.
Ja imam riječi vatrenih, što hoće
Da planu, al ih ova ludost gasi.

(Odlazi.)

Kralj. Gertruda, hajdmo. Mnogo ja se mućim,
Da njegov bijes utišam. Bojim se,
Da to će ga podjarit iznova -
Pa zato hajdmo za njim!

(Odlaze.)

¹¹³ Kad te suze prestanu teći, riješit ću se slabih ženskih osobina.

PETI ČIN

PRVI PRIZOR

Groblje s novo iskopanim grobom; čempresi i vrata u ogradi.

(Ulaze dva grobara s lopatama i motikama; spremaju se da počnu kopati.)

Prvi grobar. Reci mi, pripada li kršćanski pogreb ženi, koja sama od svoje volje potraži vječno blaženstvo?

Drugi grobar. Vjere mi, pripada; zato joj brzo iskopaj grob. Mrtvozornik ju je pretražio pa je pronašao, da se ima kršćanski pokopati.

Prvi grobar. Kako bi to moglo biti - osim ako se utopila u obrani?

Drugi grobar. E, tako je pronađeno.

Prvi grobar. Mora da je bilo "se offendendo"¹¹⁴ - inače ne može da bude. Jer evo u čemu je stvar. Ako se ja utopim hotimice, to dokazuje neku radnju, a svaka radnja ima tri člana, naime: da radiš, da činiš i da djeluješ - ergo,¹¹⁵ ona se utopila hotimice.

Drugi grobar. E, ali čuj, kume kopaču -

Prvi grobar. Dopusti. Tamo leži voda, dobro - a ovdje stoji čovjek, dobro. Ako čovjek pođe do one vode pa se utopi, onda on - hoćeš, ne ćeš - ide. Pazi! Ali ako voda dođe k njemu da ga utopi, onda se on ne utapa sam - ergo, onaj, koji nije sam kriv svojoj smrti, ne uskraćuje sam sebi život.

Drugi grobar. A je li to zakon?

Prvi grobar. Bora mi jest - mrtvozornički zakon.

Drugi grobar. Hoćeš li da čuješ pravu istinu? Da nije bila plemkinja, bila bi ukopana bez kršćanskog pogreba.

Prvi grobar. Pravo veliš - i vrlo je žalosno, što velika gospoda imaju na ovom svijetu više prava, da se utope ili objese, nego njihovi bližnji. - Dohvati mi lopatu. Nema stari-

¹¹⁴ "Se offendendo" značilo bi "zlijedeći sebe", ali grobar dakako misli "se defendendo" tj. "u (samo) obrani", što bi opravdalo ubojstvo, ali ne i samoubojstvo.

¹¹⁵ Latinski: dakle. U originalu iskvareno u "argal".

jih plemića od vrtlara, kopača i grobara - oni nastavljaju Adamov zanat. (Silazi u otvoren grob.)

Drugi grobar. Zar je on bio plemić?

Prvi grobar. Pa da - i prvi je nosio oružje.

Drugi grobar. Pa nije ga ni imao.

Prvi grobar. Što? Zar si ti neznabožac? Kako to tumačiš Sveto pismo? Sveto pismo veli: "Adam je kopao" - a zar je mogao kopati bez oruđa? Nešto ću te drugo zapitati. Ako mi ne odgovoriš kako treba, priznaj da si -

Drugi grobar. Pitaj!

Prvi grobar. Tko gradi tvrđe od zidara, graditelja brodova i tesara?

Drugi grobar. Onaj, što gradi vješala, jer ta gradnja nadživi i tisuće stanovnika.

Prvi grobar. Vjere mi, tvoja mi se domišljatost vrlo sviđa. Vješala - to je dobro, ali kako je dobro? Dobro je za one, koji čine zlo - a ti eto činiš zlo, kad veliš, da su vješala tvrđe sagrađena od crkve - ergo, vješala bi mogla biti dobra za tebe. Još jednom, hajde!

Drugi grobar. Tko gradi tvrđe od zidara, graditelja brodova i tesara?

Prvi grobar. Da, reci mi to, pa ću te za danas otpustiti.

Drugi grobar. Bome, sad znam.

Prvi grobar. Dakle?

Drugi grobar. Mise mi, ne znam.

Prvi grobar. Ne muči time više glavu, jer glupo magare ne će ubrzati korak, ako ga i tučeš, a kad te opet netko to isto zapita, reci: "grobar" - jer kuće, koje on sagrađi traju do sudnjega dana. Idi, pođi Yaughanu¹¹⁶ i donesi mi nešto da okvasim grlo.

(Odlazi drugi grobar.)

(Hamlet u mornarskom odijelu i Horacije pojave se na ulazu u groblje. Prvi grobar kopa i pjeva.)

Dok bijah mladić, ljubljah ja¹¹⁷ -
To sva mi bila slast
I razbibriga moja sva,
Užitak sav i last.

Hamlet. Zar taj čovjek zaboravlja, kakav posao radi - kad pjeva kopajući grob?

Horacije. Od navike je sav nekako otupio i otvrdnuo u tom poslu.

Hamlet. Da, tako je - ruka, koja malo radi, ima nježniji osjećaj.

¹¹⁶ Yaughan, Yohan ili Johan je danski oblik engleskog John, a neki "gluhi John" je držao krčmu blizu kazališta "Globe".

¹¹⁷ Grobar u iskvarenom obliku pjeva tri kitice jedne pjesme iz suvremenog "Kanconijera", koji se spominje u "Veselim ženama windsorskim"

Prvi grobar (pjeva).

Al brzo minu mladi vijek
I minu slast i raj,
Te starosti me udes prijek
U pusti baci kraj.

(Izbaci jednu lubanju.)

Hamlet. Ta je lubanja nekad imala jezik i mogla pjevati. Kako ju je taj nitkov tresnuo o zemlju, kao da je čeljust Kainova,¹¹⁸ kojom je počinio prvo umorstvo! Možda je to bila glava nekog lukavog političara, nekog čovjeka, koji je htio i samog boga nadmudriti, - a sada je pao u šake tome magarcu - zar ne?

Horacije. Moglo bi biti, kraljeviću.

Hamlet. Ili nekog dvoranina, koji je umio reći:

"Dobro jutro, mili gospodaru! Kako si, dragi gospodaru?" Bio je to možda gospodin taj i taj, koji je hvalio konja gospodina toga i toga, ne bi li ga kako dobio na dar - zar ne?

Horacije. Da, kraljeviću.

Hamlet. Da, da - tako je, a sada služi gospodi crvima. Nema više labrda, a grobareva lopata lupa ga po tikvi. To ti je sjajna pretvorba - kad bismo bili tako mudri, da je vidimo! Zar su se te kosti samo zato s tolikim troškom othranile, da se sada njima loptaju? Moje me kosti bole kad na to pomislim.

Prvi grobar (pjeva).

Tak malo treba troškova,
Da naš se spremi gost -
Komadić zemlje, lopata,
I pokrov bijel je dost'.

(Izbaci još jednu lubanju.)

Hamlet. Evo još jedne. Zašto to ne bi mogla biti lubanja nekog pravnika? Gdje je sada njegovo mudrovanje, njegovo cjepidlačenje, gdje su njegovi pravni zamršaji, njegove doskočice i podvale? Zašto trpi, da ga taj neotesani klip odadire po tikvi svojom prljavom lopatom i ne će da mu zaprijeti tužbom zbog zlostave? (Uzima u ruke lubanju.) Hm - taj se čovjek u svoje vrijeme možda uvelike bavio kupovanjem zemljišta, te je bilo zadužnica, založnica, dvostrukih svjedočanstava, zakupa i pazakupa. Zar je taj mudrac samo zato mnogo zemalja nakupovao, da mu se na kraju mjesto mozga tolika zemlja u glavi nakupi? Zar mu njegovi svjedoci, pa ni dvostruki, ne će da posvjedoče više zemlje nego što mogu da pokriju dva primjerka jednoga od njegovih ugovora? Same isprave o prenosu njegovih zemalja

¹¹⁸ Skeat je upozorio, da je Kain, prema legendi koja se spominje u srednjovjekovnom spjevu "Cursor Mundi", ubio Abela magarećom čeljusnom kosti.

stale bi jedva u tu kutiju (kuca po lubanji) - pa zar sam vlasnik ne može imati više prostora - a?

Horacije. Ni mrve više, kraljeviću.

Hamlet. Ne pravi li se pergamenat od ovčje kože?

Horacije. Da, kraljeviću - i od teleće.

Hamlet. Ovce su i telad, koji u tom traže neko jamstvo. Govorit ću s tim čovjekom. (Hamlet i Horacije se primiču.) - Ej, kome ti to kopaš grob?

Prvi grobar. Sebi, gospodine - (pjeva)

Komadić zemlje, lopata,
I pokrov bijel je dost'.

Hamlet. Mislim, da ga doista sebi kopaš, jer u njemu ležiš i lažeš.¹¹⁹

Prvi grobar. Vi ležite izvan njega, gospodine, i zato nije vaš; što se mene tiče, ja u njemu ne ležim, a ipak je moj.

Hamlet. Ti u njemu lažeš, jer si u njemu, a kažeš da je tvoj. Grob je za mrtve, a ne za žive - dakle ti lažeš.

Prvi grobar. To je živa laž, gospodine, opet će od mene prijeći k vama.

Hamlet. Za kakva ga čovjeka kopaš?

Prvi grobar. Ni za kakva čovjeka, gospodine.

Hamlet. Za kakvu ženu, dakle?

Prvi grobar. Ni za kakvu, gospodine.

Hamlet. Pa koga će onda u njemu pokopati?

Prvi grobar. Bivšu ženu, gospodine. Ali pokoj njenoj duši - umrla je.

Hamlet. Kako je siguran i točan taj nitkov! Treba da paziš na svako slovo, jer ćeš inače poginuti od nesuglasice. Boga mi, Horacije, već tri godine opažam, da se svijet tako pogospodio, te seljak udara dvoranina nožnim palcem u petu¹²⁰ i zlijedi mu žulj. - Otkad si ti grobar?

Prvi grobar. Od svih dana u godini dao sam se na taj posao onog dana, kad je naš bivši kralj Hamlet svladao Fortinbrasa.

Hamlet. Koliko je otad vremena?

Prvi grobar. Zar vi to ne znate? Ta to znade svaka luda. Bilo je to baš onog dana, kad se rodio mladi Hamlet - onaj, što je sada lud, pa su ga poslali u Englesku.

Hamlet. Ah, gle! - A zašto su ga poslali u Englesku?

Prvi grobar. Pa zato što je bio lud. Tamo će se opet opametiti - ali ako se i ne opameti, tamo to nije važno.

Hamlet. Zašto?

¹¹⁹ Ova i stijedeća Hamletova replika, kao i dva grobarova odgovora njemu, vrte se oko igre riječima. Na engleskom "lie" znači i ležati i lagati. Pokušali smo reproducirati tu igru riječima. Bogdanović je ovaj pasus bio slobodno parafrazirao. (Torbarina)

¹²⁰ E. Dowden i J. Dover Wilson vide ovdje aluziju na zakon o siromasima iz god. 1597, kad je utvrđen princip oporezovanja bogatih u prilog olakšanja bijede siromaha. Datum se podudara ("već tri godine"). Dowden kaže: "Tada je procjena nadglednika ozlijedila kese, ako ne i žuljeve, potrebnijih dvorana".

Prvi grobar. Ne će se to na njemu ni primijetiti; tamo su ljudi ljudi kao i on.

Hamlet. A kako je poludio?

Prvi grobar. Vrlo čudno, kažu.

Hamlet. Kako "čudno"?

Prvi grobar. Pa tako, da je izgubio pamet.

Hamlet. Idi, molim te - gdje bi to bilo?

Prvi grobar. Gdje? Pa ovdje u Danskoj. Ja sam ovdje grobar još od mladih dana - već tri-deset godina.¹²¹

Hamlet. Kako dugo leži čovjek u zemlji dok ne istrune?

Prvi grobar. Bome, ako nije još za života truo - a u današnje vrijeme imamo mnogo mrtvih tjelesa, koja su tako bludom okužena, da se još prije raspadaju, nego legnu u zemlju - držat će neko osam do devet godina. Kožar će držati devet godina.

Hamlet. Zašto baš on duže nego drugi?

Prvi grobar. E, gospodine, njegov mu zanat tako ustroji kožu, da dugo odbija vodu - a voda vam vraški uništava mrcine. Evo vam lubanje. Ova je lubanja ležala u zemlji dvadeset i tri godine.

Hamlet. Čija je?

Prvi grobar. Nekog ludog vragolana - što mislite, čija?

Hamlet. Ne znam.

Prvi grobar. Izjela ga kuga, toga ludog ugursuza. Jednoć mi je izlio staklenku rajnskog vina na glavu. To je lubanja Yorickova,¹²² koji je bio kraljev lakrdijaš.

Hamlet. To?

Prvi grobar. Baš to.

Hamlet. Da vidim! (Uzme lubanju.) - Ah, ubogi Joriče! - Poznavao sam ga, Horacije - bio je to beskrajno šaljiv čovjek i prebujna je u njega bila mašta. Nosio me je tisuću puta na leđima, a sada - kako mi se gadi, kad se toga sjetim! Stučuje mi se! Ovdje su visjele usnice, koje sam poljubio, ne znam koliko puta. - Gdje su sada tvoje rugalice, gdje je tvoje skakutanje, gdje su tvoje pjesme - pa tvoje blistave šale, od kojih se često čitav stol grohotom smijao? Zar nema sada nijedne, da se naruga tvom vlastitom cerenju? Zar se sve srozalo? Pođi sad u sobu otmjenoj gospi pa joj reci, neka namaže lice i prst debelo, ipak će i ona postati ovakva. Natjeraj je time na smijeh. Molim te, Horacije, reci mi nešto.

Horacije. Što, kraljeviću?

Hamlet. Misiš li ti, da je i Aleksandar bio ovakav u zemlji?¹²³

Horacije. Upravo takav.

Hamlet. I da je ovako zaudarao? - Pu!

¹²¹ Time je točno utvrđena dob Hamleta na 30 godina.

¹²² Yorick je vjerojatno iskrivljeni oblik danskog imena Jörg (Georg). Ne zna se na koga ovdje Shakespeare aludira.

¹²³ Shakespeare ne misli ovdje toliko na slavu Aleksandra Velikog koliko na njegovu tjelesnu ljepotu, o kojoj mnogo govori Plutarh. Shakespeare je poznavao Plutarhove "Živote" u engleskom prijevodu T. Northa (1579).

(Odbaci lubanju.)

Horacije. Upravo tako, kraljeviću.

Hamlet. Kakvu nam je možda još prostu službu vršiti, Horacije! Zašto ne bismo mogli u misli slijediti Aleksandrov plemeniti prah, dok ga ne nađemo, gdje je zatisnuo rupu na nekom buretu?

Horacije. To bi značilo tražiti dlaku u jajetu.

Hamlet. O ne, nipošto - jer nije pretjerano i lako je vjerovati, da ćemo ga tamo naći, ako ga budemo pratili na njegovu putu. Evo kako je: Aleksandar je umro, Aleksandar je bio pokopan, Aleksandar se vratio u prah, prah je zemlja, od zemlje nastaje ilovača - pa zašto ne bi ona ilovača, u koju se on pretvorio, mogla začepiti bure piva?

I Cezar se pretvorio u glinu,
Da zamaže u zidu pukotinu,
I zato svijet je strepio pred njime,
Da bude štit od vjetera i od zime.
Al tiho, tiho! U kraj! Evo kralja
I kraljice i dvorana.

(Pogrebna povorka ulazi u groblje; tijelo Ofelije u otvorenom lijesu,
za njim Laert, kralj, kraljica i svećenik u sutani i talaru.)

Al za kim
To idu, da je obred tako krnj?
To znači, da je tijelo, što ga prate,
U očajanju rukom vlastitom
Životu svome kraj učinilo.
Uklonimo se sad i motrimo.

(Ukloni se s Horacijem u sjenu čempresa.)

Laert. A kakvi će još biti obredi?

Hamlet. Gle, to je Laert, valjan mladić. Pazi!

Laert. A kakvi još će biti obredi?

Svećenik. Toliko svečan dali smo joj pogreb,
Koliko nam je bilo dopušteno,
Jer njena smrt je bila sumnjiva
I da nam nije viša zapovijed
Poremetila običajni red,
U zemlji bi neposvećenoj ona
Do trublje sudnjeg dana boravila
I mjesto blagih molitava svetih
Tek crepove bi bili, kamenje

I šljunak na nju bacili¹²⁴ - a sad je
I djevičanski vijenac dobila
I djevojke je cvijećem posiplju
I pogrebna je prati zvonjava.

Laert. Zar ne smije više biti učinjeno?

Svećenik. Ne, više ne smije biti učinjeno.

Obeščastili bismo službu mrtvih,
Da rekvijem joj pjevamo i da je
Upokojimo kao one duše
Što smirene sa svijeta odoše.

Laert. Položite je u zemlju. Iz njenog
Neokaljanog tijela divotnog
Nek niknu ljubice!

(Polažu lijes u grob.)

Al čuj me,
O svećeniče kruti - anđeo
U božjoj službi bit će moja sestra
Kad ti u paklu budeš urlao.

Hamlet. Što - Ofelija lijepa?

Kraljica (sipljući cvijeće). Cvijeće cvijetu!
O zbogom! Nadah se, da poći ćeš
Za Hamleta - da bračni ću ti krevet
Uresiti, a ne obasut grob.

Laert. O, trostruk jad nek pane deset puta
Utrostručen na onu kletu glavu,
Što opako je tebe lišila
Tvog prebistroga uma! - Samo čas!
Ne bacajte još zemlju, dokle još
Jedanput nju ne zagrlim.

(Skoči u grob.)

A sad
Na žive i na mrtve zemlju tu
Gomilajte, dok od nizine ove
Ne načinite goru, koja će
Nadvisit stari Pelion i glavu
Božansku mudrog Olimpa!

Hamlet (primakne se). O - tko je
To, čiji bol je tako gromotan,

¹²⁴ Do god. 1823. u Engleskoj su pokapali samoubojice na raskršćima pod hrpom kamenja (J. Dover Wilson).

A jad mu diže takav urnebes
I lutalice zvijezde zazivlje,
Da stanu i da strepeć slušaju?
To ja sam - Hamlet danski!

Laert (Izađe iz groba i nasrne na Hamleta.)

Đavoli

Nek pograbe ti dušu!

(Rve se s njim.)

Hamlet. Ne moliš se
Valjano! Skini prste, molim te
Sa moga grla! Premda nisam žestok
I nesmotren, imade ipak nešto
U meni, što je opasno, i ti ćeš
Uradit mudro, čuvajuć se toga!
Ej - k sebi ruke!

Kralj. Rastavite ih.

Kraljica. O Hamlete, o sinko!

Svi. Gospodo!

Horacije. Umirite se, dragi kraljeviću!

(Pratnja ih rastavi.)

Hamlet. Ne - borit ću se s njime za tu stvar,
Dok mogu micat vjeđama.

Kraljica. Za kakvu
To, sinko, stvar?

Hamlet. Ja ljubljah Ofeliju
I četrdeset tisuća joj braće
Sa cijelom snagom svoje ljubavi
Nadmašit moju ne mogu. - Što hoćeš
Uradit za nju?

Kralj. Lud je, Laerte!

Kraljica. Za božju volju, ostavi ga!

Hamlet. Reci -
Što hoćeš za nju, do bijesa, učinit?¹²⁵
Zar hoćeš plakat? Hoćeš li se borit?
Il hoćeš postit? Hoćeš li se razdrijet?

¹²⁵ Tj. da bi pokazao svoj bol. U Hamletovim riječima Laertu J. Dover Wilson vidi "crescendo" sarkazma: Hoćeš li plakati? Boriti se (kao što si upravo činio)? Postiti (a to je ceremonijalni znak bola)? Razdrijeti svoju odjeću (od tuge)? Piti ocat (što stvara melankoliju)? Jestiti krokodile (da na- učiš roniti licemjerne suze)?

Il piti ocat? Jesti krokodile?
To sve ću ja učinit! Zar si došo,
Da cviliš, da mi skačeš prkosno
U njezin grob? Zakopaj s njom se živ -
To hoću i ja! Ako blebećeš
O bregovima, neka navale
I milijune na nas lanaca,
Dok naše brdo glavu ne sprži
Na plamenoj sunčanoj putanji,
A Osa bude kao bradavica!¹²⁶
Ne - ako hoćeš da se razmećeš,
I ja se mogu razbacivati!

Kraljica. To sve je ludost, ali kratak čas
Tek traje takav njegov napadaj,
A onda sjedi nijem i pokunjen
I tako strpljiv ko golubica
Kad zlatna joj se dva golupčeta
Izlegu.

Hamlet. Slušajte, gospodine -
A što je razlog, da se tako vi
Sram mene vladate? Ta uvijek bjesto
Mom srcu dragi. - Ali ništa zato,
Nek radi Herkul, što mu snaga daje,¹²⁷
Jer mačka mauče, a pseto laje! (Odlazi.)

Kralj. O Horacije, pripazite na nj.

(Horacije odlazi za njim.)

(Laertu.) Nek strpljivost se vaša okrijepi
Od sinočnjega našeg razgovora -
U brzi čin pretvorit ćemo naum.
Gertruda, stavi stražu sinu svom. -
Živ spomenik će dobit ovaj grob¹²⁸
I onda čeka mir nas blagi, lijepi,
A dotle neka strpljivost nas krijepi.

(Odlaze.)

¹²⁶ Spominjući brdo Osu, Hamlet dopunjuje Laertovu aluziju na priču iz grčke mitologije o tome, kako su divovi Otus i Efijalt navalili brdo Pelion na Osu, a Osu na Olimp u svom pokušaju da svrgnu bogove.

¹²⁷ Nije sasvim jasno, što time misli, ali otprilike znači: Samo se ti razmeći; doći će i moje vrijeme (A W. Verity).

¹²⁸ Kralj misli na skorbu smrt Hamletovu, koju željno očekuje.

DRUGI PRIZOR

Trijem u dvoru; prijestolja, klupe, stolovi itd.

(Ulaze Hamlet i Horacije u razgovoru.)

Hamlet. Toliko o tom - sada ono drugo.
Zacijelo još se sjećaš sviju zgoda?

Horacije. O kraljeviću, da li ih se sjećam!

Hamlet. Ko neka borba bješe u mom srcu,
Te nisam spavat mogo. Bilo mi je
Još gore no u gvožđu buntovniku -
Te onda hitro, ne misleći mnogo
- I slava toj nepromišljenosti,
Jer katkada nam naša nerazumnost
I dobro služi, kada promašimo
U osnovi, i to bi trebalo
Poučiti nas, da ima neki bog,
Što daje oblik našim težnjama,
Pa makar kako mi ih zamislili.

Horacije. Zacijelo.

Hamlet. Ja izađoh iz kabine,
Prebaciv samo pomorski svoj plašt.
U tami pipah, te ih srećom nađoh¹²⁹
I njihov svežanj ukradoh, a onda
U svoju sobu kradom se povratih.
Moj strah je svaki obzir prezreo
I svečani sam njihov nalog drsko
Raspečatio pa sam našao -
O Horacije, kraljevska je to
Baš lupeština! - točnu zapovijed,
I začinjenu mnogim razlozima
U prilog danskog i engleskog kralja,
A s baucima i vukodlacima,
Što prijete, ako živ ja ostanem,
Da u tren oka, bez odgađanja
- I ne naoštriv prije sjekiru -
Imadu meni glavu skinuti.

Horacije. Zar može to da bude?

Hamlet. Tu je nalog.
Pročitaj ga, kad budeš dokolan.

¹²⁹ Tj. Rosencrantza i Guildensterna. Hamlet priča, kako ih je nadmudrio na lađi, koja je njega imala da odvede u Englesku i u smrt.

A hoćeš li da čuješ, kako sam
Postupao?

Horacije. Da, molim vas.

Hamlet. Zapleten
U mrežu tog nitkobluka, još prije
No mogoh mozgu svom da dadem smjer,
Već počeo je on da djeluje.
Ja sjedoh te izmudrih nalog nov
I lijepo ga napisah. Jednoć sam
- Ko državnici naši - mislio,
Da sramotno je lijepo pisati,¹³⁰
I trudio se mnogo, kako bih
Zaboravio tu vještinu svoju,
Al sad mi je poslužila baš svojski.
A hoćeš li da doznaš sadržaj
Mog pisma?

Horacije. Hoću, dragi kraljeviću.

Hamlet. Sve kao kraljev zahtjev ozbiljni -
Jer Engleska je vjerna podanica,
Jer vazda mora ljubav njihova
Da cvate kao paoma, jer treba
Da vlada mir i svagda nosi vijenac
Od pšenice i da ih spaja sved
U prijateljstvu - i još mnogo takvih
I vrlo važnih "jerova" - da smjesta,
Čim ugledaju i razaberu
Što pismo veli, bez i najmanjeg
Razmišljanja donosioce treba
U nenadanu smrt uvaliti
I ne dat im se ni ispovjediti.

Horacije. A kako ste zapečatili pismo?

Hamlet. Baš u tome je vodilo me nebo -
Jer pečatni sam prsten oca svog
U kesi imao, po kojem je
I danski pečat bio načinjen,
Te savio sam pismo, ko i ono,
Potpisao ga, udario žig
I spremio ga tako oprezno,
Da nisu mogli spaziti podvalu.
A sutradan je bila morska bitka -
I što je onda bilo, to već znaš.

Horacije. I tako idu u smrt Rosencrantz
I Guildenstern.

¹³⁰ Hamlet misli na kićenu talijansku kaligrafiju, koja je tada bila u običaju u dopisivanju između knezova i dvorova.

Hamlet. Da, al oni su se
Baš od srca tog posla primili
I njihov udes nije mi na duši.
Ta skrivili su sami svoju propast,
Što u tu su se stvar umiješali,
Jer opasno je, kad se niske duše
Med protivnike moćne utisnu
I među bijesne rte njihove.

Horacije. O, kakav je to kralj!

Hamlet. Zar nisam dužan,
Da onog, što je ubio mi oca
I majku moju osramotio,
Ugurao se među moje nade
I izbor moj, a onda udicu
Na rođeni mi život bacio,
Pa jošte tako himbeno - što misliš
Zar ja bih dušu tim ogriješio,
Da ovom rukom njemu naplatim,
I ne bi li prokletstvo bilo puštat
Tu gnojnu ranu naše prirode
Da dalje širi prokleti svoj otrov?

Horacije. Al zamalo će on iz Engleske
O onoj stvari doznat posljedak.

Hamlet. Da, brzo bit će to, al dotle sam
Gospodar ja, a život ljudski traje
Toliko samo, dok nabrojiš "jedan".
Al vrlo žalim, družo moj, što bijah
Sram Laerta toliko nesmotren.
Ja vidim u ogledalu svog jada
I njegov jad. Pomirit ću se s njim -
Al što se svojim bolom razmetao,
Raspalilo me ljuto!

Horacije. Tko to ide?

(Ulaze Osric, sitan i smiješan dvoranin, u pršnjaku s izdignutim ramenima, što podsjećaju na
krila; na glavi mu je kićen šešir po najnovijoj modi.)

Osric (skine šešir i duboko se nakloni). Neka je vaša milost opet od srca pozdravljena u Dan-
skoj!

Hamlet. Smjerno vam hvalim, gospodine. (Tiho Horaciju.) Poznaješ li toga vodenog ko-
marca?

Horacije (tiho Hamletu). Ne, dragi kraljeviću.

Hamlet (tiho Horaciju). Onda blago tebi, jer grijeh je njega poznavati. On ima mnogo zemlje i to plodne. Ako je vol gospodar volu,¹³¹ njegove će jaslje stajati pored kraljeva stola. To ti je neka čavka, ali, kako rekoh, pun puncat je blata i kala.

Osric (opet se nakloni). Predragi kraljeviću, ako bi vaša milost imala kada, imao bih vam predati neki glas od njegova veličanstva.

Hamlet. Primit ću ga, gospodine, svim žarom svog srca. (Osric se i dalje klanja i maše šeširrom amo-tamo.) Stavite kapu onamo, gdje joj je mjesto - ona je načinjena, da stoji na glavi.

Osric. Hvala, vaša milosti, vrlo je vruće.

Hamlet. Nije, vjerujte mi, vrlo je hladno - puše sjevernjak.

Osric. Zaista, kraljeviću - prilično je hladno.

Hamlet. Pa ipak mi se čini, da je vrlo sparno i vruće za moju tjelesnu građu.

Osric. Neobično, kraljeviću - vrlo je sparno, kao da je - ne znam što. Ali kraljeviću, njegovo me je veličanstvo poslalo, neka doglasim, da je stavilo veliku okladu na vašu glavu. Evo, o čemu se radi, gospodaru -

Hamlet (opet ga primorava, da stavi kapu na glavu). Molim vas, što sam vam rekao?

Osric. Ne, vjere mi, to je samo zbog moje udobnosti, duše mi. Gospodaru, nedavno je stigao amo na dvor Laert - vjerujte mi, gospodin od glave do pete, krcat najsjajnijih vrlina, preugodan u društvu, a i spoljašnošću je pravi plemić. Zaista, da ga ocrtam po zaslugi, on je kompas i kažiput ugladenosti, jer u njemu ćete naći ujedinjene sve vrline, što ih plemić može da poželi.

Hamlet. Gospodine, vi ga tako opisujete, da ga vidim pred sobom neokrtna i neosakaćena. Premda znam, da bi nam pomelo aritmetiku pamćenja, kad bismo ga htjeli raščlaniti kao u inventaru, ipak se ono ne će uskolebati, ako bude hitro jedrilo. Ali - da ga istinski pohvalim, ja držim, da je on duh od velike važnosti i da je njegova kakvoća tako dragocjena i rijetka te - da kažem o njemu živu istinu - njegova se prava slika može vidjeti samo u ogledalu, a tko bi ga inače htio da naslika, naslikao bi samo njegovu sjenu, ništa više.

Osric. Vaša milost govori o njemu upravo nepogrešivo.

Hamlet. A što je smisao svega toga, gospodine? Zašto mi obavijamo toga plemića plaštem svojih grubljih riječi?

Osric. Gospodaru?

Horacije. Ne biste li nam to mogli razložiti nekim drugim jezikom? Vama će to zacijelo uspjeti, gospodine?

Hamlet. Kakav je smisao u spominjanju toga plemića?

Osric. Laerta?

Horacije (tiho Hamletu). Već mu je kesa prazna - potrošio je sve zlato svojih riječi.

Hamlet. Da - njega, gospodine.

Osric. Ja znam, da niste neupućeni -

¹³¹ Dovoljno je da vol poput Osrica posjeduje određen broj volova (stoke), pa da dobije pristup na dvor.

William Shakespeare: Hamlet

Hamlet. Htio bih, da znate gospodine - ali vjere mi, da i znate, ne bi to bila preporuka za mene. Dakle, gospodine -

Osric. - da niste neupućeni, koliko je u Laerta vrsnoća -

Hamlet. Ne smijem to priznati, jer bih inače morao u vrsnoći sebe s njim uspoređivati - a poznavati dobro nekog čovjeka značilo bi poznavati samoga sebe.

Osric. Ja mislim, gospodaru, što se tiče oružja; ali po glasu koji u toj stvari o njemu razno-se ljudi iz njegove pratnje, nema mu ravna.

Hamlet. Koje je njegovo oružje?

Osric. Rapir i bodež.

Hamlet. To su dvije vrste oružja - ali dalje!

Osric. Kralj se, gospodaru, okladio s njim o šest berberskih pastuha, a on je na to, kako čujem, založio šest francuskih rapira i bodeža, sa svim pripacima, kao pojasevima, remenjem i tako dalje. Tri su nosača, vjere mi, upravo dragocjena u izradi i posve odgovaraju balčacima. Ti su nosači prava umjetnina i veoma su bogato zamišljeni.

Hamlet. Što vi to zovete nosačima?

Horacije (tiho Hamletu). Znao sam, da će vam biti potreban komentar, prije nego završite.

Osric. Nosači, gospodaru - to je remenje.

Hamlet. Ta bi riječ bila srodnija samoj stvari, kad bismo o bedrici nosili topove - a dotle mi je remenje milije. Ali naprijed - šest berberskih pastuha protiv šest francuskih mačeva s pripacima i tri bogato zamišljena nosača. To je francuska oklada protiv Danske. Na što je to založeno, kako vi velite?

Osric. Kralj se, gospodaru okladio, gospodaru, da vas on nakon dvanaest sukoba između vas i njega ne će prestići za tri udarca. Stavio je na to dvanaest prema devet - i dvoboj bi se mogao odmah početi, ako vaše gospodstvo hoće milostivo da mi odgovori.

Hamlet. A što će biti, ako odgovorim "ne"?

Osric. Mislim, kraljeviću, ako se hoćete odazivati pozivu na dvoboj.

Hamlet. Gospodine, ja ću šetati ovdje u dvorani - ako je po volji njegovu veličanstvu, jer se u ovo doba dana uvijek odmaram. Neka donesu rapire, pa ako je plemić voljan i ako je kraljeva namjera tvrda, gledat ću da dobijem za nj, ako budem mogao. Ako pak ne uzmognem, ostat će mi jedino sramota i neobranjeni udarci.

Osric. Zar da tako prenesem vaše riječi?

Hamlet. U tom smislu - a ukrasiti ih možete, kako vam srce želi.

Osric (klanja se). Preporučujem se u pokornosti vašoj milosti.

Hamlet. Vaš sam sluga, vaš sluga!

(Osric se još jednom duboko nakloni; natakne šešir na glavu i ode.)

Pravo čini, što se sam preporučuje, jer nema jezika, koji bi mu u tom poslužio.

Horacije. Taj vivak leti s jajinjom ljuskom na glavi.¹³²

Hamlet. Naklonio se prsima svoje matere prije nego ih je sisao. Tako je on, poput mnogih ljudi njegova soja, koje poznajem i koji su u volji ovom ništavnom vremenu, prisvojio samo ton današnjega vijeka i putem ophođenja sakupio pjenušasto more fraza, s kojim on i njemu slični zavaravajuiskusne i umne ljude - ali pokušaj samo dunuti da ih staviš na kušnju i mjehur će prsnuti.

(Ulazi jedan dvoranin.)

Dvoranin. Kraljeviću, njegovo vam je veličanstvo poslalo pozdrav po mladom Osricu, a on mu je od vas javio, da ga čekate u dvorani. Šalje me, da dozna je li vaša želja, da se pobijete s Laertom ili mislite neko vrijeme počekati.

Hamlet. Moja je namjera tvrda i povodi se za kraljevom željom. Ako on drži, da je zgodan čas, i ja sam spreman - sada ili kad god bilo, samo ako budem tako raspoložen kao sada.

Dvoranin. Kralj i kraljica i svi drugi dolaze ovamo.

Hamlet. U dobri čas.

Dvoranin. Kraljica želi, da se prijazno porazgovorite s Laertom, prije nego se pobijete.

Hamlet. Dobro me napućuje.

(Dvoranin odlazi.)

Horacije. Izgubit ćete okladu, kraljeviću.

Hamlet. Ne bih rekao. Otkad je on otišao u Francusku, neprestano sam se vježbao. Dobit ću uz postavljene uvjete. Ti ne bi vjerovao, kako me sve nešto steže oko srca - ali ništa za to.

Horacije. Ali, dragi kraljeviću -

Hamlet. To je tek ludost - ali je kao neka kobna slutnja, koja bi možda zbunila ženu.

Horacije. Ako vam se srce odupire, poslušajte ga. Ja ću ih zaustaviti, da ne dođu ovamo, i reći ću im da niste raspoloženi.

Hamlet. Nipošto. Ja prkosim slutnjama. I u vrapčevu je padu osobiti promisao. Ako bude sada, ne će biti poslije; ako nema da bude poslije, bit će sada; ako ne bude sada, ipak će jednom doći. Glavno je, da smo spremni. Budući da ni o čemu, što ostavlja, čovjek ne zna, kad je pravi čas da to ostavi,¹³³ neka bude, što ima biti.

¹³² Osric je "novopečeni" plemić, jedan od onih "goluzdravih žutokljunaca", o kojima Polonije govori u savjetima svom sinu (I. 3.), a za vivka (vanellus vulgaris) se vjeruje da trči s ljuskom na glavi, kad se izleže iz jajeta. Horacije aludira na Osricov smiješni šešir.

¹³³ Budući da ... da to ostavi - Veoma sporno mjesto. Tekst folio-izdanja, koji većina izdanja i prijevoda slijedi, očito je iskvaren. Bogdanović je bio preveo: "Kako nitko ne zna, što ostavlja na ovom svijetu, zašto ga ne bi ostavio prije reda? Neka bude!" J. Dover Wilson je prvi prihvatio bolji tekst drugoga quarto-izdanja i ovako parafrazirao: "Budući da, po onom što ostavlja na zemlji, nitko ne zna, koji je pravi čas da se umre..." Ne mogu se složiti s njim, da "of aught he leaves" znači "od onog što ostavlja na zemlji". Ovo na zemlji je njegov dodatak, njegova interpretacija. Hamlet govo-

To hladan sam i ne ću pomirenja,
Dok stariji i časni učitelji
Ne upute me i ne umire,
Da moje ime svijetlo ostane.
A dotle primam ponuđenu ljubav
Ko ljubav pa je ne ću vrijeđati.

Hamlet. Od svega srca ja je pozdravljam
I hoću ovu bratsku okladu
Da igram vedra čela. Dajte nam
Rapire! - Naprijed.

Laert. Meni jedan!

Hamlet. Ja ću
Da podloga vam budem, Laerte.
Od nevještine moje vaša će
Vještina kao zvijezda zasjati
U mrkloj noći i ko živa vatra
Odsijevati.

Laert. O, vi se rugate,
Gospodine.

Hamlet. Ne, desnice mi ove!

Kralj. Rapire njima dajte, Osriče. -

(Osric prinese četiri ili pet rapira, Laert uzima jedan i njime čini nekoliko pokusnih bodova.)

A znadeš li za našu okladu,
O sinko Hamlete?

Hamlet. Da, vrlo dobro,
Moj gospodaru dragi. Vaša milost
Odredila je prednost slabijemu.

Kralj. Ne bojim se, jer oba sam vas gledao -
I on se u tom više dotjerao,
Pa zato smo odredili tu prednost.

Laert. Ne, pretežak je taj - da ogledam -
Još jedan.

(Ide k stolu i uzima otrovani, nezatupljeni rapir.)

Hamlet (uzima od Osrica rapir).

Ovaj mi se vrlo sviđa -
A jesu li rapiri jednake
Dužine?

Osric. Jesu, dragi kraljeviću.

William Shakespeare: Hamlet

(Suci i ljudi iz pratnje pripremaju prostor za mačevanje;
Hamlet se sprema; druge sluge donose vrčeve vina s čašama.)

Kralj. Na ovaj stol mi vino stavite -
Pa ako Hamlet zgodi prvi put
Il drugi put il ako udari
U trećem sukobu, nek opale
Sva kruništa iz svojih topova,
Jer kralj će piti njemu u zdravlje
I biser će u pehar baciti,
Dragocjen, kakav nisu nosila
Ni četir' danska kralja naizred
U svojoj kruni. Podajte mi čaše.
Talambasi nek trubljivi govore,
A trublja neka javlja topniku,
A topi nebu, a nebesa zemlji:
"Sad pije kralj u zdravlje Hamletu!"
Započnite - a vama, sucima,
Da pazno je oko!

(Sluge postavljaju čaše blizu kralja; trublje; Hamlet i Laert zauzimaju stav za borbu.)

Hamlet. Počnimo,
Gospodine.

Laert. Na službu, kraljeviću.

(Biju se.)

Hamlet. Ha - jedan!

Laert. Nije.

Hamlet. Presuda?

Osric. O da,
Nesumnjiv to je bio udarac!

(Prekidaju dvoboj; bubanj i trublje; napolju grune top.)

Laert. Pa dobro, još jedanput.

Kralj. Stanite! -
Hej, vina amo!

(Sluga mu natoči čašu; kralj pokazuje biser.)

William Shakespeare: Hamlet

Kraljica. Dođi amo,
Da otarem ti lice.

(Tare mu lice.)

Laert (kralju). Gospodaru,
Pogodit ću ga sada!

Kralj. Ne bih reko.

Laert (za se). A ipak mi je duši protivno!

Hamlet. I treći put sad hajdmo, Laerte -
Al vi se kanda samo igrate.
Svom snagom na me sad navalite,
Jer bojim se da postupate sa mnom
Ko s djetetom!

Laert. A - mislite li? Naprijed!

(Biju se treći put.)

Osric. Baš ništa nema ni na jednoj strani.

(Prekinu borbu.)

Laert (naglo). Al sad se čuvajte!

(Laert zateče Hamleta nepripravna i lagano ga rani; Hamlet ga srdito napadne
i u žestini borbe oni izmijene rapire.)

Kralj. Razdijelite ih!
Upališe se!

Hamlet (napadajući). Ne - još jednom hajdmo.

(Kraljica padne.)

Osric. O pogledajte tamo kraljicu! -
Ta stanite!

(Hamlet duboko rani Laerta.)

Horacije. Obojici je krv
Potekla. Kako, kraljeviću?

To li je tvoj biser? Pođi
Za mojom majkom.

(Kralj umre.)

Laert. Pravda ga je stigla,
Jer on je sam taj otrov smiješao. -
Oprostimo sad jedan drugome,
Pa niti moja ni mog oca smrt
Nek ne padne na tebe, Hamlete,
Ni tvoja na me!

(Umre.)

Hamlet. Nek te nebo od tog
Oslobodi! Ja idem za tobom. -

(Padne.)

Moj Horacije, ja ti umirem. -
O zbogom, jadna kraljice. - A vi
Što blijedi od te strave dršćete
I nijema tek ste lica u tom činu,
Da imam kad - jer smrt je kruti stražar,
Što svoje žrtve ne čeka - o ja bih
Ispričao vam štošta. Al nek bude. -
Ja umirem, o Horacije moj,
A ti ćeš živjeti, pa opiši mene
I moju stvar neupućenima
Po istini.

Horacije. O ne mislite toga,
Jer ja sam više stari Rimljanin
No Danac. - Još je nešto pića tu?

(Pograbi čašu s otrovom.)

Hamlet (ustane). Okani se! O jesi li čovjek ti?
Hej, čašu daj! Ja hoću tako.

(Tresne čašom o pod i opet padne.)

Bože!

O Horacije, kakva rana bi

William Shakespeare: Hamlet

Zaostala na mome imenu,
Da nikad se ne dozna istina!
O, ako ikad srcu bjeht ti drag,
Od blaženstva se časak još ustegni
I na tom grubom svijetu bolno živi,
Dok povijest moju svu ne ispričaš!

(U daljini se čuje stupanje vojnika, a zatim hitac; Osric izlazi.)

A kakva je to buka ratnička?

Osric (vraća se). Ko dobitnik se mladi Fortinbras
Iz Poljske vraća te glasnicima
Iz Engleske svoj ratni pozdrav šalje.

Hamlet. O Horacije, ja ti umirem,
Već jaki otrov duh mi svladava -
Ne mogu dočut glas iz Engleske,
Al proričem, da izbor će vam pasti
Na Fortinbrasa. Ja mu dajem glas
Na samrti - a ti mu reci to,
Razloži mu i velike i male
Sve zgode one, što potakoše -
A drugo sve nek šutnja prekrije.

(Umre.)

Horacije. Sad puca dično srce! - Laku noć,
Moj kraljeviću! Jata anđela
Uspavala te svojim pjesmama.
Al zašto idu amo bubnjevi?

(Ulazi Fortinbras i engleski poslanici s pratnjom.)

Fortinbras. A gdje je prizor taj?

Horacije. Što hoćete
Da vidite? O, ako neki jad je
Il čudo, onda prestanite tražit!

Fortinbras. Ta gomila mrtvaca vapije:
"Umorstvo!" - Jao, smrti ohola,
O - kakvu li si gozbu spremila
U svojoj ćeliji vjekovitoj,
Te krvavim si jednim udarcem
Oborila tolke knezove?

Prvi poslanik. Jezovit je to pogled! Prekasno
Iz Engleske smo glase donijeli,

William Shakespeare: Hamlet

Jer uho, koje bi nas moralo
Da sluša, gluho je i ne može
Da čuje, kako svršen mu je nalog
I kako već su mrtvi Rosencrantz
I Guildenstern. Sad gdje da primimo
Zahvalnost?

Horacije. Ne iz usta njegovih,

(Pokazuje na kraljevo tijelo.)

Sve kad bi bio živ i mogao
Da zahvali, jer nikad nije on
Naložio, da budu smaknuti.
Al kad ste došli baš na krvavi
Taj čin - iz rata protiv Poljske vi,
A vi iz Engleske - naložite,
Da mrtva se tjelesa ta visoko
Na odar stave i na pogled svima,
A ja ću svakom, koji ne zna još,
Ispričat, kako to se zgodilo,
Te slušat ćete o nečovječnim
I krvavim i bludnim djelima,
O nehotičnoj pravdi, nesmišljenom
Ubojstvu i o smrti, što je sila
I himbenost potakoše, a najzad
O promašenim nekim osnovama,
Što padoše na glave začetnika.
Sve mogu to po istini da kažem.

Fortinbras. Požurimo se, da vas čujemo.
Sazovite sve plemenite ljude,
Da slušaju - a ja sad pozdravljam
U teškoj tuzi svoju sretnu kob,
Jer od starine imam neka prava
Na ovo kraljevstvo, a sada me
Ta zgodna zove, da ih ostvarim.

Horacije. I o tom zborit imam razloga

(Pokazuje na Hamletovo tijelo.)

Iz ovih usta, čiji glas će mnoge
Privući. Al nek smjesta bude to,
Dok još su ljudska srca zbunjena,
Da ne rodi se iz tih spleta
I zabluda još više nevolje.

Fortinbras. Nek četiri ponesu kapetana
Na odar - ko vojnika - Hamleta,

William Shakespeare: Hamlet

Jer da se on na prijestol popeo,
Zacijelo bi se bio kraljevski
Prodičio. A glazba vojnička
I običaji neka ratnički
U počast njemu glasno govore
Na njegovome putu posljednjem. -
Sad dignite tjelesa. - Takav pogled
Na bojištu se vidi vrlo često
Al ovdje njemu nije zgodno mjesto. -
Naložite vojnicima, nek pale!

(Posmrtna koračnica; odlaze, odnoseći tjelesa, nakon čega se čuje gruvanje topova.)

RJEČNIK

alem-kamen (tur.) - dragulj, dijamant

baburača – žaba krastača

brijeg - obala

Ciklopi – Kiklopi, jednooki divovi iz grčke mitologije; kovači jakih, moćnih oružja

dokolan - dokon

Feb – epitet Apolona, starogrčkog boga ljepote, medicine, glazbe, sunca i kolonizacije

Fortuna – starorimska božica sreće

Hekuba (Hekaba) - Prijamova žena i Hektorova majka; u Homerovoj Ilijadi oplakuje Hektorovu smrt

Helsingör (kod Shakespearea **Elsinore**) – grad na istoku Danske; u blizini grada nalazi se dvorac Kronborg, mjesto radnje Hamleta

Hic et ubique (lat.) – ovdje i uvijek

Jupiter – vrhovni starorimski bog

kačun – vrsta cvijeta (orhideje); u originalu: crow-flower (*Geranium sylvaticum*)

kvintesenca – u filozofiji eter, peti element kojega je Aristotel dodao uz četiri

(vatra, voda, zrak, zemlja); ono što je najfinije, najčistije; bit

labrde - obrazi, njuška

lagum (tur.) - podzemni hodnik; potkop, mina; **lagumar** - kopač laguma

Marte – Mars, starorimski bog rata

Merkurije – Merkur, starorimski glasnik bogova (grč. Hermes)

Norvegija - Norveška

paoma – palma

Pelion – planina u Tesaliji u središnjoj grčkoj, poznata iz mitologije

Pir (Neoptolem) – Ahilejev sin, okrutni ubojica Prijama u Vergilijevoj Eneidi

rapir (franc.) – dugački tanki mač

sutana (lat.) - dugačka svećenička gornja haljina, mantija

talar – svećenički šal

Vulkan – starorimski bog vatre i kovača (grč. Hefest)

zaimanje – posuđivanje

zasopiti se - zapuhati se, zadihati se